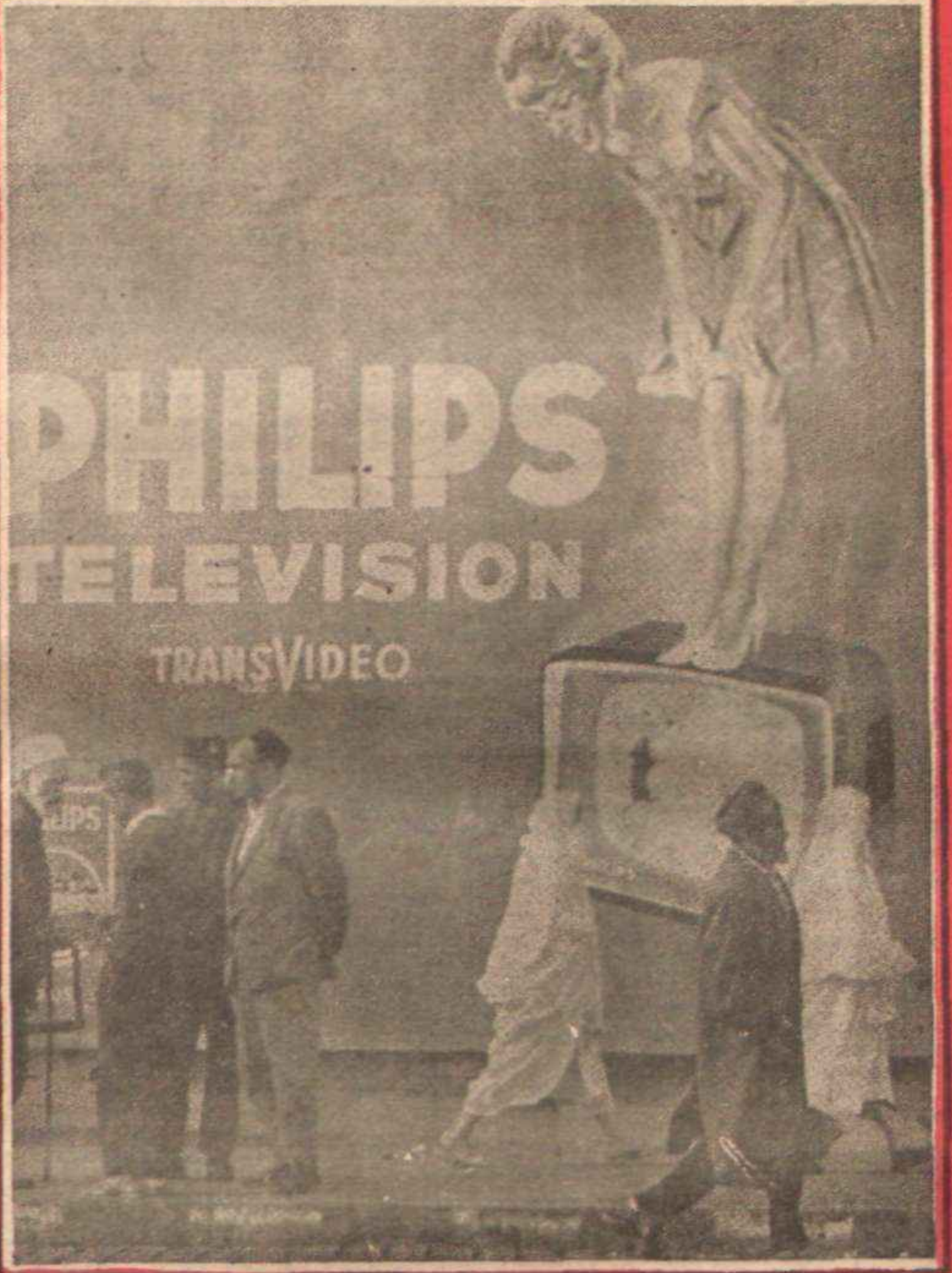
YÖN
HAFTALIK GAZETE

ARAP DÜNYASINDA SOSYALİZM !..

Yıl: 5 - Sayı: 157 1 NİSAN 1966 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Şeyh Sait yaşıyor!

Doğu Anadolunun asırlardır unutulmuş bir ilçesinde İlköğretim Müfettişliği yapmaktayım. Ne gibi güçlüklerle savaştığımızı anlatamam. Korkunç bir bilgisizlik ve bu bilgisizlikten vararlanarak zavallı insanların sırtından geçinen tufeyli bir sınır. Bu çıkarcı sınıfın toplumu sömürmek için icat ettikleri dalavereleri gördükçe bir aydın kişi olarak utanıyorum. Çünkü bu mâsum kişileri aldatanlara karşı savaşmak bizim görevimiz. Ama gel gör ki biz bu görevi yapmak şöyle dursun, çıkarcıların ekmeklerine yağ sürüyoruz.

Sonra neden biz onlar kadar cüretkâr değiliz? Neden 12 ay çalıştığı halde tam olarak karnını kuru arpa ekmeği ile doyuramıyanların yanında değiliz? Neden çalışmadığı halde zengin olan, çılgınca eğlenen, inanmadığı halde inanmış görünen bu çıkarcı sınıfın gerçek yüzlerini meydana seremeyiz? Ve neden haklı olduğumuz halde bu kuru gürültücülerin karşısında pes deyip, sahayı onlara bırakıyoruz?

Bu ve benzeri sorular kafamı kurcalamakta ve uykularımı kaçırmakta. Köye gidelim... Bataklığa terk edilmiş, topraksız, okulsuz, bilgisiz insanlara yardım edelim... Ama nasıl?

Sık sık köylere gidiyorum. Halkla yakından ilişki kurmam mümkün. Köylü çocuğuyum. Tesadüfen doğdum her köylü çocuğu gibi. Yine tesadüfen — Köy Enstitüleri sayesinde — okudum. Bunun için köyde oynanan bu dramları çok yakinen biliyorum. Bu bildiklerimizi dile getirdiğimiz için başımıza gelmeyen de kalmadı. Bundan şikâyetçi de değilim. Ama gelin görün ki bizi sürenler, komünist olduğumuzu söyleyenler köylüler değil. Okumuş, üniversite bitirmiş kişiler. Dinden söz ederler, halkın karşısında. Ama içki sofralarında söylediklerini işittikçe insanın çıldıracağı geliyor.

Şimdi görev yaptığım yer Şeyh Sait'in ilçesi. Oğulları, torunları ve müritleri tüm dağılmışlar ilçeye. Atatürk'ten söz etmek, O'nun büyüklüğünü söylemek, Şeyh Sait'in isyanına değinmek bile bile ölüme kendini atmak gibi bir şey. Allahın üstüne yemin ederler. Ama Şeyh Sait'in üstüne asla...

Bir köydekamyona bindik. İlçe merkezine geliyoruz. Yanımda öğretmen arkadaşlarım da var. Bizimle birlikte bir kişi daha bindi kamyona. Uzun boylu, sakallı, iyi beslendiği suratından belli bir kişi. Ama etrafına insanlar toplanmış. Çok saygılı ve el bağlamış durumdalar. Ayaklarına kadar kapanıyorlar, elini öpüyorlar boyunlarını büküyorlar ve medet diye yalvarıyorlar. Öyle bir manzaraki 20. asırda görülmesi insanı utandırıyor. Bu kişi meğer Şeyh Sait'in oğluymuş. Söz arabada Şeyh Sait'e gelince hakkında bir iki söz etmek istedim. Şoför eteğimi çekti ve «Sen deli misin kardeşim. Bu söylediğin söz seni ölüme götürebilir. Demek sen daha burayı bilmiyorsun. Diline sahip olman gerek. Sonra kim vurduya gelirsin.» Yani sizin anlayacağınız epeyce ecel teri döktüm. Daha doğrusu döktürüldüm.

Biraz ilerideki bir köyde indi bu adam. Yine saygıyla karşıladılar. Elini eteğini öptüler. Öyle söyledi şoförümüz. Bir su geçtik. Köprüsü yok. Araba güç belâ çıktı sudan. Şoförümüz bu suyunda «Şeyh Sait'in yüzü hürmetine aktığını» söyledi. Sonra şöyle devam etti. Bundan yıllarca önceymiş. Bu su kesilmiş. Çünkü bu su bir ziyaretten çıkar. Ziyaret küsmüş köylülere. O yıl kurban kesmemişler, zekâtlarını vermemişler, namazlarını kılmamışlar. Halk susuzluktan ölmek üzereymiş. Gitmişler ve Şeyh Sait'i getirmişler. Bu mübarek zat okumuş, üflemiş ve sonunda su akmaya başlamış. İşte o gün bu gün su gürül gürül akarmış. Halk da Şeyh hazretlerine ve torunlarına dua edermiş.

Bunlar o kadar güçlü kişiler ki cennetten arsa alıp köşk satıyorlar, cehennemden bir dakikada adam kurtarıp cennete atıyorlar. Yaşlı bir kadın biricik oğlunu genç iken tifodan kaybetmiş. İki gözü iki çeşme şeyh hazretlerine gelmiş. El etek öptükten sonra oğlunun ahretteki yerini sormuş. Gözlerini kapatan ve semai bir âleme dalan şeyh hazretleri biraz sonra uyanıyor. Kendine ve oğlunun acısını da unutarak yi oğlunun cennette olduğuyla müjdeliyor. Hattâ kedisine bir de köşk vermişler. Kadın tekrar eteklerine sarılıyor, sevinç göz yaşları döküyor. Arkasından da ya ben ne olacağım diye soruyor? ama müjdeyi de alıyor. Kendisi için de cenette bir köşk hazırlamış şeyh hazretleri. Eh bu kadar müjdenin de bir karşılığı olur elbet. Zavallı kadıncağız bir 500 lük sıkıştırıyor şeyh hazretlerinin eline ve oğlunun acısını da unutarak çıkıyor evden. Bunlar uydurulmuş, hayal mahsulü şeyler değil. Bizzat görülmüş, yaşanmış ve işitilmiş olaylardır. Türkiye bu Türkiyedir. Bu Türkiyede «Millî İrade» den söz edilmektedir

Cumhuriyet kurulalı yarım asıra yakın olmuş. Daha Türk olduğunu bilmeyen, Türkçe konuşmayan kişiler var. Hem bunlar bir iki de değil. Binlerce. İyiki Atatürk ölmüş. Eğer ölmeseydi, bunları gördüğünde cinnet getirirdi. Doğrusu çok büyük adammış. Öleceği zamanı de bilmiş. Ya köylerde Kur'an kursu adı altında açılan gerici ve yobaz yuvaları olan medrese bozuntularını görseydi...

İlçede bir açık oturum tertiplemek istedik. İyi bir kaymakamımız vardı. İlerici, devrimci ve Atatürkçü bir aydın. Ama zavallının başına gelenleri yalnız Tanrı bilir. Açık Oturumun yapılmaması için İçişleri Bakanlığından emir geldi. Tertip komitesinin başından çekilmesi için zorladılar. E çok da açık Oturuma Komünizmle Mücadele Derneğinden bir kişi çağırmadı diye başladılar. Yok Hınıs'ta komünist. Zavallıları zorunan mı komünist yapacaksınız? Dedi. Ama derdini kimseye anlatamadı. Aradan bir gün geçmeden telle Malatya hukuk işlerinde bir memurluğa atandı ve kadrosu tenkis edildi. Bir grup öğrenci Ankara'ya gitti. Bakana kadar çıkmışlar. Bu grupta Yavuz Ulusu'da varmış. TMTB İkinci başkanı olduğu için sözlerini kırmamışlar. Ama kaymakamı da iyi bir tanıtmışlar. «Bu bizim kaymakamımız değil. Çünkü Millî Birlik ve CHP devrinde taktirname almış. Bize bizim adamımız gerek» demiş bakan Bunu o heyete katılan bir öğrenci Hınıs'ta bize anlattı. Bu öğrenci de çok kez AP yi savunur. İşte böyle aziz dostum.

Çok dertlerimiz var Bunlar en basitleri. Ama sesimizi kimseye duyuramıyoruz. Çünkü boğuyorlar. Sürmedikleri yer kalmadı. Çoluk çocuğumuz olması bunlar vız gelir bize. Ama ne yaparsın ekmeksiz de olmuyor. En önemli bir derdimiz de: Yeni harflerle okuyup yazmanın gâvurluk olduğuna dair verdikleri fetvaları. Bu fatalist ve kaderci hayat görüşünü yıkmak için çok çaba gösteriyoruz. Fakat tek olduğumuz için bir etkisi olmuyor. Bunun için yardımlarınızı bekliyoruz.

Binali ALPSOY

İkinci Kuvay-ı Milliye!.

Evet başlığı yanlış okumuyorsunuz.. 1950 - 60 döneminin Vatan Cephesi rezaletini hortlatmak amacı ile bu kez de bir Kuvay-ı Milliye rezaleti başlamıştır.

Merkezi Ankarada bulunan bu cemiyet Konya'da, Denizli'de, Aydın'da, Turgutlu'da ve daha bir çok yerde şubeler açmış. Yayınladıkları bildirilerde yurdun kalkınması, «uygar uluslar düzeyine erişmesi» için ne ekonomik ne sosyal, ne kültürel hiç bir fikir ileri sürdükleri yok. Sadece baştan sona bir sövgü edebiyatıdır, bir tahriktir gitmekte. Sözde komünizme karşılarmış. Oysa komünizme sövgüyle, suçlamayla, halkı sağa sola tahrikle karşı olunmaz ki. Komünizme karşı koymanın bilimsel yöntemleri vardır ve bu yöntemler aklı eren her vatandaş tarafından bilinmektedir. Mahalle camisinde vakit namazını doğru kıldıramıyanlar, paraları bittiği zaman babalarına harçlık için uygun bir mektup yazamayanlar, Türklük ve müslümanlığın ne olup ne olmadığını öğrencilerine anlatamıyanlar, devrimlerden yana olmayanlar, dersanelerinde son Osmanlı padişahlığını övenler, sığınmak için bir ağa veya bir ağa devletin gerekliğine inananlar komünizmle mücadele edemezler. Onlar ancak yapsalar yapsalar on'ar lira gündelikle seçimler sırasında «Tezahürat manga» lığı yaparlar.

Adı geçen derneklerden birinin yayınladığı bildiriden bir cümle alıyorum aşağıya. Bu cümle aynı zamanda derneğin amaçlarından başlıcasıymış. Dikkatli okuyunuz:

«Komünizmin istismarına vasıta olabilecek her türlü zemini yok etmeye çalışmak derneğin başlıca gayesidir.»

Bu cümlenin anlamında «Komünizmi istismar ettirmeyeceğiz, onu koruyacağız» anlamından farklı anlam çıkarabilecek bir okur - yazar varsa beri gelsin, tartışalım.

Daha Türk dilini doğru dürüst okuyup yazamayan, fikirlerini ifa deden aciz kişiler, size, çizmeden yukarı çıkmamanızı tavsiye etsek alınır mısınız, bilmem?

Konunun en önemli yönü de bu derneğin İçişleri Bakanına karşı gösterdikleri aşırı bağlılık!

Bu derneğin kurulduğu illerimizden birinden İçişleri Bakanına çekilen telgrafı aynen aşağıya alıyorum:

«Türkün asil iman şuurunu yıkmak isteyen zavallı kızıl emperyalist uşaklarının, genç kuvay-ı milliyeciler olarak her zaman karşısında olduğumuzu bildirir, yaptığınız bu mukaddes faaliyetten dolayı şükranlarımızı arz ederiz. 12.3.1966.»

Bu nereye doğru bir gidiş dolu dizgin, a dostlar?..

M. Nuri AYVALI

Sinemada Emperyalizme övgü!

Batılı sömürgen grupların en etkili propaganda araçlarından biri de, dünya sinema piyasasına sürülen belli maksatlara göre düzenlenmiş filmlerdir. Üçüncü blokun uyanık devletlerinde (örneğin Mısır'da) gösterilmesi yasaklanan bu filmler, bizim yurdumuzda olağanüstü bir kayıtsızlıkla Türk seyircisinin afyonlanmasına sebep olmaktadır. Bunların konularını şöyle özetleyebiliriz:

Çokluk olay İngiliz, Fransız, Amerikan sömürgelerinde geçer. Yerli halk sömürücüye karşı ayaklanmak ister. Tarihinin bahtsız bir devrinde özgürlüğünü, bağımsızlığını, ulusal onurunu saldırganın modern silâhlarına, ekonomik gücüne, siyasal dalavelerine kaptırmıştır. Şimdi tutsaklıktan kurtulmak, madenlerini, endüstrisini, tarımını, hayvancılığını kendi dilediği gibi yönetmek çabasındadır. 20. yüzyılla birlikte o da öteki uluslar gibi özgür ve bağımsız olmanın erdemlerini kavramıştır. Gizli gizli örgütler kurulur. başlarına yurtsever kişiler geçer. Düşmanın tanklarına, uçaklarına karşı oklarla, kılıçlarla savaşa girişirler. Sonunda üç İngiliz, ya da Amerikan çavuşu bu yoksul halkı, topraklarında daha özgür, daha bağımsız olmaktan başka bir isteği olmayan bu mâsum insanları akla hayâle gelmedik zulüm metodlarıyla yok ederler. Kalanları olursa onları da makineli tüfekler biçer. Öyle örülmüştür filmin konusu.

Seyirci ister istemez pırıl pırıl urbalı, saçları briyantinli, çiyan yüzleri pudralı, sözde kahraman asker bozuntularından yana çıkıyor. Hele son defa bir büyük kentte, askeri aydınların gittiği bir büyük sinemada konu icabı kaleye çekilen Amerikan bayrağının alkışlandığını görünce kendi kendimizden utandık. Ulusça okumuşu, yazmışı ile ne zaman haklıyı haksızdan, dostu düşmandan ayırt edeceğiz? O Amerika ki Kıbrısta soydaşlarımız kurşunlanırken hükûmetimize «Eğer çıkartma yaparsanız bütün gücümle karşı korum» demek pervâsızlığını göstermiştir. Yine o Amerika ki 35.000 metrekarelik toprağımızda egemenlik haklarımızı çiğniyerek «çirkin Amerikalı bizi rahat bırak» dediğimiz halde saltanat sürmektedir. Bu bâdireden nasıl kurtulacağımız da hâlâ belli değil.

Artık uyanalım. Filmde Amerikan bayrağını alkışlamak; ulusal bilinci hiçe saymak, Kurtuluş Savaşı şehitlerine saygısızlık etmek demektir. Bu çeşit filmleri yurdumuza sokmak ise bir kısım saf yurttaşlarımızın acı gerçekleri tam olarak görmelerine engel olmak demektir. Filmde Batı emperyalizmi bütün kötülüklerden sıyrılmış, ezdiği, sömürdüğü ülkelerde uygarlık ve özgürlük havarisi kesilmiştir Bu filmleri izleyenler, farkında olmadan kendini konunun câzibesine kaptırarak ulusal çıkarlarımıza aykırı düşünce ve fikirlere sahip oluyorlar. Oysa ki filmde görülen, hürriyet, demokrasi ve adalet kılığına bürünmüş emperyalizm devinden başka birşey değildir Yıkan, yakan, öldüren ve sonuç olarak da girdiği ülkeleri cehenneme çeviren Batı kapitalizm. film setlerinden oluk gibi akıtılan dolarla sahte bir sempati libası giymiştir. Aslında onda sırıtan her yüz korkunç bir canavar. yoksul halka «sizi uygarlığa, refaha kavuşturacağız» biçiminde sarfedilen her söz sizin varınızı yoğunuzu alıp bu dünyadaki işinizi bitireceğiz demektir. Yine filmde âsî, haydut kişiliğinde gösterilip hunharca katledilenler de o ulusun gerçek yurtseverleridir

ULUSAL GÖREVE ÇAĞRI

Şimdi Film Sansür Kurulunu ve diğer ilgilileri göreve çağırıyoruz:

Yalnız «umumi âdaba aykırı» sanılan filmleri kıyısından köşesinden makaslamak mârifet değildir. Siz asıl zararlılara, bazı saf yurttaşlarımızı keskin bir kloroform gibi etkileyip uyutanlara, sanat kisvesi altında karanlık maksatlı emperyalizm propagandası yapanlara engel olunuz.

Eğer bugün bazı kişiler bütün gizli açık düşmanlıklarına rağmen, Amerikaya, İngiltereye övgüler diziyorlarsa — ki maalesef gerçek — bunda sizin sorumluluğunuz tahmin edilemiyecek kadar fazladır

Gelen Batılı filmleri iyi eleştirmek, onların içinden belirttiğimiz nitelikte olanları hemen geri çevirmek en baş ödeviniz olmalıdır. Ancak böylece gönül rahatlığı ile vazifemi yaptım diyebilirsiniz. Aksi halde yarının kuşakları bu ihmâli hiçbir zaman affetmiyeceklerdir

Mustafa Şentürk
(Emekli Öğretmen)

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer Sokak No: 16/8, Yenişehir — ANKARA. Telefon: 176909 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sokak No. 32, Cağaloğlu — İstanbul. Telefon: 228570 — Posta Kutusu: 512 İSTANBUL.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L.'dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

TÜRKLERİ KÜÇÜMSEME, KAPİTALİZM VE KAPİTÜLASYONLAR

Prens Sihanouk'tan sonra, bu hafta başyazı sayfamızı sevinçle Iowa Üniversitesi Siyasi Bilim Bölümü Başkanı Prof. James Murray'e bırakıyoruz. Prof. Murray, geçen yıl İstanbul Üniversitesinde ders vermiş ve bu fırsattan yararlanarak Türkiyedeki Amerikalıların tutumunu incelemiştir. Prof. Murray ne bir solcudur, ne de Amerikan emperyalizmine karsıdır. Sâdece gerçekçi ve akıllı bir Amerikalıdır. Bu tutum. Amerikalı yetkililerden farklı olarak orofesörün. Türk - Amerikan ilişkilerindeki temel zıddiyetleri vakalamasına imkân vermistir. İncelemenin vankılar uyandıracağı inancındavız.

D. A.

Makûl ölçüde sağlam bir göze ve kulağa sahip bulunan, yabancı ülkede bir Amerikalı olarak, memleketimin Türkiye'deki durumu hakkında bazı izlenimler edinmekten kaçınmayı imkânsız buldum... Edindiğim izlenimler, bağımsızlığını desteklemiş olduğumuz, ekonomilerine yardım ettiğimiz ve özgürlüklerini koruma taahhüdünde bulunduğumuz gelişme halindeki ülkelerde, işlerin nasıl olup da bu kadar kısa zamanda kötüye gidebileceğini göstermek bakımından ibret vericidir. Türkiye, özellikle ilginç bir durumdur. Zira Türkiye daha Truman Doktrini zamanından beri, en güvenilir müttefikimiz, en sıcak dostumuz ve Üçüncü Dünya ülkelerinde Amerikan yardımı ve işbirliği sayesinde kalkınma, modernleşme ve savunma yolunda neler yapılabileceğini ispatlamak için iftiharla gösterdiğimiz örnek memleketti.

Ama iki yıldır Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığı artan bir hızla gelişmektedir. Ve bu düşmanlık, sadece bir kaç öğrenci örgütüne ve ufak çapta aşırı sola özgü değildir. Türkiyenin önde gelen iki gazetesinin yazarları, İstanbul Üniversitesinde tanıdığım hocaların hiç değilse yarısı, haftalık dergilerin çoğu, en büyük öğrenci örgütleri, konuştuğum en az bir düzine iş adamı, milletvekillerinin önemli bir kısmı, Amerikayı çok sert bir dille eleştirmektedirler. Bunlardan çoğu, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi zamanın gelip gelmediğini yüksek sesle kendilerine soruyorlardı.

Amerikan düşmanlığının doğuşuna yol açan neden açıktır: Kıbrıs. Ama Kıbrıs, düşmanlığın tek açıklaması olamaz. Makarios, Anayasayı çiğneyerek Kıbrıstaki Türk azınlığının hakları sorununu ortaya attığı zaman, gerek Türk Hükümeti, gerekse Türk halkı, diplomatik destek için gözünü Amerikaya çevirmiştir. Konuştuğum her Türk şöyle diyordu: «Müttefik değil miyiz yani? Siz bizim yardımımıza muhtaç olunca, *Kore'ye gidip savaşmakta kusur* etmedik. Bizim sizden şimdi istediğimiz tek şey, Kıbrıslı kardeşlerimizin haklarını, gerekirse askerî gücümüzle korumaya müsaade etmenizdir. Ama siz, olmaz diyorsunuz ve iki yüzlü Yunanlıları destekliyorsunuz. Kıbrıstaki Yunan askerî hedeflerini bombalamamızı engelliyorsunuz, ama kendiniz Kuzey Vietnam'ı bombalıyorsunuz. Do*minik'teki Amerikalıları koruma baha*nesiyle oraya asker çıkarıyorsunuz, ama bizim Türk kardeşlerimizin hayatını korumak için Kıbrısa asker çıkartma teşebbüsümüzü durduruyorsunuz».

Türklerin bu duygusu yaygındır ve derindir. Fakat Amerikan düşmanlığını yalnız bu duyguya bağlarsak, kendi kendimizi aldatırız. Kıbrıs bu düşmanlığın patlak vermesine vesile olmuştur. Hoşnutsuzluğun kökü, *çok daha derinlere* gitmektedir. Türkiye'de kaldığım on ay zarfında, bu köklerin hepsine erişmeyi başardığımı iddia edemem. Fakat hiç değilse, yaygın Amerikan düşman*lığının üç temel nedeni açığa çıkmış*tır: Küçümseme, kapitalizm ve kapitülasyonlar.

Kıbrıs işinin bugünkü durumun tek nedeni olduğu varsayımı bile, temeldeki güçlüklere götürmektedir. Çünkü bu varsayım, Türklerin günlük buhranların ötesinde ülkelerinin uzun vadeli çıkarlarını görme yeteneğinden yoksun bulundukları anlamını taşımakta*dır. Böyle bir varsayım, uzun* zaman diplomatik nezaket perdesi altında gizlense bile, Amerikalıların Türklere karşı yerleşmiş olumsuz tutumunun bir delili sayılmalıdır. Ama bu olumsuz tutum ergeç açıkça ortaya çıkacak -nitekim çıkmıştır da- ve belli bir andaki Amerikan politikasına tepki olarak açıklanamıyacak derin bir düşmanlığı doğuracaktı.

«YÖN VERİLME HAFTASI!»

Bu Türkleri küçümseme gerçeği ile ilk karşılaşmam, 1964 yazında Türkiyeye hareket etmeden önce, Amerikan Dışişleri Bakanlığındaki yön verilme haftasında (orientation week) oldu. Bakanlıkta bir sürü uzman bize tekrar tekrar, Türkiyede en önemli konuların Kıbrıs ve insan hakları olduğunu (Ame*rikan insan hakları, yani* Türk *değil*) söylediler. Kıbrıs konusunda Amerika'nın kesin bir politikası bulunmadığı, o halde bizim de bulunmaması gerektiği uzmanlarca tavsiye edildi. Ama insan haklarından yana çıkmalıydık ve Fulbright fonundan ders vermeye giden herkes Türkiyeye varır varmaz bu konuda soru yağmuruna tutulacağından hazırlıklı bulunmalıydı. Bu yön verilme haftasının sonucu, Dışişleri Bakanlığı uzmanlarının tavsiyelerine uydukları ölçüde, dışarıdaki Amerikalıların, gülünç ve aptal görünmekten kurtulamıyacaklarını öğrenmek oldu. Amerikadaki insan hakları sorunu, çok ufak bir azınlık dışında Türkleri zerrece ilgilendirmemektedir. Kıbrısa ek olarak ilgilendikleri konular petrol, toprak reformu ve sınaî kalkınmadır. Bizim insan hakları sorunumuzun Türklerin kafasında baş yeri tutan bir konu olduğunu kabul etme ve onları gerçekten ilgilendiren dâvaları bilmezlikten gelme, sözünü ettiğim küçümsemeyi yansıtan bir dar görüşlülüktür. Türkler. bir çok kez dikkatimi buna çektiler.

Söz konusu küçümsemenin daha ince, fakat daha aydınlatıcı bir başka belirtisi de, Türk «ilerleme»sini ortaya *koyacak en iyi ölçünün*, Türklerin Amerikan usullerini taklit etme oranında toplanacağı görüşüdür. Amerikalılar benden sık sık Iowa Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesini kıyaslamamı istemişlerdir. Her seferinde de, ikisi arasındaki fark, otomatik olarak İstanbul Üniversitesinin düzeltmesi gereken bir eksikliği sayılmıştır. Gerçekte ben de, İstanbul Üniversitesinde dü*zeltilmesi gereken bir* çok şey bulmuşumdur, nasıl ki Iowa Üniversitesini de çeşitli bakımlardan ıslâha muhtaç görmekteyim. Ama eğitim sistemlerindeki farklar, çok kez iki ayrı ülkenin kültürleri arasındaki farkları yansıtmaktadır. Bunu gözönünde tutmadan Türk Üniversitesini değiştirmeye kalkmak, yalnız yanlış olmakla kalmaz, daha kötüsü, Türkiyenin her türlü sorununun Amerikayı taklit etmekle çözülebileceği sonucuna bizi vardırır. Bu da öyle bir Amerika böbürlenmesi ve başkalarını hor görmedir ki, bunu ancak, böyle bir tutumun Türk milletini küçümseme anlamını taşıyacağının farkında bile olmıyan bazı Amerikalıların ahmaklığı aşabilir. Yalnız eğitimde değil, hemen bütün alanlarda hâkim olan Amerikan tutumu şöyle özetlenebilir: **«Bana bak, benim küçük müslüman dostum. Siz acayip, fakat oldukça hoş bir milletsiniz. İlerleme mi istiyorsunuz? Öyleyse kendi kültürünüzü, kendi değerlerinizi terkedin ve bizimkileri kopya edin. *Ayrıca şunu da hiç aklınızdan* çıkarmayınız ki Hür Dünyanın merkezi Ankara değil, Washington'dur. Füzelere, gerekirse ne zaman ihtiyacınız olacağını biz kararlaştırırız, Kıt'a Çin'ini tanıyıp tanımıyacağımızı biz söyleriz. Vietnam'da nasıl davranılması gerektiğini biz tesbit ederiz. Ortaklığımıza sizin katkınız, bizim aldığımız kararları desteklemekten ibarettir. Sizin *o kararların alınmasında bir rolünüz o*lamaz.»** Amerikan yetkilileri tamamen bu dili kullanmıyorlarsa da, Amerikan tutumunun böyle olduğunu Türklerden çok daha az zeki ve görgülü bir millet bile kolayca anlıyabilir.

«AMERİKA İRTİCAYI TUTAR!»

Türkiye'deki Amerikan düşmanlığının elle tutulur nedenlerinden bir başkası da, en iyi şu cümlecikle özetlenebilir: «Biz, serbest teşebbüs satıyoruz». Bunu bana ilk kez İstanbul'da, Amerikan Haberler Bürosu (USIS) yetkililerinden biri söylemişti...

Bu serbest teşebbüsçü eğilimin dikkate değer yanı yok. Birleşik Devletlerin herhangi bir yerinde bir klüp toplantısında benzer görüşler sık sık ileri sürülür. Yalnız Türk ekonomisinin önemli bir kısmının *devlet* elinde bulunduğu, ekonominin nüfus artışı çıkartılınca yüzde 1'den az bir hızla büyüdüğü ve üniversite iktisatçılarının tam desteği ile Hükümetin merkezî plânlamaya ve ekonomide geniş devlet iştirâkine yöneldiği hatırlanırsa, Türkiyedeki Amerikan yetkililerinin serbest teşebbüsçü tutumu önem kazanır.

Gelişme halindeki ülkelerin hemen *hepsinde halka, yıllar boyu kapi*talizmin kötü bir şey olduğu söylenmiştir. Bu durumda, dışardaki Amerikalıların, özellikle Hükümeti temsil edenlerin, politikalarını serbest teşebbüs ve kapitalizm terimleri içinde ifade etmelerinin çok kez yararlı olmıyacağını anlamaları gerekirdi. Bu yolda neden direnildiğinin cevabı, Türkiyedeki Amerikan düşmanlığının temel nedenlerine *ışık tutmaktadır.*

Türkiyede bugün kapitalizme, kontrolsuz kapitalizme inanan, belli ve kudretli bir azınlık grubu vardır. Bu zengin grup, tarım ve sanayi alanlarındaki her türlü ekonomik reforma başarıyla karşı koymaktadır. Grup mensupları, büyük şehirlerde ve taşrada, ekonomik ve politik hayata hükmeden güçlü kişilerdir. Bu genellemenin istisnaları olabilir, ama söz konusu azınlık grubu, Türkiye, ekonomik ve toplumsal reforma yöneldiği anda bunun karşısına dikilmektedir.

Önde gelen Amerikan yetkililerinin temas kurdukları Türklerin hemen hepsi bu gruptan gelmedir... Haklı ya da haksız, okumuş Türklerin büyük çoğunluğu, bugünkü Türk politikasının temel sorunu olan ekonomik ve toplumsal reform konusunda, Amerikanın taraf tuttuğu kanısındadır: Amerika, irticanın yanındadır...

«A.P. BİZİMDİR!»

Türklerin en hassas oldukları tarihsel bir konu varsa, o da kapitülasyonlardır... Atatürkün en büyük başarılarından biri, bu kapitülasyonları kaldırmasıdır. Gerçekten, Batılıların, Birinci Dünya Savaşından sonra, Türkiyenin *Sultanlığa karşı isyanı saydık*ları hareketi, Türkler, yabancıların askerî ve ekonomik egemenliğinden memleketlerinin kurtulması için yapılmış bir bağımsızlık savaşı olarak görmektedirler.

Bu tarihsel geçmiş karşısında, Türklerin Batı şirketlerine Hükümetle*ri tarafından tanınan petrol* haklarını nasıl karşıladıklarını tahmin güç değildir. Şu anda Türkiye'de faaliyet gösteren üç büyük şirket arasında (Shell, Mobil ve British Petroleum) en çok göze batan Mobil'dir. Mobil'e yöneltilen suçlama şudur:

Şirkete petrol bulmak ve petrol kaynaklarını geliştirmek için imtiyazlar verilmişti. Yerli petrolü geliştirmek ye*rine*, Türk *Mobiloil, kendisine* sağlanan dövizlerle, dünya fiyatlarından yüzde 35 pahalı olarak Kuveyt Mobiloil'den petrol ithaline gitmiştir.. Bu suçlamanın doğruluğunu kesin olarak tesbit edebilmiş değilim. Kendileriyle konuştuğum Mobil yetkilileri, sorularımı cevapsız bıraktılar. Gördüğüm Türkler de iddiayı kesin delillerle ispat edebildi.

Ama bu konuda ilginç olan, Türkiyedeki resmî Amerikan çevrelerinin tutumudur. Başlangıçta, Türklere belirtildi ki, imtiyazlar bir Türk hükümeti tarafından verilmiştir. Bu sebeple, Türkler de Amerikalılarla aynı durumdadır. Daha sonra Amerikan yetkilileri, Mobil'in özel bir şirket olduğu görüşünü benimsediler. Amerika, serbest teşebbüse inanmaktaydı; Türkler, Mobil'i *Amerikan Dışişleri Bakanlığıyla* eşit tutmakla hata etmekteydiler.

Amerikanın kendi ülkesinde petrol üretimini düzenlemek için yaptığı müdahaleler ortadayken, bu acayip tutumun mantıksızlığı bellidir. Üstelik, petrol politikasının, Amerikan dış politika alanı dışında özel bir konu olduğunu ileri sürenlerin kimseyi kandıramıyacakları açıktır.

Bir kaç gün önce, Des Moines Register gazetesi, muhafazakâr partinin kesin zaferiyle sonuçlanan son Türk seçimlerini yorumlayan bir başyazı yayınlamıştır. Yazar, Türk politikası hakkında bilgisizliğini itiraf ettikten sonra (Bu bilgisizlik, seçimlerin Hükümetin yenilgisiyle sonuçlandığının yazılmasıyla bellidir), seçimin Türkiyede «bizim taraf»ın zaferini sağladığını ileri sürmekteydi.

Türkiyede «bizim taraf», yani Amerikanın tarafı, şehirlerdeki büyük iş adamları ile nüfusun çoğunluğunu teşkil eden köy halkıdır. Çoğunlukla mahallî imamın etkisi altında bulunan köylüler, dinî bakımdan muhafazakârdır ve seçimi kazanan parti, köy halkının inançları ile ustaca oynayabilmektedir. «Öteki taraf» ise, ılımlı şehirliler ile Türkiyede sosyal ve ekonomik reformları isteyen herkestir. Reformları gerçekleştirme zamanı gelince -ki herhalde gelecektir- hareket yalnız Türk muhafazakârlarına karşı değil, kaçınılmaz biçimde Amerikalılara karşı da gelecektir.

Amerika, gelişme halindeki ülkelerde reform hareketlerini, çıkarlarına tahdit saydığı, başkalarını hor görerek *kapitalizm vaizliği yaptığı ve kapitülas*yonlardan yana olduğu sürece, başka bir sonuç bekleyemeyiz.

Öyle sanıyorum ki, bir süre için Türkiye haberleri gazetelerden silinecektir. Ama gelecekte bir gün. Des Moines Register gazetesi. Türk Hükümetinde köklü bir değişiklik olduğunu, devrimci bir reform grubunun (gazeteye göre şüphesiz komünistlerin etkisi ile!) *iktidarı ele geçirdiğini ve Birleşik Ame*rikanın düşmanlığın ilk mihrakı haline geldiğini bize bildirecektir. Ve o zaman bütün Amerikan üniversitelerinde. «Türkiye'de neler oldu» konusunda tartışmalı konferanslar düzenlenecektir.

Prof. James Murray

SUNAY'DAN MUCİZELER BEKLENİYOR!

Büyük hayallerle Demirel'i iş başına getiren çevreler, çok kısa bir sürede parlmanter sistemin bir çıkmaz içine düşmesi üzerine, ümitlerini Sunay'a bağlamışlardır. Varlıklılar, AP-CHP kardeşliği biçiminde anladıkları statükocu bir huzurun peşindedirler. Ne var ki tecrübesiz Demirel, bir seçim kanunu macerasıyla iktidar - muhalefet ilişkilerini 27 Mayıs öncesi günlerine benzetmiş, parlamentoyu felce uğratmıştır. İktidar - muhalefet ilişkilerini yumuşatacak, parlamentoyu çalışır hale getirecek ve korkulu söylentileri unutturacak bir hakeme mutlaka ihtiyaç vardır. Demirel'in hayal kırıklığına uğrattığı, fakat Demirel'e bir alternatif göremiyen çevreler, böyle bir hakem olarak gözlerini Sunay'a çevirmişlerdir. Fakat Sunay, iki ufak parti hariç, diğerlerinin tam desteğini sağladığı halde, destekçi partilerin bütün oylarını toplayamadı. Seçime 627 üyeden ancak 532'si katıldı. Başkanlık seçimini ilerde AP'ye karşı koz olarak kullanmak isteyen ve seçim kaderini «erkeklik gösterileri»ne bağlayan Bölükbaşı'nın 29 kişisi düşülse de, 60 küsur kişinin oylamaya gelmediği anlaşılmaktadır. Seçime katılan 532 kişiden de 71'i Sunay'a oy vermeyi red detmiştir. 47 kişi boş oy kullanmıştır. 21 Mayıs hareketini ihbar ettiği halde, Mamak sanıkları arasında yer alan Türkeş'çiler, «seçime demokratik bir hava verme» gerekçesiyle, Sunay yerine kendi liderlerine oy vermeyi tercih etmişlerdir. Celâl Bayar da 5 oy almıştır. AP'liler Bayar'a çıkan oyların «rejim düşmanı hınzır TİP'lilerin» eseri olduğunu ileri sürmektedirler. Orhan Birgit'in de Bayar'a oy verme marifetini gösterdiğini söylemektedirler. Bayar'ın kızını, Menderes'in oğlunu, Gedik'in karısını milletvekili yapanlar, Bayar oyları karşısında, suçluyu komşuda arayacak kadar tatlısu kurnazıdırlar! Esasen Sunay'ın Başkan adaylığı, «genel hava»nın etkisiyle, AP için kaçınılmaz bir zorunluk olmuştur. Nitekim. Orgeneral Tural'ın Genelkurmay Başkanlığını da ekspres sür'atiyle Bakanlar Kurulundan geçirip Köşke tasdik ettirmek gerekmiştir. Sunay, «Önce Tural'ın kararnamesi çıkar, sonra istifa edip Senato'ya girerim» demiştir. Bu şartlarda, her ne kadar AP liderleri «Biz istedik» havasını yaymaktaysalar da, başka türlü hareket etmeleri mümkün olmadığı için Sunay'ı kabullenmişlerdir. Ama anlaşılmaktadır ki, AP'nin öfkeli kanadı, oy gizliliği dolayısiyle tesbit edilemiyeceklerini görünce, Sunay'a oy vermeyi reddetmişlerdir. Bu bakımdan oylamadan kaçanların, boş oy verenlerin ve alaycı oylar kullananların durumu önemlidir.

Bu durum, AP yöneticilerinin önceden bildikleri bir tutumun sonucudur. Millî Birlik Grubu ziyaretinde, «AP'nin aslında bir koalisyon olduğundan» yakınan Demirel, seçimlerden önce Sunay'a AP'nin desteğinin tam olduğunu, ancak bazı müfritlerin aksi yönde oy kullanmasının muhtemel bulunduğunu bildirmiştir. Ayni şekilde Bilgiç de bazı «Demirelciler» in aksi yönde oy kullanabileceklerinden söz etmiştir.

Bir de din istismarı konusu vardır ki, bu, Sayın Sunay'ın seçildikten sonraki konuşmasında da iyi niyetle zikrettiği «Allah» adı üzerine AP sıralarında görülen büyük nümayişle tezahür etmiştir.

Sunay, doğrusu, fazla hazırlıklı olmadığı güç bir görevle karşı karşıyadır. Bir sürü edebiyatın altında yatan katı gerçek, Türkiyenin bir devrim ve karşı-devrim karışıklığı içinde bulunduğudur. Karşı-devrim oy çoğunluğunu sağlayarak iktidara gelmiştir. Fakat kuvvet dengesi, devrimci güçleri bir çırpıda tasfiyeye elverişli değildir. Devrimci güçlerin hiç değilse bir kısmı ile uzlaşma, zaman kazanma ve yan yollardan dolaşma çaresizliği içindedir. Ama bu hesaplı tutum, hareketin derin anlamını zerrece değiştirmiş değildir. Devrimci güçler ise, karşı güçlerin iktidarına rağmen, kilit noktaları ellerinde tutarak, devrim gemisini fazla hasara uğratmadan yürütmeyi denemektedirler.

Bu, her iki taraf için de uzun vâdede sürdürülmesi çok güç bir dengedir. Sunay'ı, böyle güç ve çelişmelerle dolu bir görev beklemektedir.

CUMHURBAŞKANI CEVDET SUNAY

siyasi notlar

Demirel'in özel plâncıları!

Seçim Kanunu macerasından sonra, geçen hafta Demirel önemlice bir gaf daha yaptı. Plânlama Teşkilâtının dışında, plânın revizyonuna kalkıştığını gazetecilere açıklayıverdi! Tabiî ki bu ifşaat büyük tepki uyandırdı. Plân revizyonuna ancak Devlet Plânlama Teşkilâtı yetkiliydi ve revizyon yapılmıştı. Nitekim eski müsteşar Aytür, görüşünü açıkça belirtti: «Plânda değişiklik öteden beri O.E.C.D., Konsorsiyum ve AID çevrelerinde istenmektedir. Revizyon ancak plânlama içinde yapılabilir ve revizyona bugün için ihtiyaç yoktur». İktisadî Plânlama Dairesi Başkanı Baran Tuncer de revizyonun 1966 Programı ile yapıldığını açıkladı. Turhan Feyzioğlu da, revizyonun ancak Plânlama Teşkilâtı içinde düşünülebileceğini, bunun bir kanun gereği olduğunu anlattı. Bu uyarmalardan sonradır ki, Demirel, kanuna aykırı bir iş yaptığını anladı ve gazetecilerin ısrarı karşısında, «Bu kadar hareket serbestisini bize tanıyınız, bu konuda daha fazla bir şey söyliyemiyeceğim» diyerek kaçamak yollar aradı. Bu «özel plâncılar»ın kimler olduğu sorusuna da «açıklayamam» cevabını verdi. Bu özel plâncılar, Başbakanlıkta çalışmaktadır ve aralarında Demirel'in yakını Turgut Özal gibi mühendisler vardır. Demirel, serbest teşebbüsçü mühendis kafasıyla plân istemektedir.

Böylece iki plânlama dairesi ortaya çıkmaktadır: Resmî Plânlama Dairesi bir süs olarak ortada duracak. Demirel özel plâncılarıyla işleri yürütecektir. Bir kaç ayda bu noktaya kadar gelinmiştir. Halbuki Devlet Plânlama Teşkilâtının eski bir memuru olan Demirel, büyük bir plâncı çalımıyla işe başlamıştı. Plândan başka söz etmiyordu. Plâncılara da «vergiyse vergi, reformsa reform» diyordu. Bugün 1966 programında yer alan ve yabancılar ile kompradorları pek kızdıran yabancı sermayeyi kontrol tedbirleri önüne getirildiği zaman Demirel, «Daha şiddetli tedbirler bulalım» görüşünü bile savunuyordu. Nasıl ki, Demirel, Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörlerine de, fikir özgürlüğü konusunda, onlarla ayni görüşleri paylaştığını rahatlıkla söyliyebiliyordu.

Tabiî ki Demirel'in plâncılık edebiyatının, gerçekler karşısında, dayanmasına imkân yoktu. Devlet Plânlama Teşkilâtı, yabancıların plâna burunlarını sokmalarına imkân vermiyordu. Konsorsiyumdan tavizsiz yardım alınmasın istiyordu. Yabancı sermayeyi kısıtlıyordu. Yıllardır vergi reformu, toprak reformu diye bağırıyordu. Demirel'i iktidara getiren ve destekleyen güçler ise bütün bunlara karşıydı. AID Teşkilâtı, «Sektör plânlarını biz yapalım» diyordu. OECD Genel sekreteri, «kalkınma hızını düşürün» tavsiyesinde bulunuyordu. Konsorsiyumda nüfuzlu yabancı iş çevreleri, bizim yerlilerle birlikte «Konsorsiyum kredileri, bize verilsin» görüşünü savunuyorlardı. «Yabancı sermayeye tanınan kolaylıklar arttırılsın» buyuruyorlardı. Plânlama Teşkilâtı ise bütün bunlara karşı direnmekteydi. Böylece, DPT, Demirel ve çevresinin gözünde, bir yardımcı organ olmaktan çıkıp aşılması gereken bir engel haline gelmekteydi. Hele son yabancı sermaye tedbirleri, yani Demirel'in «Daha sert çareler bulalım» çalımıyla imzaladığı tedbirler, Demirel'in başına büyük iş açmıştı. New York Times, «Yabancı sermayeyi teşvik edeceği beklenirken kısıtlayıcı tedbirler alan Hükümetin, uzmanlar tarafından aldatıldığını» yazıyordu. İçerde Mobil Müşaviri Prof. Hazım Atıf Kuyucak ve eski DP'li bakan Hayrettin Erkmen, tedbirlerin yersizliğini haykırıyorlardı. Devlet Plânlama Teşkilâtı, Hükümeti «aldatmıştı». Esasen AID de, Konsorsiyum da, tıpkı yerli-yabancı iş çevreleri ve Demirel'in bakanları gibi bu «ukalâ ve küstah» teşkilâttan fena halde şikâyetçiydiler. Nitekim konsorsiyum toplantılarında yabancı temsilciler, Türk temsilcilere «Biz bu konuyu Demirel ile konuştuk» demeye başlamışlardı! Tabiî ki müzakerecilerin bu «özel konuşma» lardan zerrece haberleri yoktu. Ama yabancılar çetin pazarlıklarda, Türkiyenin çıkarı için direnen Türk memurların karşısına, «Biz Demirel ile konuştuk» diyerek, Demirel'i çıkartıyorlardı! Bütün bunlar, Menderes metodları idi. Yerli-yabancı iş çevrelerinin alışık olduğu ve arzuladıkları metodlardı. Ne var ki artık ortada bir Anayasa Organı olan DPT vardır ve 91 Sayılı Kanun, «Plânı ve plân revizyonunu DPT yapar» demektedir. Seçim Kanunu meselesinde de görüldüğü üzere, Demirel bu kanunu değiştirebilecek, hele D.P.T.'nı kaldırabilecek güçte değildir. «Özel plâncılık» sadece güçlükleri ve karışıklıkları arttıracaktır.

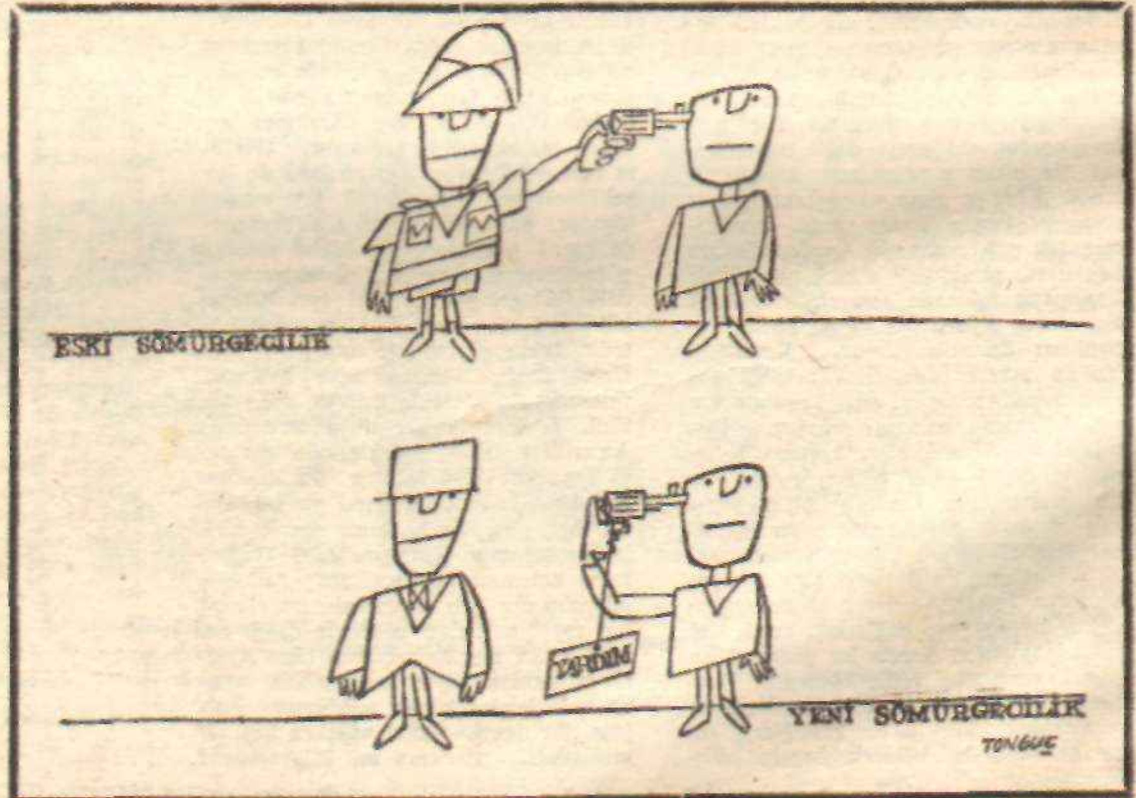
DPT meselesi, Türkiyenin ilerici ve devrimci güçleri ile komprador - yabancı sermaye - ağa ittifakı arasında her geçen gün şiddetlenen çatışmanın bir safhasından başka bir şey değildir.

Kompradorlar ve yabancı sermaye çevrelerinin çeşitli konularda baskıları semere vermektedir. Ferro - krom meselesinde yumuşama sağlanmış, Etibank Genel Müdürü Fransızların ayağına gitmeye mecbur bırakılmıştır. Petrol Boru hattına yabancı ortaklığı için «halk iştirâki» formülü bulunmuştur. Karadeniz Bakırlarına Amerikalıların ilgisi iyice su yüzüne çıkarılmıştır. v.s. v.s...

Kompradorlar, TRT'den sonra şimdi de DPT'ye taarruza geçmişlerdir. Bir taraftan, «özel plânlar» hazırlanırken öte yandan AP'nin müteahhitler basını. DPT'ye en iğrenç biçimde saldırmaya başlamışlardır. Bir AP'li gazete «sekreteri ile sabaha karşı dairede kapanan plâncılar» üslubuyla çirkin bir tefrikaya girişmiş ve pek ürktükleri MDO ve SDK v.s. tipi bildirilerin Plânlama Teşkilâtınca hazırlandığını ileri sürmüştür. Gazetenin Demirel'in hemen harekete geçmesini gerektiren kötü ifadeli müthiş ifşaatı aynen şöyledir:

«Öğrendiğimize göre, son gnülerde hükümet aleyhine çağrı adı altında, rejim düşmanlığı yapan bildirilerin bu müessesede basıldığı, bu müessesenin gerçek durumunu ortaya koymuştur. Bu bildirileri basanlar ve hangi kısımda basıldığı da kat'i bir surette bilinmektedir. Ancak Devlet Plânlama Teşkilâtında da fazla miktarda teksir makineleri de bulunduğu ortadadır..

Nitekim bu teşkilâtta çalışan insanların yüzde 85'i İşçi Partilidir. Bu partiye de kapalı bir tarzda yardım etmektedirler. Fakat bir kısmı İşçi Partili olmasına rağmen herhangi bir ihtimali de düşünerek CHP'li görünmektedir».

SİYASİ NOTLAR

Jet meselesi

THY.'nın alacağı üç yeni jet uçağı, Hükûmetin başına yeni dertler açacağa benzemektedir. THY. Genel Müdürü Agasi Şen'in, uçakların alınması konusundaki Bakanlar Kurulu Kararnamesinin tasrihen «üç adet DC—9 jet uçağı alınması» şeklinde çıkmasını arzuladığı ve bu arzunun karşısına Ulaştırma Bakanı Seyfi Öztürk'ün çıktığı bildirilmektedir. Öztürk, «Biz, Hükûmet olarak ancak üç jet uçağı alınmasına karar verebiliriz. Uçakların evsafı ve diğer şartlar ilgili kurumun sorumluluğuna bırakılması gereken hususlardır» görüşünü savunmaktadır.

Meselenin nasıl çözümleneceği, dikkatle izlenecek değerdedir.

Şu Ereğli Demir - Çelik!

Devlet kesesinden özel teşebbüsçülüğün şaheser bir örneği olan ERDEMİR, çok kötülenen devlet teşebbüslerine kötü işletme örneği vermekte berdevamdır. ERDEMİR'in üretim programı fena halde aksamıştır. Bazı mühendislerimizin bu konuda yapmakta oldukları bir incelemede, ERDEMİR'in üretim faaliyeti için şöyle denilmektedir: 3 milyar liraya malolan Ereğli tesislerinin ilk ünitesi, 300 bin ton kapasite ile kurulmuştur. Ereğli idarecilerinin yayınladıkları faaliyet programlarında da 1965 yılında 300 bin ton civarında mâmul ve yarı mamûl üretiminin programlandığı belirtilmektedir. Bu, gerçekleşmiş midir? Hayır. Gerçekleşmediği gibi, mamûl fiyatları yükseltilmiş ve sızan haberlere göre de 200 milyon lira zarar edildiği anlaşılmıştır. Başlangıçta ithalât ikamesi, ucuz program gibi vaadlerle ortaya çıkan Ereğli yöneticilerinin tesisleri böyle büyük bir zarara uğratmalarının nedenlerini Sanayi Bakanlığı her halde inceletmiş olmalıdır. **1965 yılı üretimi 100 bin ton civarında kalmıştır!**

Bu durumun tesbit edebildiğimiz nedenleri şöyledir: Hâlen mevcut tesisler, 31×31 cm. eb'adına blum imâl etmektedir. Piyasanın işleyebileceği blum eb'adı ise 7,5×7,5 cm.'dir. O halde blumun satılabilmesi için 31×31 eb'adından 7,5×7,5 cm. eb'adına inecek yardımcı ara tesis kurulması zorunluluğu vardır. *Bu kurulmamıştır.* Karabük üçüncü fırını işletmeye açtığı için kendi blumunu kullanmaktadır. Böylece 100 bin ton bir noksan üretim zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kapasiteyi 100 bin ton azaltan bu sakınca giderilmemiş ve inşaat esnasında da gözden kaçmış, unutulmuştur. Ayrıca, haddehane yüzde 40 kapasite ile çalışmaktadır. *Haddehane kapasitesine uymak zorunda olan çelikhane,* bunun sonucunda üretimini sınırlamak, ya da stoka çalışmak durumunda kalmıştır. Hâlen 40 bin ton da pik stoku vardır.

Muhsin Ertuğrul

Devlet Tiyatrosu, kültür düşmanı Kültür Müsteşarının himmeti ve Genel Müdürün koltukseverliği ile kuşa döndürülme yolundadır. Kültür düşmanı Müsteşar, tiyatroda sık sık boy göstermede ve cümleleri dahi sansür cür'etini kendinde bulmaktadır. Genel Müdür ise, bu kafatasçı baskıya direnecek ve gerekirse istifasını verecek yerde, Millî Eğitim Bakanlığında çok nüfuzlu Senatör Okurer'in eserini tantanayla sahneye koyarak, patronlara yaranma çabasındadır. Böylece Devlet Tiyatrosu, AP Tiyatrosu haline gelmektedir.

İstanbulda ise, iktidarların her türlü baskısına *en ufak tâviz vermeden* şiddetle karşı koyan bir Muhsin Ertuğrul vardı. Muhsin Ertuğrul'u devirmeden halkın tiyatrosunu ele geçirmek imkânsızdı. Bunun içindir ki, AP'li Meclis üyeleri, uyandıracağı geniş tepkileri bile bile, Muhsin Ertuğrul'u Şehir Tiyatrolarının başından uzaklaştırmışlardır. Bu yobazlık karşısında bütün dürüst aydınlar ve sanatçılar seslerini yükseltmişlerdir. Sanatçılar, TMTF'in düzenlediği bir protesto yürüyüşü yapmışlardır. Aydınlar çeşitli bildiriler yayınlamışlar; basın, Muhsin Ertuğrul olayına geniş yer vermiştir. Bazı sanatçılar, yobaz baskı altındaki *Muhsin Ertuğrul'*suz bir tiyatroda çalışmayı reddederek istifalarını vermişlerdir. En değerli oyun yazarları Muhsin Ertuğrul'suz tiyatroya boykot edeceklerini açıklamışlardır. Bütün bunlar Türkiyenin artık eski Türkiye olmadığını ve Muhsin Ertuğrul'un yerine ergeç döneceğini göstermektedir.

Yobazlığın sözcülüğünü yapan Belediye Başkan Yardımcısı Kadri İlkay ise, sanata saygısızlığın örneklerini vermeye devam etmektedir: «Onlar, bize şimdi eser vermiyeceklerini söylüyorlar, ama ileride vermeye mecbur olacaklardır. Sonra vermezlerse vermesinler. Bu memlekette yazar yalnız onlar mı? Biz de eserlerini vereceklerinkini oynarız. Bu memlekette onlardan çok daha iyi eser verecek kabiliyetler vardır...»

Bu ilkel sözler dahi, Muhsin Ertuğrul'dan sonra İstanbulun Şehir Tiyatrosundan yoksun kalacağını göstermektedir.

Muhsin Ertuğrul
«Tâviz yok!..»

Profesörlerin Tartışmalı Konferansı

Türk Hukuk Kurumunun düzenlediği «Danıştayın Tehiri İcra Kararları» konusundaki konferans, Ankara Hukuk Fakültesi salonlarında yetkili profesörlerin iki gün boyunca tartışmalarına yol açtı. İlk günün konuşmacılarından Prof. Lütfi Duran, «Danıştayın jandarması yoktur ki verdiği kararları zor yoluyla uygulasın. Bunu uy*gulayacak olanlar,* hukuka saygılı iktidarlardır» diyordu.

İkinci gün karşı tezi Prof. Yaşar Karayalçın savundu. Karayalçın sözlerine başlamadan önce, «meseleyi parti, ya da kişi yönünden ele almadığını, Danıştayı övmek, ya da yermek gibi bir düşüncesi olmadığını» belirtmek lüzumunu duydu. Karayalçın'a göre, «Danıştay idarede *istikrar fonksiyonunu* yitirmekte ve yargı ile yürütme arasında uçurum yaratmaktaydı». Anayasanın «idarenin hiç bir eylem ve işlemi yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz» diyen 114. maddesi değişmeliydi. Prof. Karayalçın, «Hükûmet tasarruflarını ortadan kaldıran bu maddeyle devletin yürümiyeceği» iddiasındaydı. Yabancı mevzuattan örnekler veren Karayalçın, bu tutumun «hâkimler idaresi» yaratacağı endişesindeydi.

Bu düşünce, öteki hukukçuların sert tepkilerine yol açtı. Danıştay Beşinci Daire Başkanı Sait Köksal, «demode» fikirler savunduğunu ileri sürdüğü Karayalçın'ı, bugünkü iktidara çıkmazdan kurtulacak bir yol aramakla suçladı. Danıştay Daire Başkanına göre, «yargının yürütmeye müdahalesi diye bir konu yoktu. Yargı kendi yetki çerçevesinde görev yapmaktaydı».

Prof. Ragıp Sarıca ise, «Bugün bir hâkimler devletinin de*ğil, çoğunluk sultasının demok*rasi için zararlı olduğunu» belirterek, «hukuk devletine bağlı profesörlerin bu baskıya karşı çıkmaları gerektiğini» söyledi.

Prof. Lütfi Duran ise, Danıştay kararlarına uymamanın müeyyideleri üzerinde durdu. Duran'a göre, böyle bir tutum, «Anayasanın tagyir ve ilgası» niteliğindeydi. Tek partili devirde, Devlet, hukuka daha bağlıydı. Bugünkü iktidar ise, Anayasaya saygılı değildi.

Tekrar söz alan Karayalçın, «hâkimler devleti» tehlikesinden sonra, «profesörler devleti» tehlikesi üzerinde durdu. Bunun üzerine toplantıya başkanlık eden Prof. Muammer Aksoy, Karayalçın ile «hukukun A'sından Z'sine kadar ayrı düşüncede olduğunu» belirtmek lüzumunu duydu ve Karayalçının «tek başına anayasa hazırlamak amacında olduğunu» ileri sürdü.

Tartışmalar, bayramdan sonra da devam edecektir.

Hanedanın servet Transferi

Ürgüplü'nün gelininin kardeşi Hânedandan Prens Ahmet Rifat Efendinin skandal patlak verdikten sonra bile direnmesi hayli ilginç.

Artık çare kalmamıştır, servet transferini kontrol altına *alan kanun ekspres süratiyle* çıkacaktır. Ama buna rağmen, daha önce bakanlara başvuran Prensin avukatı direnmektedir. A.P. organı Adalet gazetesi bu konuda şunları yazmaktadır: «AP.'li hukukçu bir senatör vasıtası ile Cumhuriyet Senatosu Maliye Komisyonu üyelerinin isimlerini ve adreslerini tesbit eden Hânedandan Prenses Fazılanın kardeşi *Ahmet Rıfat* İbrahimoğlunun avukatı Vural Ziya Erünlü, Komisyon üyeleri ile birer birer temasa geçerek tasarıdaki geçici maddenin (Prensin servet transferini yasaklayan maddenin) kaldırılmasına temine çalışmıştır.

Vural Ziya Erünlü gece ve gündüz çalışarak senatörlerin hepsini evlerinde, otellerinde veya gece misafir olarak gittikleri yerlerde arayıp bulmuş, tasarıdaki geçici maddenin kaldırılmasını istemiştir. Avukat Erünlü'nün bu temas sırasında senatörlere herhangi bir menfaât vâdedip etmediği tesbit olunamamıştır. Ancak bazı senatörleri Ankara Palasa veya Ankaranın lüks eğlence yerlerine götürmeye çalıştığı öğrenilmiştir. Türkiyeye 15 milyon liralık servet transferine çalışan Hânedandan Ahmet Rifat İbrahimoğlunun avukatı olan Vural Ziya Erünlü, hiçbir komisyon üyesi, senatörü ikna edememiştir.

Erünlü bu arada, bir matbaada bastırdığı mektubunu da Komisyon üyelerine özel zarflarla dağıtmıştır. Avukat tam bir sayfa tutan mektubunda kanun tasarısında geçici ek maddenin Anayasaya ve hukuk kurallarına aykırı oldutunu iddia etmiş ve Danıştayın bu konuda verdiği kararın süratle uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür».

Haber, bir mekanizmayı aydınlatma bakımından ilgi çekici: Hürriyet gazetesine manşet olduğu dakikadan itibaren, Prensin dâvası kaybedilmiştir. Buna rağmen avukat, hâlâ «belki» diyebilmekte ve senatörlerin kapısını çalma cesaretini gösterebilmektedir. Bastonla kovulmıyacağından emindir.

Prens ise, olayın bir ara Başbakanlık yapmış akrabası Ürgüplü'nün siyasî itibarının bahis konusu olduğunu unutacak kadar fütursuzdur. Hiç değilse Ürgüplü'nün bütün ağırlığını ortaya koyarak, Prensten avukatını durdurması ve servetini Merkez Bankası kanalıyla transfer etmesi gerektiğini hatırlatması beklenirdi.

Bütün bunlardan önemlisi, mutlu azınlığın çıkar peşindeki temsilcilerinin, işlerini yürütmek için nasıl çalıştıklarının görülmesidir. Avukat, araya bakanlar koymayı bile başarmıştır. Eğer mesele bir politik skandal haline gelmeseydi, avukatın başarı sağlayacağından şüphe edenlerin sayısı, sanırız ki Türkiyede pek azdır.

Türkiye Komünist Partisi

Sovyet Komünist Partisinin 23'üncü kongresi Moskovada açıldı. 86 ülkeden gelen 4942 delege katıldı kongreye. Haber ajansının bildirdiğine göre —ki bu ajans Hürriyet gazetesinindir— delegeler arasında Türkiye Komünist Partisinin temsilcisi de bulunuyormuş.

Doğu Almanyada çalıştığı söylenen bir Türkiye Komünist Partisi vardır. Bu partinin 23 üncü kongreye katıldığı anlaşılıyor. Yabancı bir ülkede faaliyette bulunan T.K.P. karşısında Türk sosyalistlerinin durumlarını tespit etmeleri gerekmektedir.

Türkiye bugün bir bağımsızlık savaşı içindedir. Amerikan emperyalizminin Türkiye içindeki kalelerini yıkmak, bağımlılığa ve gün geçtikçe sömürgeleşmeye doğru giden toplumu yeniden Atatürk çağındaki yörüngesine oturtmak görevini en başta şerefle Türk sosyalistleri yüklenmişlerdir.

Ancak bu büyük hareketin tek başına Türk sosyalistlerine özgü olduğunu da sanmıyoruz. Türkiyedeki bütün ileri güçler bağımsızlık mücadelesinin geniş cephesini kurmak ve Türkiyenin bugün içine düştüğü çemberleri kırmak ödevinde birbirlerinden aşağıda kalmamak yarışına çıkmalıdırlar.

Demek oluyor ki bugün Türkiyenin önde gelen meselesi bağımsızlık dâvasıdır. 1922'de kazandığımız büyük zaferi anlamsız kılacak bir politika içine düşmüş bulunuyoruz. Amerikanın Türkiyeye el atma, teşebbüsleri Kurtuluş Savaşının başlangıcında Atatürkün karşı çıkışıyla yok edilmişti. O zamanlar, Amerikan himayesine girmek akımı, aydınlarımız arasında güçlü bir manzara gösteriyordu. Durum o kadar umutsuz idi ki, Türkiyenin bağımsızlığını kazanacağını iddia edenlere çılgın gözüyle bakılıyordu. İstanbulun *okumuş, yazmış ve durulmuş seçkinlerinde* «Mustafa Kemal Paşa Türkiyeyi yeni bir maceraya atacak» diye endişeler sürmekteydi. Amerika gibi bir devlet, Türkiyeyi Filipinler gibi himayesi altına alırsa Türkiye kurtulabilirdi. Savaşlarda yorgun düşmüş, medeniyetin nasiplerinden uzakta, parasız ve yalnız bir millet nasıl olur da Batının zengin ve kudretli devletlerine karşı çıkabilirdi?

Ama Mustafa Kemal, Türkiye işgal altında iken ve İstanbul hükümeti teslim olmuşken, henüz kazanmadığımız bağımsızlığımız üstüne *pazarlığa girmeyi reddetmişti.*

«İstiklâl-i tam» dedi Mustafa Kemal, ve «Ya istiklâl, ya ölüm» diye çıktı ortaya...

Amerikanın koltuğu altında yaşamaktansa ölmek yeğ idi.

Kurtuluş Savaşının en iyi bilinmesi gereken gerçeklerinden biri budur: Atatürk «Ya istiklâl, ya ölüm» derken yalnız Anadoluya ayak basmış emperyalistlere değil, Amerikan tekliflerine de sesleniyordu.

Ve Mustafa Kemal Paşanın liderliğinde kurtuluş savaşımızı kazandık.

Ama aradan şu kadar yıl geçtikten sonra Atatürkün «İstiklâl-i tam» ilkesini çiğnemiş bulunuyoruz. Atatürk daha bağımsızlığımızı kazanmamışken hiçbir yabancı devlete bağımsızlıktan tâviz vermemişti. Biz Atatürkün bize emanet ettiği bağımsız Türkiye Cumhuriyetinin bağımsızlığından verdiğimiz nice tâvizlerle bugünkü duruma düştük.

Bugünkü durumdan kurtulmak, Atatürkün Türkiyesini Atatürke lâyık niteliğe yükseltmek, böylece ilk ve büyük dâvamız olarak ortadadır.

Ama Türkiye üstündeki emperyalist baskılara direnecek ve Türkiye içindeki emperyalist kuruluşları tasfiye etmek için çaba gösterecek güçlerin önce bizzat kendilerinin bağımsız olmaları gerekir.

Bizim için yabancılara *yamanmış olanların* hepsi birdir; ister kapitalist olsunlar, ister komünist olsunlar.

Yabancı devletlere bağlanmış, yabancı himayelerine sığınmış kişilerin ve kurumların Türkiyenin bağımsızlık savaşında *sözleri* olamaz.

Bunun içindir ki Sovyet Komünist Partisinin 23 üncü kongresine katıldığı söylenen Türkiye Komünist Partisi karşısında Türkiyenin bağımsızlığını isteyen güçlerin düşünceleri açıktır.

Türkiye, Türkiyenin içinde kurtulur.

Türkiyenin dışında, ister *Amerikada olsun*, ister Rusyada, ister Doğu Almanyada, yabancı güçlere yamanmış kişilerden ve kurumlardan Türkiyeye hayır geleceği kanaatinde değiliz.

Atatürk, Türkiyenin kurtuluşuna 19 Mayısta Anadoluya çıkarak başlamıştı. Anadolu bağımsızlığın tek kaynağıdır, ve olacaktır.

Tıpkı Vaşington uşakları gibi Moskova uşakları da saygıya lâyık değillerdir. Kendileri bağımlı olan güçler, uluslarını bağımsız kılamazlar. Türkiyeyi bağımsızlığına kavuşturacak milliyetçilerin Moskovaya da Vaşingtona da aynı mesafeden baktıklarını unutmayalım.

İlhan Selçuk

Amerikalı Gözüyle Türkiye ve Yunanistan

***REPORTER* dergisinin 9 Eylül 1965 tarihli sayısında, Türkiye ve Yunanistan hakkında mukayeseli bir yazı çıkmıştır. Bu yazıdan iki parçayı yayınlıyoruz:**

1 — Atina: George Bailey

Amerika bağımsızlığını kazandığı an Yunancayı milli dil yapmak için kanun teklif edilmiş ve bu teklif yapılan oylamada bir rey farkı ile kaybetmiştir. Bu teklifin reddinde Benjamin Franklin rol oynamıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığını elde etmesi üzerine iki devlet arasındaki sevgi gittikçe artmış ve o zamandan beri Yunan göçmenleri Amerikaya devamlı olarak kabul edilmiştir. Zamanla Amerika, Yunan hürriyet ve gelişmesinin koruyucusu olmuş, bu mevzuda İngiltere'nin yerini almıştır. Şimdiye kadar Yunanistan'a 3.5 milyar dolar verip birçok fabrikalar ve turistik tesisler kurmuştur.

Bu yaz 13.000 Amerikan Atinaya gidip American Hellenic Educational Progressive Ass. (AHEPA) cemiyetinin (1) senelik toplantısını yapmıştır. Bu teşkilâtın üç yardımcı kolu vardır:

a) Pericles oğulları, b) Penelope kızları, c) Atinalı bâkireler.

Bunlar 440 esas, 875 mahalli teşkilât halindedir.

AHEPA'nın Atina toplantısında Kıbrıs için self-determination kararı alınmıştır.

Papandreou devamlı olarak sağcı subayları Kıbrıs'a göndermiştir. Böylece G. Grivas memnun edilmiştir. Andreas Papandreou babasının İnönü ile konuşmasına şimdilik zamanı değil diye mani olmuştur. Türk hakları korunduğu için Acheson'un Kıbrısı Yunanistana bağlayan plânını da red etmiştir.

Ruslar Kıbrısın Yunanistan'a verilmesine muhaliftir, zira bu şekilde Kıbrıs NATO emrinde olacaktır. Türkleri tutuş sebebi budur.

II — Ankara: Claire Sterling

1947 den beri Amerika'dan 4 milyar dolar aldılar, Amerikayı sevdiler, candan dost oldular. Amerikan askerlerini çok iyi karşıladılar. Bize minnettar kaldılar. Kore, Küba ve Vietnam'da bizi en vahim anlarımızda tuttular. 18 senedir bir tek Amerikan kütüphanesi taşlanmadı.

Şimdi hepsi değişmiştir. Zira bizim Kıbrıs'ta belli bir politikamız olmadı. Türkler şimdi yardım alıp bize tahammülle çalışıyorlar, politikacıları soğuk ve gazetecileri düşman, Allah hepsini kahretsin diyorlar. Türkiyenin kurucusu Kemal Atatürk İkinci Dünya Harbinden beri verdiğimiz bu tip yardımı almıyacak kadar mağrurdu. Bizim şimdi kaybımız onların hiç bir şarta tâbi olmayan ve hiç bir millette bulunmayan dostlukları oldu.

Bir İstanbul gazetecisi bana; «şimdiden sonra kendi menfaatlerimize bakacağız, sizinkilere değil, bunun zamanı geldi de geçti bile» dedi. Gerçekten bunun zamanı Türkler için gelmişti: Arap ülkeleri tarafından istenmediler. Üçüncü Dünya devletleri tarafından şüphe ile karşılandılar ve Rusya'ya karşı kronik bir düşmanlık içinde yaşadılar.

1947 de Rus tehdidi vardı, Stalinin tutumuna karşı Truman doktrinini minnetle karşılamışlardı. Khruchev ve sonra gelenler dostluk istedilerse de Türkler eski moda prensiplere bağlanarak tabii olmayan bir izolasyon içinde yaşadılar.

(1) Massachusetts Valisi John A. Volpe'nin İstanbul ve Kıbrıs'ın «özgürlükleri» için, 9-15 Mayıs 1965 tarihini, Mass. AHEPA Haçlı Seferleri Haftası olarak ilân eden yazısı, bu derneğin çalışmalarına bir örnektir.

İkili anlaşmalar

Fransa'daki ikili anlaşmalar hakkında bilgimiz var. Fransız gazeteleri bu konuda geniş bilgi vermektedirler. İngiltere'deki durum da hayli açık. Ama Türkiyede ikili anlaşmalar hâlâ büyük bir bilmece olarak sürüp gitmektedir.

Kontenjan Senatörü Sadi Koçaş'ın bir yıl kadar önce bu konuda Hükûmete yönelttiği sorular hâlâ cevapsızdır. Fakat Koçaş'ın önergesi hiç değilse meselenin incelenmesine yol açmıştır. Senatör Koçaş, bu durumu şöyle değerlendirmektedir: «Aradan aylar geçmiştir. Bu müddet zarfında ilgili makamlarca çok ciddî bir çalışma yapılarak durumun tesbit edildiğini de memnuniyetle tâkip ve müşahede etmiş bulunuyoruz.»

Ne var ki bu ciddî çalışma, gerçekler mümkün olan en geniş ölçüde kamu oyuna duyurulduğu takdirde, değer kazanacaktır. Nitekim Sadi Koçaş, soru önergesini yenileyerek Başbakandan ikili anlaşmalar konusunda yazılı cevap istemiştir. Senatör Koçaş, özellikle şunları sormaktadır:

● **Bugüne kadar yapılan ikili askerî anlaşmalar nelerdir? Hâlen tatbik edilmekte olduğu halde, yazılı metne dayanmayan ikili anlaşma var mıdır? Bu anlaşmalar hangi makamlar tarafından imza edilmiş, hangi makamlar tarafından onaylanmıştır?**

● **Şimdiden sonra ikili anlaşma yapmak zarureti hâsıl olursa, bu anlaşmalarda gözönünde bulundurulacak ve tatbik edilecek milli politika ne olacaktır? Şimdiden sonra yapılacak ikili anlaşmalar için, hangi makamlara, hangi kademelere kadar müzakere ve imza yetkisi verilmiştir?**

● **Askerî mahiyette olanlar dışında, hangi devletlerle, hangi makamlar tarafından, hangi konularda kaç adet ikili anlaşma yapılmıştır? Bunları bundan sonra hangi makamlar sağlayacaktır?**

Müslümanlara sunulur

Başbakan Demirel, Bayram Gazetesine yazı da yazsa, bu sefer her halde bir bayram duası yazma cesaretini bulamıyacaktır. Ama Türk politika tarihine, Başbakanın «bayram duası» bir ibret vesikası olarak geçmiştir.

Lâik Türkiyede durum bu iken, lâik olmayan Mısırda Bayramdan birkaç gün önce Müslüman Nâsır ise şöyle konuşuyordu:

«Filistin muharebesini başarıya ulaştırabilmek üzere zaman zaman Arap liderlerini toplamak ve ortak bir hareket kurmak yolundaki çabalarım hep boşa çıkıyor. Güya kendileri ile işbirliği yapacaklarımızın her birinin elinde kocaman bir bıçak var ve bizi kesmek istiyorlar. Onların bu tutumlarının sebebi de bizim sosyalist bir rejime sahip olmamızdır. Gerici Arap ülkeleri İsrailden ziyade bizim sosyalizmimizden ürkmektedirler. Arap Başvekillerinin son toplantılarında ne Yemen dâvasını ve ne de İslâm Paktını görüşmek mümkün oldu. Herşeyden bahsedildi, yalnız Araplığı ilgilendiren hususlar hariç, İslâm Paktı teşebbüsleri var. Halbuki bu yolda çalışmaların başında bulunan İran Şahı ve Tunus Devlet Reisi, hakikî birer Müslüman olmaktan bile çok uzaktırlar. Onlar bizi Allahsızlıkla suçluyorlar. Halbuki bizim sosyalizm hareketimizin kaynağı İslâm dinidir.. İslâm, insanlar arasında eşitliği, adaleti ve servetlerin âdil bir şekilde dağıtılmasını emreder. Halbuki bu İslâm paktı dâvasını güden memleketlerde büyük servetler, banka hesapları haline çevrilmekte ve İsviçre bankalarında yer almaktadır. Ve bu sırada bu memleket halkları açlıktan ölmekte devam edip giderler.»

Amerikancı kompradorun sahte Müslümancılığı ile devrimcinin gerçek Müslümanlığı arasındaki farkın takdirini, şu Bayram günü, okuyucularımıza bırakıyoruz.

Yüksek İhtisas Hastahanesi skandalı

Ankara Yüksek İhtisas Hastahanesi, Türkiye'de yapılamıyan bazı tedavi ve ameliyatların yapılabilmesi ve böylece her yıl dış ülkelere bu sebepten akıtılan milyonlarca liralık döviz kaybına engel olmak için kurulmak istendi.

Temelinin atıldığı günlerde Sağlık Bakanlığı Müsteşar Muavini olan Dr. Turan Gönen, bütün gücünü bu hastahanenin inşasına vermiş ve bugünkü duruma kadar getirmiştir. Önceden Hastahane Başhekimliğine atanan Dr. Gönen'in görevle Tahran'da bulunduğu bir sırada henüz noksanları tamamlanmamış haldeyken, Hastahanenin açılış töreni yapılmıştır. Ankara Tıp Fakültesinde yer ve yatak bulmakta güçlük çeken iki profesör gece vakti eşyalarını taşıtarak hastahanenin büyük kısmına yerleşmişlerdir. (Mayıs 1964). Hastahanenin açılış töreninden sonra yurda dönen ve Başhekimlik görevine devam eden Dr. Turan Gönen, «Hastahane kurulup gayesine göre, Türkiyede yapılamıyan tedavi ve ameliyatları yapacak servislerin kurulup işler hale gelmesi için dışarıdan dünya çapında ün yapmış tıp otoritelerinin davet edilmesi ve hastahanede çalışıp yetişecek Türk personelin full-time (tam gün) çalışma sistemiyle bütün çalışma enerjisini hastahaneye vermesi» tezini savundu. Bu hususta Fransada dünyaca tanınmış kalp hastalıkları ve kalp-damar cerrahisi servisleriyle ilişki kurulup yapılan anlaşmalar uygulanacak hale getirildi. Fakat Sağlık Bakanlığı ile Tıp Fakültesi arasında aceleyle hazırlanmış bir protokola göre hastahaneye girmiş iki profesör buna tamamen karşıydılar. O zamana kadar Fransız profesörü Izarn tarafından kurulan hematoloji (kan hastalıkları) servisinin çalışmalarını çeşitli yollardan baltalarlarken yine Fransızların yardımıyla kurulması tasarlanan kalp hastalıkları ve kalp cerrahisi, beyin cerrahisi gibi servisler için uzman ve malzeme yardımı teşebbüslerine karşı cephe aldılar. Dünya çapında üne kavuşmuş yabancı mütehassıslarla bir arada ve full-time sistemiyle çalışmaktan nedense çekindiler, âdeta korktular. Bunu, bir sürü idarî geçimsizlikler (hastahane idaresiyle kendi aralarında) şeklinde göstermeye uğraştılar. Sağlık Bakanı Somunoğlu'nu da üzerlerindeki «Prof.» etiketiyle etkilediler. Bakanın bu geçimsizlikleri teftiş için gönderdiği Sağlık Başmüfettişi Dr. Selâhattin Arca, müşteki profesörlerin Bulvar Palastaki ziyafet sofrasında ağırlandı. Başmüfettişin damadı, fakültede doçentlik için çalışan bir asistandı. Bakanlığın hastahaneler talimatnamesini (göreve devam saatleri, görev yerinden ayrılma, devam cetveli imzalanması gibi) uygulamak isteyen Baştabibe «Biz muhtar üniversitelileriz, bize kimse karışamaz. Biz kıtıpiyoz mütehassıslar değiliz».

Sağlık Bakanı Somunoğlu'nun, Dr. Gönen'i başmüfettişin tavsiyesi üzerine Ankarada başka bir hastahanenin dahiliye mütehassıslığına nakletme kararına, Bakanlık tarihinde ilk defa olarak Müdürler Encümeni itiraz edince, Bakan şahsi yetkisini kullanıp işten el çektirme kararını Valilik kanalıyla bildirdi. Bu defa da Valilikte İçişleri Bakanının işe el koymasıyla emir bir zaman için durduruldu. Faruk Sükan'ın koruduğu Dr. Gönen hâlen raporludur. İşten el çektirme emri kendisine tebliğ edilememektedir. Çıkarlarını yurdun sağlık problemlerinin üstünde tutan ve Demirel'ce korunan profesörler güven içinde işin sonunu beklemektedirler.

Turizm Haftası

Turizm Bakanı hafta ortasında yaptığı konuşmayla, geçen yıl turizmden «şimdiye kadar kaydedilmemiş» miktarda döviz sağlandığını açıkladı. Bu çok büyük rakam, 14 milyon dolardan ibaretti! Yıllardır 12 — 13 milyon dolar arasında dolaşan turizm geliri 14 milyon dolara yükselmişti. Ya hacılara verilen dövizler? Ya komprador ailelerinin Avrupa gezilerine resmen ve karaborsa yoluyla giden dövizler? Ve hattâ hattâ Turizm Bakanlığının turist getireceğim diye dışarıda harcadığı bol miktarda dövizler? Bütün bunlar hesaba katılınca, turizm bilânçosu, aslında devamlı açıkla kapanmaktadır. Türkiye turizmden para kazanan değil, kaybeden bir ülkedir. Ama turizm edebiyatı almış yürümüştür. Turizm adına çeşitli hovardalıklar yapılmaktadır. Şimdilik bu hovardalıklardan çok ufak bir örnek vermekle yetineceğiz: Bir bakanlık yetkilisinin yakın arkadaşına ait Delta Reklâm eliyle, New - York Times'in pazar ilâvesine bir turizm ilânı verilmesi kararlaştırılmıştır. Türk Hükûmeti ilân için 800 bin lira ödeyecektir. Müsteşar ve uzmanlar, projeye karşı çıkmışlardır. Fakat Bakan, yeşil ışık yakmıştır. Delta Reklâm da tabiatıyla bu işten önemlice bir komisyon almıştır.

Uzmanlar belli başlı şu nedenlerle projeye karşı çıkmışlardır:

★ Turizm sanayiimiz bugünkü durumuyla Amerikaya hitap etmekten uzaktır. Bu itibarla Amerikada yapılacak reklâm, yarar sağlamayacaktır.

★ Eğer ilânda ille de ısrar ediliyorsa, komisyoncu firmaya ihtiyaç yoktur. İlân doğrudan doğruya Bakanlığın New - York Bürosu aracılığı ile verilmelidir.

Çetin Altan'ın Konferansı

Bu haftanın ortasında Çetin Altan, 27 Mayıs Millî Devrim Derneğinde «Atatürk'ün Sosyal Görüşleri» konulu bir konuşma yaptı. Çetin Altan, özetle şunları söyledi: «Atatürk'ün söylediği sözler, yaşatılmamaktadır. Ben, Atatürk'ün sosyal görüşlerini yazma özgürlüğüne ancak 27 Mayıstan sonra kavuştum. Bu yüzden Atatürk gerçek anlamıyla bilinmemekte, her kapıyı açan bir anahtar olarak kullanılmak istenmektedir. Neden saklamışlardır Atatürk'ün sözlerini? Türk Kurtuluş Savaşını anlatan sözleri ne heykellerde ne okul kitaplarında yoktur. Kim saklamıştır, kimdir bu adamlar, kim girmiştir araya? Gerçek suçlular bunlardır. Atatürk'ün emperyalizme ve kapitalizme karşı olan kişiliğine tam ters anlam verilmiştir. Vietnam'dan Dominik'e kadar, emperyalizme karşı dövüşenler, Atatürk'ü bizden daha iyi kavramaktadır.

ÇETİN ALTAN
«Milliyetçi kime denir?»

Mustafa Kemal, İlhan Selçuk'un deyimiyle, Emanetçi Sultanaya bırakılmış sandık değildir. Bugün onu özgür olarak araştırmak gerekir. Atatürk, sosyalist değildir. Ancak koyduğu hedeflere sosyalist bir yöntemle ulaşılabileceğinin ispatı, Türk sosyalistleri tarafından yapılmıştır. Mustafa Kemal'e 1920 de bolşevik diyen Osman Kadri, sonradan İngiliz casusu olarak asılmıştır. Bugün de millî çıkarları savunanlara, emperyalizme karşı çıkanlara komünist deniyor..

Milliyetçilik, boş lâflara değil, iktisadî hesaplara dayanmaktadır. Artık bayrak karşısında sımsıkı durmak, izci davulunu hızlı çalmak ve yüksek sesle şiir okumak milliyetçilik değildir. Türk sosyalistleri ekonomik milliyetçiliklerini ispatlamışlardır.

Sanayileşmiş devletler kapitalisti, başka ülkeleri sömürüp kendi ülkesini hizmet ettiği için milliyetçi sayılabilir. Kapitalist olduğu, emekçileri ve fakir milletleri sömürdüğü için insanlık haini bulunabilir, ama milliyetçidir. Ya bizim kapitalistler? Başka milletleri değil, yabancılarla ortak olup içeriyi sömürmektedirler. Bunlar milliyetçi değildir, millete karşıdırlar.»

General de Gaulle'ü nasıl deviririz?

Amerikanın canını sıkan hükümetlerden kurtulmak için her türlü çareye başvurduğu artık herkesçe bilinen bir gerçektir. Şimdi Amerikan Senatörleri, Generalleri ve tabiatıyla ünlü CIA, NATO'yu dinamitleyen ve Amerikan askerlerini Fransa'dan kovmaya kalkışan General de Gaulle'den kurtulma yollarını araştırmaktadır. **Le Nouvel Observateur** dergisi, 29 Mart 1966 tarihli sayısında, bu konuda ilgi çekici açıklamalar yapmaktadır. Türk okuyucularını da çok yakından ilgilendiren açıklamayı aynen yayınlıyoruz:

Şu sözler General de Gaulle'e atfedilmektedir: «Çok ihtiyarım, benden sonra geleceklerin hiç-

birinin yapmaya cesaret edemiyecekleri — *veya diyelim* ki imkân bulamıyacakları — şeyi yapmak için çok az vaktim var. Beklemem mümkün değil.» Bilindiği gibi, Fransız Hükûmetinin, NATO'dan çekilme kararını 1969 da uygulaması gerekmekteydi. Generale atfedilen bu sözler gerçek midir? Her hal-ü kârda, Paris'teki Amerikan Büyükelçisi bu sözlerin gerçeğe uygun olduğu kanısındadır. Elçilik, Fransız politikasının geleceği konusunda bir analiz yapmıştır. Bu analiz, General de Gaulle ün yerini Edgar Faure'un başkanlığında bir koalisyonun alacağını öngörmektedir. Koalisyon, Pombidou'dan geçerek, Lecanuet'den Giscard'a kadar uzanacaktır. *Bu ekibe* karşı en ufak güven beslemeyen General, Fransız-Amerikan ilişkileri bakımından koalisyonu bir emrivâki ile karşı karşıya bırakmayı zorunlu saymıştır. Son teşebbüsü ile General, bunu gerçekleştirmiştir ve artık geriye dönüş mümkün değildir.

Ben Barka meselesi General de Gaulle'e **NATO ülkeleri istihbarat servislerinin nasıl birbirlerinin içine girdiğini göstermiştir. *Atlantik Paktının gizli* servisleri, Amerikanın sağladığı büyük imkânlarla, antisovyetik yönde faaliyet göstermekte devam etmektedirler. General'in gözünde, NATO perdesi altında, Fransız istihbarat servisleri, Fransız Hükûmetinin otoritesinden çıkmıştır.**

General de Gaulle
Boy hedefi!..

Bu gözlem, Afrikada doğrulanmıştır. Fransız nüfuzundaki birçok Afrika devletine, NATO maskesi altında baskı yapılmıştır. (Özellikle Fildişi Sahili ve Madagaskar'a). Son haftalarda iki defa Jaques Foccart (Fransız İstihbarat yetkilisi), gizli bir misyonla Afrikaya gitmiş ve Amerikan gruplarının artan nüfuzlarını telâfiye çalışmıştır. Fildişi Sahilinde NATO değil, fakat özel firmalar yoluyla faaliyet gösteren A.B.D. bahis konusuydu. Fakat Fransızlar, genel olarak, Afrikadaki bütün mevkilerin, ekonomik açıdan «kemirildiğini» ve politik açıdan savaşıldığını kesinlikle düşünmektedirler. ABD, benzer bir taarruza İngiliz Afrikasında da girişmiştir. (Fakat İngilizlerin de teşvikiyle... Örneğin Gana'da Wilson da *Nkrumah'ın* devrilmesini arzulamaktaydı).

Washington'dan Fransız Cumhurbaşkanlığına gelen bir rapor. General'in Amerikan üsleri konusundaki teşebbüsünden beri. Amerikan Senatosu «lobby» lerinin (baskı grupları) çoğunlukla. General'den «her türlü çareye başvurarak» kurtulma kararı *aldığını ortaya* koymaktadır. Bu çareler, pek çoktur. Bazıları, seçimlerden önce, General'e her türlü muhalefete, büyük ölçüde yardım etmek gerektiği kanısındadır. Başka bir grup, daha ince «liberal» bir manevrayı uygun bulmaktadır. Kennedy'ye bağlı grupun düşüncesi budur. Onlara göre, de Gaulle'cülük yapmak gereklidir: Ruslara yakınlaşmalı (bu mümkündür), Doğu ülkelerine daha fazla yardım yapmalı (bu da kolaydır, zaten az çok gizli olarak Yugoslavya, Romanya ve Polonyaya yardım yapılmaktadır) ve barış içinde bir arada yaşama artık «gerçekleştirilmelidir. Barış içinde bir arada yaşama, General de *Gaulle'ün manevra imkânlarını* sıfıra indirecektir.

Bir arada yaşamaya tek engel, Vietnam Harbinin devamıdır. Ama Amerikalılar bu engeli, «zahirî» saymaktadırlar. Onlara göre, Çin düşmanlığı ile felce uğrayan ve kollejiyal bir yönetim altında bulunan Rusya, hâlen «zayıf bir devlet» tir.

Nihayet, Amerikan askerlerinin tepkisi vardır. **Bazı generaller, de Gaulle'ü milletlerarası komünizmin bilinçli, ya da bilinçsiz bir ajanı saymaktadırlar.** Daha politik düşünen generaller, iki «müthiş» silâha başvurmayı uygun görmektedirler. İlk silâh, Almanyanın tam bir askerî devlet haline getirilmesi, yâni NATO nükleer komitesi içinde Almanyaya karar yetkisi verilmesidir. İkinci silâh, Fransayı, ünlü «NATO Radarı» nın sağladığı gerekli bilgilerden yoksun bırakmaktır. Fransız nükleer gücünü, gereken anda ancak bu radar haberdar edebilir.

Şimdilik her iki tarafta da inisiyatifler beklenmekte, bunlara karşı tedbirler hazırlanmaktadır. ABD, Fransız Hükûmetinin resmen belli bir askerî üs*sün tahliyesini istemesini* beklemektedir. Fransa, Atlantik'ten Almanyaya uzanan petrol borusu hattı için Amerika ile doğrudan doğruya müzakere teklifi beklemektedir. Her iki taraf da, doğduğu tarihten beri Atlantik Dünyasının en büyük ve en ciddî buhranını yaşadığının farkındadır.

Barış Derneği

Barış Derneği, Vietnam savaşı ile ilgili olarak Türk halkına şu *bildiriyi yayınladı:*

«Dünyanın barışçı halkları bu gün 40 ülkede Amerikanın Vietnamdaki zulmünü lânetlemek için toplanıyorlar. Barış Derneği de Türk Halkı adına bu soylu direnişe katılır. Çünkü kapitalizmin ve emperyalizmin boyunduruğundaki halkların ilk yüce kurtuluş savaşını Türk Halkı vermiştir. Bu ilk savaşı izleyerek nice savaşlar kazanıldı daha nice savaşlar kazanılacak. Vietnamlı kardeşlerimiz kapitalizme ve emperyalizme karşı 25 yıldır gittikçe güçlenerek savaşıyorlar. Kutsal savaşları mutlaka zafere ulaşacaktır.

Kapitalizm ve emperyalizmin dünya çapındaki temsilcisi Amerikanın dünya faşizmi, gerçek özgürlük için savaşan halklar karşısında ezilmeye mahkûmdur. Ve bir gün elbet, Amerikanın barışçı halkı da Johnson ve onun gibilerden bu alçakça savaşın hesabını soracaktır.

Barış Derneği, ilk ulusal kurtuluş savaşını veren Türk Halkı adına Vietnamlı kardeşlerini selâmlar. Onların, halkların kurtuluşu tarihine dikecekleri yüce *anıt evrensel barış yolunda* önemli bir aşamayı belirliyecektir. Savaşları, savaşımızdır!»

Şimdi de Kitapçılara Baskı!

Fikir özgürlüğüne düşman, fakat ticaret özgürlüğünün eli sopalı savunucusu olan beslemeler, fikir özgürlüğünü boğmak için, şimdi ticaret özgürlüğünü çiğnemeye başlamışlardır Arturo Ui'nin karnıbaharcıları, kitapçıları dolaşarak sol yayınların satışını tehditlerle engellemek istemektedirler. Ulus gazetesi bu konuda şu haberi vermektedir:

AP.'ne yakınlığıyla bilinen sağcı kuruluşlar ve bizzat AP.'li milletvekilleri tarafından, sol yayınları önlemek amacıyla şimdi de, kitapçılara baskı yapılmaya, tehdit savrulmaya başlanmıştır.

Cuma günü, İkinci Kuvayı Milliye Derneği üyesi olduklarını ifade eden dört genç kız, Yenişehirdeki kitapçılara giderek, sol kitapları satmamalarını istemişler, bu ihtara rağmen, bu türlü kitapları satmaya devam ettikleri takdirde mağazaları tahrip edecekleri tehdidini savurmuşlardır.

Aynı dört genç kız, Cumartesi günü de Ulus Meydanındaki kitabevlerini dolaşarak, yine aynı tehditlerde bulunmuşlardır.

Öte yandan, AP.'nin Kayseri nacağını söylemiş:

Milletvekili Mehmet Ateşoğlu, Kızılay Kocabeyoğlu Pasajındaki bir kitapçıya gitmiş, sol kitapların niçin satıldığını sormuş, bu türlü kitapların satışı devam ettiği takdirde tedbir alı-

«Cebren kaldıracağız» demiştir

Aynı tehdidi, yine AP. Milletvekillerinden Zeki Efeoğlu da savurmuş, gittiği Bilgi Kitabevinde, sol yayınların satılmamasını istemiştir.

Bu tehditçilere verilen cevap, genellikle, fikir özgürlüğünün Anayasa güvenliği altında bulunduğu şeklindedir. Bir kitapçı da tehditçilere:

«Siz fasulye sevmeyebilirsiniz, ama, manavlarda fasulye, size rağmen satılır» demiştir.

Kitap toplatma

İstanbul Dokuzuncu Sulh Ceza Hâkimliğinin kararı ile Nâzım Hikmet'in «Dört Hapisaneden» adlı kitabı toplatılmıştır. Bir süre önce şairin «Saat 21 - 22 Şiirleri» adlı kitabı için de kovuşturma açılmış, ama bu kitap toplatılmamıştı. Nâzım Hikmet'in toplatılan öbür kitabı *«Yeni Şiirler» için ileri* sürülen suçlama yurda sokulması yasak bir kitabın basılmasıyla ilgiliydi. Nâzım Hikmet'in şiirleri yüzünden bugüne kadar hiçbir mahkûmiyet kararı verilmiş değildir Şairin kendi mahkûmiyetleri de kitapları veya şiirleri yüzünden olmamıştır. Bu bakımdan «Dört Hapishaneden» kitabının toplatılma gerekçesi edebiyat çevrelerinde merakla beklenmektedir.

Başbakan Demirel'e çekilen telgraf

Stuttgart Türk Talebe Birliği, son olaylarla ilgili olarak Başbakan Demirel'e şu telgrafı çekti:

«Sayın Başbakan Süleyman Demirel,

Bu protestoyu yarının Türkiye'sinin tüm sorumluluğunu yüklenmeye hazırlanan Atatürk gençliği olarak yazıyoruz.

Ülkemizin son günlerdeki durumu bizi ciddi olarak endişelendirmekte geleceğin aydınlık günlerinin ulusumuzdan gün geçtikçe uzaklaştığı kanısını uyandırmaktadır.

Çağımızın toplumları uygarlık yolunda dev adımlarla ilerlerken, Türkiye'de son günlerde yazar, düşün adamı ve öğrencilere uygulanan gülünç ve gerici yöntemler ülkemizin tehlikeli bir çıkmaza doğru hızla ilerlediğini göstermektedir.

Sayın Başbakan,

Ulusal sorunlarımızın temel nedenlerinin ortaya çıkması ve onlara çözüm yollarının bulunması için gerekli bilimsel tartışmaların yapılmasını gerekli gören bizler, Anayasa'mızın ışığı altında böyle serbest ve gerçek demokratik bir ortamın yaratılmasının zorunluluğuna inanıyoruz.

Son günlerde yazar, düşün adamı ve öğrencilere uygulanılmaya çalışılan baskı ve şiddet yöntemlerinin karşısında olduğumuzu bildirir, bu ortamı yaratanları protesto ederiz.»

ADI KONMADAN

Ankara Sanat Tiyatrosunda, Genco Erkal, «Arturo Ui'nin Yükselişi» ni başarı ile oynuyor. 40 yaşında, hiç bir baltaya sap olamamış bir sergerdenin diktaya gidişini görenler:

«— Aaaa... Ne kadar da benziyor...» diyorlar.

Dikta bir memlekete gelirken, birbirinin *aynıdır. Birbirine benzer.* Fikirler üzerine baskı yapılır, gazeteler yazamaz olur, muhalefetler susturulmak istenir. Tek yanlı bir düzen kurulur. Güçler buna, ağır ağır teslim olurlar ve niye teslim olduklarının farkına çok sonra varırlar.

Hitler diktatörlüğü, Brecht'in ortaya koyduğu ve Genco Erkal'ın yorumladığı gibi kolay olmamıştır. İnsanlık, 1933 den 1943'e kadar, korku, dehşet ve zaman zaman da hayranlıkla bakmıştır bu kanlı drama... Zalim terörün karşısında on binlerce düşünen kafa eziyet çekmiştir. Nazizm, zorla ve enternasyo*nal silâh gücüyle ezilirken, Hitler bir bodrum* katında tatlı canına kıymıştır. Diktanın özü kaba kuvvettir, ezilişi de kaba kuvvetle olur.

Diktalar bugün bize tarihi bir masal gibi gelmektedir. Oysa, zulüm döneminde, bizde de diktaya övgüler düzen ve bunun özlemini yaşayan kalemler vardı. Kurtuluşu bir diktada arayanlar çıkmıştı.

Üzerinde durmayalım, geçelim.

Çok yürek kanar.

Bugün ülkemiz bir faşizme doğru ağır ağır gitmektedir. Seçimdi, aftı gibi tasarılarla dikta düşünenleri ve muhalefetleri oyununa getirmiştir. Seçim kanunundan Demirel'in vazgeçer gibi olması, diktaya gidişi görmiyenleri memnun etmektedir. Oysa seçim ve af tasarıları, diktaya giden niyetlerin, düşünen çevreler üzerindeki güç yoklamasıdır. Burdan tutturamazsa, bile başka bir yerden tekrar yürüyecektir üstümüze.

Bir Adalet Bakanı düşünün ki:

«— Parlâmentoda her fikir değil, esaslı fikirler temsil edilir...» der.

Bu niyet, bu seçim kanunuyla, parlâmentoya ancak girebilen sosyalist akımı tasfiyedir. Sosyalizm de esaslı fikir değilse, nedir dün yada esaslı fikir? Bir sosyalist fikir olacak, bir de kapitalist fikir, demokrasilerde bunların ikisi savaşacak... Birini tasfiye ederken, ötekini ayakta tutacaksın ve bunun adına da demokrasi diyeceksin.. Hasan Dinçer 1946 dan 1966 ya kadar boşuna nutuk çekmiş meydanlarda öyleyse... Nefesine yazık!...

Bazıları *da ne sağa, ne sola,* ortaya meraklı. İnsan ikisini de bilmiyorsa, orta yolu, suya sabuna dokunmıyan tehlikesiz bir liman sanır. Dikta ise, önce bu limana sığınanları ezer, yer, tüketir. Örneği mi? Diktanın girdiği yerlerde dolu...

Diktanın militan kuvvetleri artık devlet bütçesinden beslenmektedir. Derneklere, parmakların kalkması ile verilen paraların meyvesini toplamaktayız. Bunlar büyük şehirlerde, konferanslar, açık oturumlar basarken, kasabalarda aydın avına çıkmışlar, birer Abdülhamit jurnalcisi olmuşlardır. Bıksanıza besleme derneklerden birinin Başkent sokaklarında *yayınladığı bildiriye; Amerikan metodu* ile:

«— Jurnal et!...» diyor.

Kimi?

Düşünen kafayı, ulusal kurtuluş aşkıyla çarpan yüreği... Hem de, derneğini Atatürk'ün kutsal sözleri ile adlandırarak... Atatürk ki, bu gücü, vatan hainlerine karşı kullanmıştı; bunlar ki, bu gücü, vatan hainleri ile birleştirme çabasındalar.

Dikta aydın din adamı aldatmacası ile de çiftleşmiştir. Müezzindi, imamdı, eskiden kutsal kitabı ezbere bilir, mânasını anlamazdı. Bugün hem ezbere biliyor, hem de mânasını devlet kesesinden para ödeyerek öğretiyoruz. Eskisi, bir ezan okur, bir namaz kıldırır, bir ölü yıkardı. Yenisi, politikaya karışıyor, oy toplayıp parlamentoya giriyor, biyografisini de sıkılmadan «islâm misyoneri» diye süslüyor. Okuyup, öğrendikten sonra, meydanlar*da:*

«— Yaşasın medeni kanun...» diye mi bağıracak.

Yoooo...

«— Yaşasın şer-i şerif...» diyecek.

Demezse bildiklerine ihanet ediyor.

Dikta bu iki kuvveti kullanarak kol ge*ziyor.*

Doğu kurnazı, ben eski yazı bilmem, ben Cumhuriyetten sonra doğdum, derken; suri mantıkla aydın kandırıyor, yobaza iskambildeki gibi beykoz çekiyor.

Oy avcılığı da dışarıya karşı bunun demokrasi tesbihi: milli irade, milli irade... diye çekeceksin. Padişahcılık mı, Cumhuriyet mi, bunu oylamaya koyacak cesaretiniz var mı? Kırk yıl sonra bu bile bir cesaret işi oldu.

Serbest Fırka dönemine ait bir karikatür hatırlıyorum: İsmet Paşa çiftliğinden bazı tavuklar, Fethi Bey kümesine doğru kaçışıyorlardı. Bugün bir kümesten, bir kümese yeniden kaçmalar başlamıştır. Bakın kaçanların hayat hikâyesine, hepsinde de din sömürücülüğü karakterdir, oy avcılığı yakaya takılan madalyon.

Sayın Sunay, Devlet Başkanlığı koltuğu*na otururken, bir de burdan bakmalı olup bi*tenlere...

Mehmed Kemal

AMERİKA'DA YENİ SOL

Dr. James Butler

Amerikada öldü sanılan Sol, son yıllarda büyük bir canlılık göstermektedir.

Maryland Üniversitesi profesörlerinden Dr. James Butler, YÖN için hazırladığı incelemede yeni Amerikan Solu'nu anlatmaktadır.

Dr. Butler, bir süre Türkiyede kalmış ve «Türkiyenin yeni solu», «Türkiyede demokrasinin geleceği» gibi Amerikada yayınlanan yazılarıyla dikkati çekmiştir.

SOL ÖLMÜŞTÜ

Bir çok yabancı için, Amerikan politika hayatı bir bilmecedir. Türk dostlarla, Amerikan politik sistemini tartışırken sorulan ilk soru daima şudur: «Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasında ne fark vardır?». Bu soruya tatminkâr cevap vermek güçtür. Mesele, son derece karmaşıktır ve Amerikan kurumlarının yapısı ile sıkı sıkıya ilgilidir. Onun için, kısaca cevaplandırılamaz. Bir sürü kurumsal ve tarihsel nedenlerle, gerek Demokratların, gerekse Cumhuriyetçilerin, alışılmış Avrupa anlamıyla açık seçik ideolojik partiler olmadıklarını söylemek yeterlidir. İki parti de, tek amacı muhtevası, karakteri, değişiklik ve çeşitliliği gerçekten çok geniş olan bir ülkede çoğunluğu ele geçirmek olan çıkar gruplarının gevşek bir koalisyonundan ibarettir. Bunun sonucu, her ikisi de en çok sayıda seçmeni çekebilmek için politik ilkelerin sulandırdığı, ya da kenara atıldığı telifçi yaratıklardır. Demokratlar ve Cumhuriyetçiler birlikte, bütün Amerikan seçmenini yansıtmaya yönelmişlerdir. Halk arasında, demokratik kapitalizmin meziyetleri konusunda olağanüstü bir birlik bulunduğu içindir ki, iki parti de, ılımlı ve merkezci bir yön tutmaktadır. Hiçbiri ideolojik uçlara gidemez ve önemli sayıda seçmen kaybını önlemek endişesiyle, merkeze yakın durmak zorunda kalır. Böylece, iki parti arasında temel farklar yoktur. Ancak mizaç ve eğilim farkları görülebilir. Her ikisi de demokratik kapitalizm ilkelerine bağlıdır. Belli konularda bu çerçeve içinde görüş farkları ortaya çıkabilir.

Bütün bunlar söylenince, Türk dostlar, hemen daima şu gözlemleri yapmaktadırlar: «İki parti sisteminin ılımlı, pragmatik yönelişini ve Amerikalıların kapitalizme bağlılık derecesini anlıyoruz. Ama sizin radikalleriniz nerede? Sosyalizmi getirmek veya hiç değilse gazetelerde okuduğumuz kötülüklere son vermek isteyen bir sol yok mu? Demokratlarınızın da, Cumhuriyetçilerinizin de ılımlı, hatta muhafazakâr oldukları apaçık görünüyor» Eğer bu soru bir kaç yıl önce sorulsa, cevabı çok kolay verilebilecekti. Denecekti ki. «Amerikada sol gerçekten yoktur. Sol, fiilen ölmüştür» Daha sonra Amerika'da, sosyalizm, anarşizm ve komünizm gibi radikal hareketlerin tarihi, Ondokuzuncu Yüzyıl sonunda doğuşundan başlıyarak muhafazakâr 1950 yıllarında fiilen ölüşüne kadar anlatılabilecekti.

Sosyalizm, hızlı sanayileşme ve başıboş bir kapitalizmin etkisi altında. Avrupa'da olduğu gibi. Amerika'da da bütün çeşitleriyle gelişmiştir. Fakat Avrupa'dan farklı olarak, sosyalizm, Amerikan toprağına köklü biçimde yerleşmeyi başaramamıştır. Sosyalist Parti, 1920 yıllarından itibaren fiilen çökmüştür. 1912 seçimlerindeki gibi bazı geçici başarılarına rağmen, Sosyalist Parti, Birinci Dünya Harbi darbesinden, partiye ve anarşist bir sendikal kuruluş olan IWW'ye yöneltilmiş çılgın baskıdan ve 1921 yılında daha militan bir alternatif olarak Komünist Partinin ortaya çıkışından sonra kendisini toparlayamamıştır. Ne radikalizmin 1930 iktisadi buhran günlerinde aydınlar üzerindeki cazibesi, ne de harp sırasındaki Rus ittifakı dolayısiyle Komünist Partisinin kazandığı itibar, solun kaderini değiştirebilmiş değildir. Amerikan politik hayatının merkezci baskısı, radikalleri iyice uçlara doğru itmiştir. Radikalizm, toplumun kenarında. Amerikan hayatının temel gövdesiyle teması ve bağlantısı olmaksızın faaliyet göstermekte devam etmiştir.

Amerika'da solun başarısızlığı, çeşitli nedenlerden ileri gelmektedir: Amerikan kapitalizminin büyük gücü, muazzam üretim kapasitesi, radikallerin ancak vaadede bildikleri maddî bolluğu, bir gerçek haline getirmiştir. Amerikan toplumunun açıklığı, yabancıların ya da fakir ailelerden gelen kişilerin tepeye yükselmesine imkân vermiş ve böylece sınıf ayrılıklarının sertleşmesini engellemiştir. Amerikan hükümet sisteminin güçler ayırımı, oylama usulleri, nisbî temsil yokluğu, radikal eğilimli üçüncü partilerin ortaya çıkışını büyük ölçüde baltalamıştır. Fakat bu geniş çerçeve içinde, bir çoğu radikallerin kendilerine atfedilebilecek olan başka başarısızlık nedenleri de vardır: Radikallerin Amerikan hayatını anlamayışları, politik amaçlarını sendikaların günlük ve somut kazanç taleplerine intibak ettirmekteki isteksizlikleri, enerjilerini dağıtan ve hareketlerini düşman gruplara bölen sert ve sekter kavgaları ve nihayet Sovyet Birliği yararına devamlı politika değişikliklerine yol açan Moskova'ya bağlılıkları, Amerika'da Komünist Partisi üyelerini şaşırtmış, dondurmuş ve sonunda cesaretlerini kırmıştır. Türk dostlarıma bütün bunları anlatırken, sadece ortak bir temanın varyasyonlarını geliştirmiş oluyorum. Son tahlilde, Werner Somhart'ın uygun deyimiyle. Amerika'da sosyalizmin «rozbif ve elma tatlısı sığlıkları» üzerinde kurulduğu söylenebilir. Aşırılığı ile Amerikan politik hayatının merkezinden çok fazla uzak düşmesi dolayısiyle. hiç bir zaman başarı şansı olmamıştır.

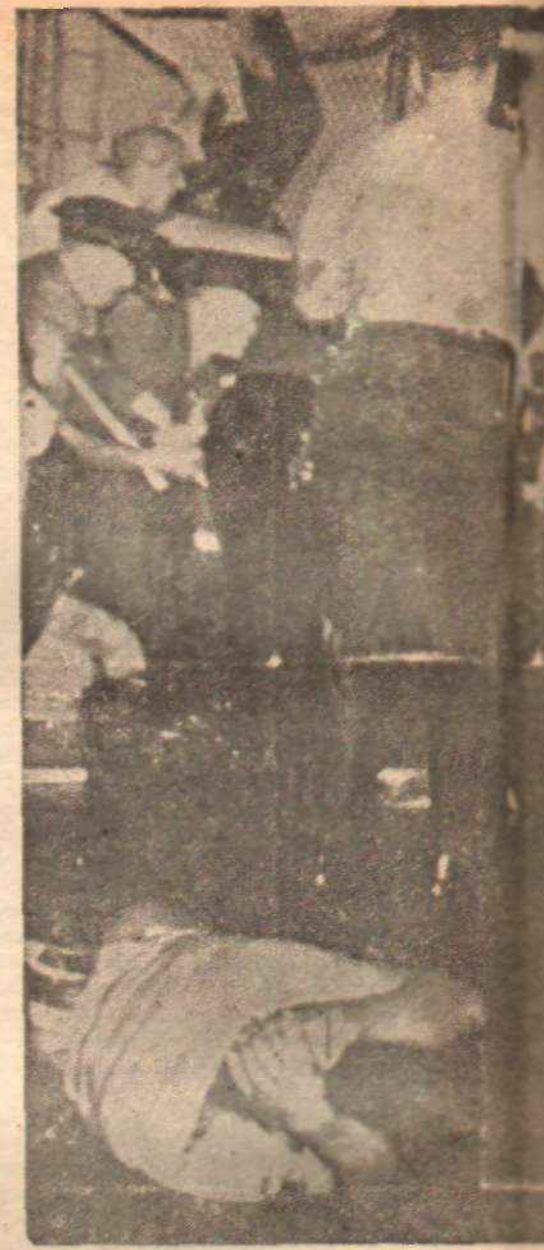
Amerikan Solu'nun nihaî çöküşü. Soğuk Harbin çıkışı ile vuku bulmuştur. 1950'lerin ilk yıllarında Amerikalılar. demokratik kişi hak ve özgürlükleri mirasına aldırmaksızın, dışarıdaki başarısızlıkların hıncını, içerideki radikallerden çıkarmışlardır. Birleşik Devletlerin karşılaştığı aksiliklerden ve her türlü kötülüklerden onlar suçlu tutulmuşlardır. Bu, Dışişleri Bakanlığındaki sözde «kundakçılar»ın listesini televizyonda dalgalandıran Senatör Mc Carthy'nin dönemiydi. Farklı görüş ve protestonun susturulduğu cadı avı günleriydi. Üniversite profesörleri, en ufak bir radikal görüş belirtisi yüzünden işlerinden kovulmaktaydı. Amerikan demokrasisinin niteliği ve kütle toplumu tabiati bakımından sert ve trajik sonuçlar yaratan bu çirkin yıllar, örgütlenmiş solun sonu olmuştur. Sol, Hükümet ve halk tarafından hırpalanmış, örgütleri dağıtılmış ve parçalanmış, ya da ajanlarla doldurulmuştur. Amerikan hayatıyla her türlü temastan uzaklaştırılan radikalizm, bir politik güç olarak ölmüştür.

SOLUN YENİDEN FIŞKIRIŞI

Fakat bu, 1950 yıllarındaydı. Eğer bugün yabancı dostlar Amerikan Solu'nu sorarlarsa, cevap tamamen farklı olacaktır. Birleşik Amerika'da, son bir kaç yıldır, radikalizm geleneğini tamamen hayatiyete kavuşturan ve gittikçe güçlenen bir kaynaşma görülmektedir. Bu, aydınların ve talebelerin yürüttükleri bir harekettir, fakat kökleri Kuzeyin çirkin gecekondularına, ırk mücadelesiyle yırtılmış Güney kasabalarına ve kolejlerin içlerine uzanmaktadır. Hareket, Amerikaya insan hakları gösterileri, uygun sosyal projelere aktif katılma, üniversitelerde fikir özgürlüğünün sınırlandırılması dolayısiyle talebe baş kaldırmaları, Vietnam Harbi protestoları ve -hepsinden önemlisi- New York ve Los Angeles zenci «ghetto»larında fakir ve işsizin şiddetli ve kendiliğinden ayaklanmaları biçiminde yayılmıştır. Metodların yeniliği ve katılıştaki yoğunluk, hareketin alışılmış deyimlerle anlatılmasına imkân vermemektedir. İsyanın yeni dili, **sit-ins, teach-ins, lie-ins** gibi çevrilemez sözcüklerdir. Bunlar, yeni hareketi geçmişteki benzerlerinden ayırmaktadır. Hemen her gün, yeni bir protesto. Amerikan hayatının bozukluklarına karşı yeni bir protesto vuku bulmaktadır. Kısaca, Amerika'da 1950 yıllarında fiilen ölen eski ve geleneksel Sol'dan, amaçları, güdüleri ve metodları tamamen farklı yeni bir sol doğmaktadır.

Yeni Sol nedir? Görülmemiş bir bolluk döneminde, Yeni Sol, dar sınırlar dışında, ekonomik felâkete getirilmiş bir cevap değildir. Hareket, daha çok Amerikan hayatının riyakârlığına ve sun'iliğine karşı açılmış bir moral mücadeledir. California Üniversitesindeki son talebe ayaklanmalarını inceleyen komisyonun sözleriyle, Yeni Sol temel itici gücünü «talebelerin büyük bir kısmının girmek üzere bulundukları toplumun özelliklerinden duydukları tatminsizlikten» almaktadır. Maddî bolluk içinde yetişmiş yeni bir Amerikan nesli için, Batı Sanayi toplumunun geleneksel değerleri, artık yeterli değildir. Bu nesil, hayatı sadece maddî bir başarı olarak görmekten âcizdir. Daha başka bir şey istemektedir. Onlardan birinin sözüyle, «Daha doğuşta sahip bulundukları şey için ömür boyunca mücadele etmekle tatmin olamazlar». Ayni ölçüde önemli olan, Amerikanın başarıya yönelmiş kültürünün riyakârlık ve insaniyetsizlikle sonuçlandığını düşünmeleridir. Bugünün genç radikalleri, «toplumcu olmak»tan, kişisel zenginleşmeden ve aşktan söz etmektedirler. Hayallerin paketlenip halka gerçek diye satıldığı, görünüşün özden daha önemli olduğu, ağır ve rekabete dayanan bir kültürün bireye iç hayatı üzerinde sükûnetle düşünmeye çok az vakit bıraktığı bir ülkede, bu vasıfların yokluğu açıkça görülmektedir. Bu durumda, gençlerin taptıkları yazarların J. D. Salinger, Paul Goodman, Robert Dylan ve müteveffa Albert Camus olması olağandır. Bunların her biri, kendilerine özgü biçimlerde, ya hayatın saçmalığını belirtmişler, ya da bütün çılgınlığı içinde, onda ayakta durabilecek bir inanç bulmayı denemişlerdir. Yeni radikaller, yaldızlanmış Amerikan efsanesini (mit) kabullenmeyi reddetmektedirler. Baktıkları her yerde, bütün iğrenç biçimleri ile ırk ayırımını, Vietnam'daki yok etme harbini, bolluk ülkesinde mevcut dehşet verici fakirliği ve kendine yönelmiş bu kültürde insan tema'sı yokluğunu görmektedirler Her yerde Amerikan hayatının vaadettikleriyle çirkin gerçek arasındaki artan uçurumu bulmaktadırlar.

Yeni radikallerin az bir kısmı, kabul edemedikleri Amerika için açık seçik çözümlere sahiptirler Bazıları, sosyalizmin çeşitli biçimlerine yönelmişlerdir. Otuz yıldan beridir bu doktrine bugün daha fazla ilgi vardır Sosyalistliklerini ilân edenler.

Amerika'da bir zenci

sadece açık faaliyet göstermekle kalmayıp Amerikada 1930 yıllarından beri rastlanmıyan biçimde bir saldırganlıkla inançlarını ileri sürmektedirler. Radikaller, sendikalarda faaldirler, sözcüleri üniversitelerde ders vermektedir, üniversite dışı gruplara konferanslarla seslenmektedir. Radikaller, kamu hayatının bütün kesimlerine kabul edilme hakları üzerinde ısrarlıdırlar. Harvey Swados, «gençler arasında, radikal, solcu veya yıkıcı diye damgalanma korkusunun tamamen kalkmış göründüğünü» yazmaktadır.

ESKİ VE YENİ SOL

Yeni Sol, hareket hızı ve yoğunluğu ile, uzun süredir cansız ve faaliyetsiz kalan eski radikal örgütlerin, dolaylı biçimde de olsa, canlanmasına yol açmıştır. Kolejlerde. NAACP (Beyaz olmayan halkların ilerlemesi için millî dernek) örgütünün komünist kurucusunun ismiyle. Du Bois Klüplerinin sayısının artması, Komünist Partisinin Amerikan gençliği arasında, bir kez daha, bir miktar ilerlediğini göstermektedir. 1930 yıllarında kurulan bir Troçkist örgüt olan Sosyalist İşçi Partisi de (SWP), üniversitelerde daha iyi kabul görmektedir. Partinin Genç Sosyalist Birliği (YSL) bölümü, medenî haklar dâvasına bağlılığı dolayısiyle, bir çok genç militanı kendine çekmiştir. Aşırı solda Pekin taraflısı İlerici İşçi Hareketi (PLM) vardır. Bu teşekkül bir kaç yıl önce. «Demokrat Partinin iş yapmaz şubesi» olmakla suçladığı Komünist Partisinden ayrılmıştır. Son derece militan bir grup olan PLM, ihtilâlci akidesini, gecekondulardan ve ghetto'lardan almaktadır. Porto Rico'luları, kalifiye olmayan zenci işçileri, iş peşinde şehirlere göçen işsiz maden işçilerini araştırmaktadır. Tutumu saldırgan ve kavgacıdır. Amerikanın varlıksızları arasındaki artan hoşnutsuzluktan yararlanma ümidindedir. Harvey Swados teşekkülün genç zenci lideri William Epton'ın «Harlem ayaklanması, ülkede mevcut öteki ghetto'lar için yeşil ışık yaktı» dediğini yazmaktadır. Açıktır ki, bugünkü havasıyla PLM, Birleşik Devletlerde ihtilâlci bir kıvam olmadıkça, tam bir sosyal ve ırk eşitliği amacına ulaşmayı ümit etmemektedir.

Fakat yeni radikallerin ufak bir kısmı, geleneksel sola katılmıştır. Çoğunluk, geleneksel solu açıkça reddetmiştir. Geçmişte ahlâk açısından yaptığı tâvizler, gençlerin gözünde, onu şüpheli kılmıştır. Öte yandan, bugünün talebeleri, 1920 ve 1930 lardaki seleflerini, safça bulmaktadırlar. Yeni Sol, ütopik çözüm yollarını şüphe ile karşılamakta ve doktriner cevapları red

österisi bastırılıyor

detmektedir. Bir sözcü, «Üyelerimizin pek azı Rusya ve Çin gibi ülkelere örnek toplumlar olarak bakmaktadır. Hemen hepimiz, Nkrumah tipinde birini korkunç bulmaktayız. Vietcong için muhtemelen büyük ölçüde romantik duygular beslenmekteyse de, bunun pek azı politiktir» demektedir. Komünizme kesinlikle karşı olmakla beraber, Yeni Sol, komünist avlamayı, baskı ve yasaklama usullerini reddetmektedir. İleri sürmektedirler ki, bu, komünist oyununa gelmektir. «İnsan hakları ve demokrasi dışında, onların toplumu ile bizimki arasında ne fark olacaktır» demektedirler.

Amerika'nın genç militanları komünist değillerdir, ama Soğuk Harbe karşıdırlar. Bunun bir çok nedeni vardır: Gençler, Birleşik Amerika şer kuvvetlerine karşı ahlâki bir mücadeleye girişmiştir biçimindeki resmî tezin gerisinde yatanları görebilecek idrake erişmişlerdir. Yeni bir gerçekçilik, Demirperdenin iki tarafında işleyen kudret faktörlerini hesaba katmaktadır. *Gerici ve güçlü grupların Amerika*da, Sovyetler Birliğinin dünya egemenliğine yöneldiği efsanesini sürdürmekte gizli çıkarlarının bulunduğu bilincine varılmıştır. Fakat her şeyden önce Yeni Sol, Soğuk Harbi, Amerikan demokrasisine yaptığı zararlardan dolayı reddetmektedir. Soğuk *Harp ihtirasları ile yoğurulmuş bir* antikomünizm, Amerikada bağnazlığı da aşmış, yamyamca bir hareket olmuştur. Kamu oyunda, makûl olmıyan bir güvensizliğin ve egoizmin yerleşmesine yol açmıştır. Bugünkü havasıyla, kamu oyu, meşru sosyal protesto biçimlerini dahi kabule hazır değildir. Gerçekten kamu oyu, düşman eline koz verme korkusuyla Amerikan hayatındaki bazı aksaklıkları kabullenmektedir. Bütün güçlükler, dış tahrikçilerin eseri olarak gösterilmiştir: Amerika'nın hayırseverliğine karşı, Vietnam köylülerini isyana sevkeden Vietcong'tur. Güney ve Kuzey'deki ırk çatışmalarının gerisinde komünistler yatmaktadır. Üniversitelerdeki talebe isyanlarını yaratanlar «kızıllar», ya da «beatnik»lerdir. Böylece Amerikanın tartışılmaz üstünlüğünü gölgeleyebilecek her hareket hemen şüpheli sayılmaktadır. *Bir talebe, «Bir kişi ve örgüt* için, kamu oyunun korkusunu arttırmaksızın komünizme muhalefetin bir yolu olmalıdır» demektedir. Fakat Soğuk Harp, Amerikayı geniş bir garnizon devletine çevirmiştir. Orada, millî menfaat adına, protesto boğulmakta, farklı görüş susturulmakta ve içten gelen gerçek toplumsal eylem önlenmektedir.

*Soğuk Harbi reddedişinde, Yeni So*lu açıklayacak anahtar bulunabilir. Genç radikalleri isyan ettiren -önemli olmakla beraber- yalnız değerler değildir; fakat Doğu ve Batı arasındaki yirmi yıllık hemen hemen dayanılmaz gerginliğin ortaya çıkardığı Amerikan toplumunun yapısıdır. Yeni Sol tamamen müdriktir ki, kısmen teknolojik değişme, kısmen dış politikadaki toptancı davranış dolayısiyle, fakat esas itibariyle Soğuk Harp yüzünden Amerika, biribirine kenetlenmiş yetki hiyerarşisine muhafazakâr seçkinlerin hâkim olduğu geniş ve bürokratik bir toplum haline gelme yolundadır. Kudretin bir kaç kişinin elinde toplanması olay çok güçlüdür, bu bir kaç kişi, kamu oyuna kolayca yön verebilmektedir ve meşru politik davranışın hudutlarını ve şartlarını keyiflerince tesbit edebilmektedir. Böylece Amerika'da demokrasi boş bir vitrin haline gelmektedir. Kafkavâri kişisizliğin çeşitli biçimde hayatını şartlandırdığı bu örgütlenmiş yapıların kudret ve prestijine karşı, birey, kendisini yalnız, yardımsız ve yabancılaşmış hissetmektedir. Birey, bir iktidarsızlık hissiyle uyuşmuştur ve karar alma *yetkisinin elinden alındığını* görecek, ya da buna aldıracak gücü hemen tamamiyle yitirmiştir. Genç bir militan, «Bu ülkenin halkına Hükümete karşı sorumlu olması öğretilmiştir» demektedir. Genç militan, Büyük İş Çevresine, Büyük İşçi Hareketine, ya da Askerî Kuruluşa diye sözlerini tamamlayabilirdi. Bu ümitsizlik hissini örtmeye, bizim millî liderlerimizin iyi sunulmuş prestiji ve cazibesi dahi yeterli değldir. Genç radikaller, reklâm ve imaj yaratma çabalarına rağmen, Mc Namara'lara, Rusk'lara ve Johnson'lara güvenmemektedir. Zira onların kararları, radikallerin reddettikleri biçimde bir toplumun yaratılmasına yardımcı olmuştur.

Bürokrasiye karşı bu isyan ve demokratik süreci yeniden canlandırma çabasıdır ki Yeni Solu birleştirmektedir. Eskisinden *farklı olarak, yeni radikaller,* herhangi bir sosyal sınıfı temsil etmemektedir. Hareket, siyah ile beyazı, fakir ile zengini, kısaca ortak bir statüyü paylaşan herkesi bir araya getirmiştir: Bu ortak statü, genel oydaşma (consensus) ve benzer davranışa ağırlık veren «Yüce Toplum»a yabancılaşmadır. Zira onlara, genel oydaşma, «özgürlüğün içinde işleyeceği hayat şartlarını ve sınırlarını» başkalarının tesbiti anlamına gelmektedir. Bu, Amerika'nın en değerli geleneklerini - her neslin demokratik doğuş hakkını kullanarak, hayatının gidişini ve anlamını yeniden biçimlendirme hakkını - tekrar kazanma yolunda gençlerin bir isyanıdır. Eğer bugün şehirlerimizde ve üniversitelerimizde şiddet varsa, bu hakkı talep etmenin karışık biçimde olması yüzündendir. Gerçek düzenin gelebilmesi için bu karışıklık zorunludur.

Esas itibariyle, bu yüzden Yeni Solun, geleneksel Amerikan solunun yörüngesinde tutulması imkânsızdır. Sosyalizm, ütopik vaatlerine rağmen, Stalin Rusyasında, Mao Çin'inde ve denendiği başka yerlerde, Yeni Solun içeride karşı çıktığı kudretli bürokrasiler yaratmıştır. Bundan başka Eski Sol, halâ eski dâvaları tekrarlamakta ve fakirlik dolu 1930 yıllarında önemli olan eski sorunları tartışmaktadır. Fakat bu sorunların, bugünün gençliği için pek az anlamı kalmıştır. Eski örgütler, bürokratik ve gevşek teşekküller haline gelmişlerdir ve yeni nesillerin ahlâki endişelerini pek az sabırla karşılayacak olan yıllanmış «sinik»ler tarafından yönetilmektedirler. Nihayet, eski örgütler, gençlik çağlarında onları belirleyen şevki, çabayı ve hareketliliği yitirmişlerdir. Bunlar, *bugünün gençliği tarafından yeniden* yansıtılmaktadır.

Böylece, yeni radikalizm, bir çok yeni örgüte, şu ya da bu dâvayı güden **«ad hoc»** komitelere, forumlara, çalışma gruplarına, bağımsız bireylerin düzenlediği sempozyumlara ve solcu gazetelere dağılmıştır. Bunlar sayılamıyacak kadar çoktur, fakat en önemlileri insan hakları alanında Barışçı Talebe Koordinasyon Komitesi (SNICC) ve Irk Eşitliği Kongresi (CORE)dir; üniversitede fikir özgürlüğü kampanyasında Yeni Üniversite Hareke*ti (FUM) ve Yeni Üniversite Düşüncesi* (NUT) önde gelmektedir. Vietnam Harbine karşı mücadele eden çeşitli gruplar arasında Talebe Barış Birliği (SPU) sayılabilir. Sınaî Demokrasi Birliği (LID) ve hızla gelişen Demokratik Toplum İçin Talebeler (SDS) toplum refahı ile uğraşmaktadır. Bunlar, sadece bir kaç örnektir. Herhangi bir örgütlenmiş harekete bağlı olma*yan bugünün solcu çoğunluğu, buna kar*şılık, Irving Howe'ın **Anlaşmazlık,** Julius Jacobson'un **Yeni Politikalar** ve Paul Swezy'nin **Aylık Dergi**'si gibi yayınlarla kendini bağlı saymaktadır. Fakat bu dahi, Yeni Solu bitirmeye yetmez. Gerçekte her üniversite kendi mahalli örgütlerine sahiptir, her şehirde şu ya da bu meseleyi tutan veya karşı çıkan komiteler vardır. Görülüyor ki, Amerikada Solun yeniden canlanması yaygın ve bulaşıcıdır. Fakat bu ilgi çekici fışkırışa rağmen, sol, müteccanis ve Birleşmiş bir hareket değildir.

BİREYCİ TOPLUMCULUK!

Örgütler, gruplar ve çeşitli komiteler arasında ortak bir bağ yoksa, bu, değerli dâvalara aktif katılma arzusudur. Yeni Sol, «toplumsal ahlâk» ve «toplumsal hizmet» gibi kavramlar kullanmaktadır. Bunlar müphem ifadelerdir. Fakat yeni militanların, Amerikan toplumunda *devrimler* yapmaktan çok, toplum içinde anlamlı bir yaşantı sağlamaya yöneldiklerini göstermektedir. Onlar, düşünce ve spekülasyonla yetinmeyip, toplumsal kötülüğün üstüne yürüyerek angaje olmayı ve bunda kişisel tatmin bulmayı araştırmaktadırlar. *Toplumsal eylem yoluyla bir kişisel* kurtuluş peşindedirler. Bu sebeple hepsi, menşe ve ırka bakmaksızın, dâvası «Amerikan toplumunun riyakârlığını ve şerri» sembolize eden **Zenci**'ye sempati duymaktadır. Aralarında sosyalistler bulunabilir, fakat kişisel akidelerin dışında, genç radikallerin hepsi, politik ve ekonomik meselelere aktif olarak katılma suretiyle demokratik sürece yeniden hayatiyet kazandırma arzusunu paylaşmaktadır.

Yeni radikaller, saf değillerdir. C. Wright Mills'lerini okumuşlardır. Mills'in Amerikan toplumunu tahlilleri, değişiklik rüyası görenler için ayıltıcı olmaktadır. Radikaller, merkezî otoriteyi, hatta kendi örgütleri içinde dahi, şüphe ile karşılamaktadırlar. Bürokratik yapıların, bir hareketin kendiliğindenliğini ve militanlığını yok etmeye yöneldiğinin farkındadırlar. Bürokrasiden korku ve *nefrette* o kadar ileri gitmektedirler ki, «çeşitli dinleyici kütlelerini harekete getirmekteki başarıları» dolayısiyle, kendi liderlerine dahi güvensizlik duymaktadırlar. Harvey Swados'un belirttiği gibi, bu liderlerin başarısı, onları «kendi saflarında şüpheli» yapmaktadır. *Bu kuvvetli anarşist* kokuya rağmen, radikallerin çoğu şunu kabul etmektedirler: Eğer değişiklik gelecekse, bu fakir ve işsizden gelmelidir. Fakir ve işsiz, «onları satmıyacak kendi liderlerinin yönetiminde, *bir ayaklanma hareketinde örgütlenmelidir.»*

Halen böyle bir hareket ufukta gözükmemektedir. Dağınık ve parçalanmış Yeni Solu, demokratik eyleme katılma arzusundan öte birleştiren somut bir şey yoktur. Örgütlenmeyi şüphe ve güvensizlikle karşılayan Yeni Sol, disiplinli, kenetlenmiş bir köklü değişim örgütünü güçlükle kabul edebilir. Bu gerçeğin görülmesi, liderler arasında kaderci bir tutum yaratmaktadır. SDS'nin lideri, Tom Hayden, «Onlara gerginlik, kabul edemedikleri bir düzende yaşamaktan gelmektedir, fakat bu düzeni değiştirememektedirler» demektedir. Hatta şimdiden yeni radikaller yavaş yavaş çözülmeye başlamışlardır. Muhtemelen çoğu, toplum ile barış yapacak ve «Yüce Toplum»un maddî konforunu değerlerin yerine ikame etmeyi kabullenecek lerdir. *Bu sebeple, Tom Hayden'in belirt*tiği gibi, isyanın tek anlamı, isyan fiilinin kendisinde yatmaktadır. Eğer bu doğru ise, eyleme yöneliş bir amaç olmaktadır. Bu, «iyimserlik ve kötümserliğin ötesinde eylemi seçmiş» bireysel bilinçin kendini ifadesini teşkil etmektedir. Fakat bu, ancak *kişisel bir* çözüm biçimidir ve toplumsal reforma yardım yerine, onu engelleyecek kişisel mazlumluğa pek fazla yaklaşmaktadır.

Duruma şaşılabilir. Fakat ayrılığı cezalandırma ve benzerliği mükâfatlandırmadaki olaganüstü kudretiyle Amerikan toplumunun yapısı veri olunca, halen bu varoluşçuluğa çekilme, belki de tek cevaptır. Onunla, genellikle birlikte giden kadercilikten ayrılınca bu tutum, «ne gelirse gelsin karşılama gücü»nü geliştirerek iradeyi sertleştirebilir. Hiç değilse, bu tutum, insan varlığının temel anlamının devamlı araştırılması içinde, kendini incelemeye sevkedecektir. Şüphe yok ki, Amerikan toplumunun kişiliğe yer vermiyen ahlâkıyla bürokratlaşması sürecektir. Bu, kaçınılmaz bir olaydır. Fakat her yeni neslin ardarda gelen isyanı, özgürlüğün özünü *canlı tutacaktır.* Bu kadarı yeterli olmıyabilir. Ama ekonomik endişelerden sıyrılmış bir Amerika, gelecekte hayat biçimi ve niteliği üzerinde durmaya yönelirse, Yeni Solun yankısı işitilebilecektir. Amerikanın yeni liderlerini teşkil edecek olan bugünün genç radikalerinin, gençlik *idealizmini hatırlamaları ihtimali mevcut*tur. Eğer bu gerçekleşirse, bugünkü biçimi ile, Amerikanın kişilikten uzak, sert ve zalim sanayi toplumu, anlamlı bir yaşantıya temel sağlayabilir.

Bir Gezi İzlenimleri

ARAP DÜNYASI UYANIYOR MU?

Geçen sonbaharda bazı Arap ülkelerine yaptığım üç aylık bir gezideki izlenimlerimi YÖN okuyucularına bir yazı dizisi olarak sunuyorum. Suriye, Lübnan, Mısır, Tunus ve Cezayir'de gördüklerimin, bunların bana düşündürdüklerinin bizleri ilgilendireceğini sandığım yanlarını anlatacağım. Yazacaklarımın en uzunu Mısır ve Cezayir'le ilgili olan parçalar olacak.

Bunlar, son zamanlarda M.C. Anday ile Fakir Baykurt'un kuzeyimizdeki toplumcu ülkelere yaptıkları gezilerin izlenimlerinden ister istemez farklı olacak. Gideceğim ülkeler bizim güneyimizde; İslâm dünyasında. Geçmişimizde çok sıkı ilişikliklerimiz olan, şimdi unuttuğumuz, hemen hiç ilgi duymadığımız ülkeler. Bizim gibi değişme ve gelişme sorunları olan toplumlar. Bir kısmı bir çeşit bir toplumculuk geliştirmeye çalışıyor. Hepsi *de hâlâ yoksul ve geri. Kendi ülkemiz gibi.*

Onun için yazdıklarımda YÖN okuyucularının imrenme ile okuduğu kuzey komşularımızın başarı tasvirleri bulunamıyacak. Sonra, bu iki usta yazarın kalemi bende yok. Yazdıklarım kuru olacak. Onlar gibi, dâvet edilmiş değilim; program ve plâna göre gezdirilmiş değilim. Kendi çabalarımla ne görebilmişsem yazdıklarımda onlar aksedecek.. Yazdıklarımda bu ülke*lerin ozanları ile yapılmış tatlı sohbet sahneleri, içilen nefis şarapların,* yenen yemeklerin tadı bulunamıyacak. Hızla yapılmış gezi ayrıntılarına ait somut tasvirler az bulunacak. Okuyucuya daha çok gördüklerimin kafamda uyandırdığı fikirleri, bunlardan çıkarabildiğim vargıları anlatmağa çalışacağım.

Yolculuğa, kafamda iki soru ile çıkıyorum. Aradığım, gördüğüm şey*lerde bu iki sorunun etkileri olacak. Bunların biri, bu ülkelerin dünyanın* değişikliklerinin etkilerinin yarattığı sorunlarını bizimkilerle karşılaştırmak; diğeri, bu sorunları çözümleme yolları olarak neler düşündükleri veya buldukları. Bu yollar arasında özellikle toplumculuk adı altında geliştirmeye çalıştıkları tutumun anlamını kavramağa çalışmak.

Niyazi Berkes

ARAP ÜLKELERİ VE BİZ

Yola çıkacağıma yakın günlerde aziz bir arkadaşım: «Şu Arapların arasına gidip de ne yapacaksın?» diyordu. Bunu, gerçekte, bu sözün gideceği anlamda söylememişti. Misafiri olduğum için daha fazla kalayım diye söylüyordu. Fakat, söz gelişi söylenmiş olsa bile, biz Türkler arasında Araplar hakkında kafalarda yaşayan bir hissi çok iyi yansıtıyor. Çoktanberi Araplardan atkımız sıyrılmıştır.

Araplara karşı içimizde bir düşmanlık olduğundan değil. Sadece onları umursamıyoruz. Arapların farkında değiliz. Sanıma göre, bunun bir geçmişe bir de bugüne ait nedenleri var.

Araplar arasında, modern anlamında olmamakla beraber, dil birliği anlamında ulus olma bilinci bizde olduğundan eskidir. Arap dili güçlü bir dil. Hem din, hem bilim onu İslâmlığa giren birçok ulusların dillerine etkili olacak şekilde yaymış. Araplar, politik üstünlüklerini İslâm tarihinde kaybettiler, fakat dil sayesinde hem kendi aralarında Araplıkları yaşadı, hem de yüz yıllar boyu başka uluslar üzerine din ve kültür üstünlüğünü kurdu.

Bu, özellikle bizde tuhaf bir biçim aldı. Biryandan Araplara, idaremiz altında yaşayan insanlar olarak bakarken, bir yandan da onlara karşı aşırı bir saygı, hatta bir aşağılık duygusu beslemeye başladık. Hiç unutmam, çocukluğumda annem söylerdi. Kendisinin dindar halası her namazın bitiriminde dua ederken ağlarmış. Annem de «niye ağlıyorsun?» diye sorarmış. Annemin halası Tanrıya «neden beni Arap yaratmadın?» diye sorar da ağlarmış. Annemden bunu dinlediğim zaman çocuk çocuk tuhaf bir his duyardım. Hâlâ da unutmamışım. Çünkü, Meşrutiyetin ilânı çocuğu olarak Türklük bilincini duymaya başlamıştım. Annemin halasının aşağılık duygusuna içerliyordum. Halbuki, annemde de halasında da mutlaka, farkına varmadan, Arabı aşağı gören bir yan vardı. Annemin dadısı olan zenci Mahir Dadı'ya evde herkes «Arap» derdi. Zavallıcık Arapça bile bilmezdi. Türkçeyi zenci ağzıyla konuştuğu için ona öyle derlerdi. Annemin halasının, Mahir Dadı gibi yaratılmış olmayı istemesi de bana çok tuhaf gelirdi.

Araba karşı bu çift-yanlı davranış zamanla yerini tek-yanlı bir görüşe bıraktı. İslâmlığa karşı soğuma bizde Araba karşı soğuma ile atbaşı gitti. Geriliğimizin nedenini İslâmlıkta bulanlar bunun sorumluluğunu Araplıkta bulmaya başladılar. Bilmiyorlardı ki aynı şeyi, ters yönde olmak üzere Araplar da yapmakta. Onlar, geri kalmalarının nedenini Türk idaresi altında kalmakta, Batı uygarlığının gelişmelerinden böylece kopmuş olmakta buluyorlardı.

Araplığa karşı bu olumsuz davranışı, iki olay hızlandırdı ve kolaylaştırdı. Biri, Türklük duygusunun doğmasına karşı dincilerin dindarlığı savunma gayretiyle bir Arab savunuculuğu yapmaları. Bu, özellikle ne Türk ne de Arap olmayan Osmanlı aydınları arasında görülürdü. Örneğin, şair Mehmet Akif ile müderris Babanzade Naim. Bu konuda yazdıkları, söyledikleri ve düşüncelerini saklamadıkları için burada adlarını anıyorum, yoksa sırf onları eleştireyim diye değil. İkisi de Türklük karşıtı, şiddetli Müslümanlık yanlısı ve bu yüzden de Arap hayranı ve savunucusu idiler. Birincisi Arnavut, İkincisi Kürtmüş. Benim nazarımda ikisi de sizin kadar, benim kadar Türktü. Ama onlar kendilerini Türk saymazlardı. Hatta Arnavut veya Kürt saymaları da sadece bu soydan gelen ailelerden doğmuş olmalarından. Yoksa Arnavut veya Kürt olmayı da başka milliyetten olmak anlamında almazlar. Arnavutlukları veya Kürtlük'leri ile öğünmezlerdi. Çünkü onlarca Müslümanlıkta böyle şeylerin yeri yoktu. Ancaaak. Yalnız Araplar için bu böyle değildi. Gerçi onlar Araplığı da ırk veya milliyet anlamında değil, «din kardeşliğinde birlik olmak» anlamında anlarlar, fakat Arapları bu*nun sembolü sayarlardı. Yani Araplık* bir nevi Müslümanlığın özü oluyor. İdeal müslüman, madem ki Tanrı onu Arap yaratmadı, hiç değilse kültürce Arap olmalıydı. Bütün müslümanlar Kur'anın mübarek dili ile konuşup kendi bar*bar dillerini unutsalardı ne iyi olurdu.* Ama unutamıyorlardı işte. Âkif, şiirin Nâzım kadar Türkçe yazmaktan hoşlanırdı elbet. Nazım Fransızca ve Rusça bildiği halde Türkçeden başka dilde tek satır yazmamış. Âkif de Arapça ve *Farsça bilirdi ama benim bildiğime gö*re şiirlerini Türkçe, hem de arı (o zamanın anlayışıyla barbar) Türkçe ile yazdı.

İşte, bilir bilmez bu din savunucularının Arapçılığı, Türkleşmiş aydınlar arasında Araplara karşı haksız ama kaçınılmaz bir antipati yarattı.

İkinci neden, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışında Araplığın oynadığı roldür. Bu da tarihin aksi, münasebetsiz bir cilvesi. Bu imparatorluğu çökertmede, Avrupayı bir yana bırakırsak, iki ulusun belli başlı rolü olmuştur: biri Rumlar, öteki Araplar. Biri, önce klâsik uygarlığın, daha sonra Avrupa ortaçağlarının en büyük Hıristiyan imparatorluğunun; öteki İslâm klâsizizmi ile İslâm ortaçağının en önemli unsuru. Türkler, bu iki kudretli kavmi, tarihte düştükleri bir zamanda, idareleri altına aldılar. Biriyle din kardeşliği, ötekiyle devlet beraberliği kurdular. İkisi arasında «iki cami arasında kalmış beynamaza» döndüler. Tarihte belki hiçbir milletin karşılaşmamış olduğu bu birbirine zıt, hatta düşman iki kavmin temsil ettiği çelişmeyi oldukça becerikli bir uzlaştırma ile idare ettiler, amma hiç bir zaman ne birini ne ötekini eritmek şöyle dursun memnun bile edemediler.

Yeni Dünyanın bulunuşunun bizim diyarlardaki tepkilerinin kurbanı Türkler oldular; tarihte Türkün düşüşü Amerika'nın dünya tarihine girişi ile başlar (halâ da öyle değil mi?), halbuki hem Arabın hem Rumun tarihte yeniden uyanışı Amerika'nın dünya tarihinde etkiler yapmağa başladığı zamanlara rastlar. Yeni Kıt'anın bulunuşunun Akdeniz havzasındaki etkileri, bu iki ulusa dirilme getirdi. Biri denizde, öteki çölde. Çoktan yitirdikleri benliklerine biri ticaret yoluyla, öteki dinpolitika yoluyla kavuşmaya başladı. Osmanlı devletine karşı ilk ciddî ulusal karşı-geliş bunlardan gelmiştir. İlk Arap karşı-gelişi Arabistan çöllerinde Wahhabîlerle; ilk ciddî Rum karşı-gelişi Akdenizde Rum ticaret gemiciliği ile başladı. Ondokuzuncu yüzyıla doğru Akdeniz-Karadeniz boyunca Rum markantilizmi ve Yunan burjuvazisi; öte yandan da Suriye ve Lübnanın Arap tüccarlığı ve Hıristiyan Arap burjuvazisi gelişti. Benim şimdi bu satırları yazmakta olduğum Beyrut şehrinde Arap *Hıristiyanlığı ile Rum Hıristiyanlığı* Levant burjuvazisinde ikiz kardeş ve dert ortağı olduklarını keşfettiler. Hıristiyan Arap uyanışı, bizim Tanzimatın Müslüman Arap üzerine olan etkisinden daha çok etkili oldu. Meşrutiyetten sonra İslâm Araplığı da Tanzimat uyanışından kopup Hıristiyan Arap uyanışının etkisi altına girince bu, Arap milliyetçiliği oldu.

Birinci cihan savaşı daha gelmeden Araplar arasında bağımsız olma akımı kuvvetlenmiş bulunuyordu. Osmanlı tarihi üzerine Rum-Yunan ve Arap etkisinin dediğimiz şekilde oluşunu tabiî halk bilmiyordu. Fakat birinci cihan savaşındaki Arap isyanı bunu (tıpkı bugünkü Kıbrıs meselesinin soyut olarak anlamadığımız şeyleri bize somut şekilde anlatması gibi) herkese somut bir olayla anlatmış oldu. İngiliz diplomasisi Arap burjuvazisinin ve aydınlarının milliyetçiliğini emir ve şeriflerin peykçiliği şekline sokarak dejenere etmeğe muvaffak oldu. Diğer yandan, Alman emperyalizminin peyki haline gelen Türk burjuvazisini Arapların karşısına çıkardı. İngiliz peyki Arap şerifleri ile, Alman peyki Türk halifeleri, (arada ikisinin de önderliği ile öğündükleri dini de kepazece istismar ederek) iki millet birbirinin kanını döktürdü. Bu çok ustalıklı işlerle Avrupa emperyalizmi iki taşla dört kuş vurdu. Arapları Türklere, Türkleri Araplara düşman etti; Arapları İngilizlere, Türkleri Rumlara teslim etti; ortada ne eski Osmanlı imparatorluğu kaldı, ne de yeni İslâm-Arap imparatorluğu doğdu. Türk veya Arap, bütün yakın doğu Müslümanlığı zokanın altına girdi.

İkisi de başının derdine düştü, uzun kurtuluş savaşları vermeğe mecbur kaldı. Ama iki ulus birbirinden ayrıldı. Bugünün Türkünün Araptan sıtkının sıyrılması kesinleşti.

Ama Araplarda da öyle. Biz Arabı yok sayıyoruz da sanki Arap Türkü var mı sayıyor? Ne Araplar Türklerin kurtuluş savaşı ile ilgilendiler, ne de Türkler Arapların kurtuluşu ile. 1953 de İstanbul'un alınışının 500 üncü yıldönümü dolayısiyle, bulunduğum yabancı üniversitede yarı bilimsel, yarı nezaket bir anma töreni tertiplenmişti. Üniversitenin bulunduğu şehirdeki kalabalık ve kuvvetli Rum cemaati bayağı ayaklandı; üniversiteyi tehdit ettiler; Hıristiyanlığa karşı bir İslâm zaferi ne diye törenlenecek dediler. O sırada davetli profesör olan bir Arap profesörüne bu meselerin tartışıldığı bir toplantıda fikrini sordular. Profesör üzüldü, büzüldü, nezaketsizlik etmemeye çok çalıştı, ama fikrini dürüstçe açıkladı: «Biz Araplar, Türklerin İstanbulu almasiyle tarihimizde ilgilenmiş değiliz. Bu, yalnız Türkleri ilgilendiren bir şey. O*nun için bugün İstanbul'un Türkler ta*rafından alınışının yıldönümünü anmak hatırımıza bile gelmedi» dedi. Peki, Filistinin İsrail eline geçmesine karşı bizim de ilgi duymadığımızı hatırlarsanız bu söze şaşabilir misiniz?

Yirminci yüzyılın insanoğlunun kafasını bu din, siyaset, milliyet ayrılıkları ve savaşları adamakıllı serseme çevirmiş. Mehmet Âkif, Arap şeyhlerini İngilizlere dönmekten vazgeçirip Osmanlılığa kazanmak için Arabistana yollanmış. *Dönüşünden sonra* bir sebeple Almanyaya giderken yolda Viyanaya uğramış. Şehre varmış ki ne görsün, olanca kilise çanları ver yansın çalıyor; şehir velvele içinde. Saf adam, içinden: «E, hade bakalım, her halde ya *biz ya da müttefiklerimiz* bir zafer kazandık ta onu kutluyorlar» demiş. Ama soracağı da tutmuş. Aldığı cevap şu: «General Allenby Kudüs'e girdi. Onu kutluyoruz.» General Allenby! Yani Almanya, Avusturya, ve Osmanlı devletinin harp ettiği *Müttefiklerin* Yakındoğu'daki başkomutanı, Türkleri sürüp Kudüs'ü ellerinden alıyor ve Viyana kiliseleri bunu kutluyor! General, bütün hıristiyan âlemine seslenerek: «Haçlı seferleri tamamlandı» demiş. Avusturya ve Alman hıristiyanlığı böyle imrenilecek bir zaferin kendilerine değil de düşmanlarına nasip olmasını kıskanmağa hacet görmeden bu zaferi candan kutlamaya katılıyor!

Bu durum karşısında, bizim İslâmcı şair coşacak, haykıracak: «Gördünüz mü din kardeşliği ne demektir?» diyecek ama diyemiyor. Çünkü çok iyi biliyor ki onun din kardeşi Araplar, bu Haçlı Seferini tamamlıyanların yanı başında, hattâ önünde. Ve Kudüste canını kurtaran birkaç Türk varsa, onları Arap hıncının elinden kurtaranın da General Allenby olduğunu belki düşünmüştür.

Araplara karşı ilgimizin hemen he*men yokoluşunun üçüncü nedeni,* ve belki en önemlisi Batılılaşma akımının Doğu'ya arkamızı çevirme anlamını taşımış olmasıdır. Kendi sanımıza göre kendi isteğimizle Batıya döndük. Artık Doğu'nun bize vereceği birşeyi kalmamıştı. *Halâ bugüne kadar Doğu'da kal*mış uluslar içinde Batı'ya dönmüş ve Batılılaşmış olanın yalnız kendimiz olduğunu sanırız. Daha şimdiden Beyrutta görüyorum ki bu bizimki kendini aldatmadan başka birşey değil. Doğulu uluslar arasında *özellikle* Araplar, bizden daha fazla değilse bile en az bizim kadar Batıya dönmüş veya batılılaşmıştır. Bizim batılılaşma işinde kopardığımız gürültü patırdı bizi, bütün dünyanın çağdaş Avrupa uygarlığının etkisi altında değişmekte olduğu gerçeğine gözlerimizi kapatmış bulunuyor. Bir Batı toplumu sandığımız kendimizi, Doğulu Araplardan ayrı bir kategoride sanıyoruz.

KÜÇÜK AMERİKA

İşte böyle. Yolculuğumu başlattığım Lübnan'ın, bu hıristiyan - müslüman devletinin başkenti Beyrut'ta otelimde tek başıma bunları düşünüyorum. Burası ne Allenby'ye kaldı, ne Faysal'a. Türklerden de hemen hemen bir iz kalmamış. Zaten, yüzyıllar boyu bu şehir ne tam anlamıyla bir müslüman şehri, ne de tam anlamıyla bir Osmanlı şehriydi. Hıristiyanlık sayesinde. Fakat ortodoks hıristiyanlığı ile katolik hıristiyanlığı arasında zıdlık yüzünden som bir hıristiyan şehri de olamamış. Buradaki hıristiyanlık ta acaip bir şey olmuş. Ufacık memlekette kıyamet kadar hıristiyanlık var. Ben değil ya bir Avrupalı ve hıristiyan bile birini ötekinden kolay kolay ayıramaz.

Emperyalist çağ başladığında Fransa sayesinde katolik hıristiyanlığı başta idi önemce. Katolik müesseselerinin etkileri bugün de yaşıyor. Fransızca halâ ölmemiş. Halâ diyorum, çünkü bugünkü durumda sanıma göre artık son gün-

lerini yaşamakta.

Çünkü burası artık Fransanın değil, Amerikanın etki bölgesi. Ve ingilizce, fransızcayı Amerikan kültürü katolikliği damla damla tasfiye ediyor. İşin ilginç yanı, buradaki Amerikan etkisi öyle bizdeki gibi Truman veya Johnson Amerikası ile başlamış değil. Daha ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında, yani Beyrut hâlâ Osmanlı İmparatorluğu toprağı iken Amerikan misyonerleri müthiş bir sezi ile Beyrut'u gözlerine kestirip gelmişler. O zaman dünyada henüz ne Amerikan kudreti, ne de Amerikan emperyalizmi var. Amerika o zaman kolonyalizmlerin düşmanları safında. Bu zavallı misyonerleri kendi hükûmetleri tutmadı. Onların dinî içgüdülerinin ne kadar isabetli olduğunu, o zamanın Amerikan önderlerinin bugünkü varisleri kimbilir ne kadar hicap duyarak teslim etmektedirler. Onlar, daha o zamandan turnayı şıp diye gözünden vurmuşlardı.

Acaba kimi av olarak seçmişlerdi? Müslümanları mı? Sanmıyorum. Protestan misyonerleri müslümanları dinlerinden çeviremiyeceklerini anlamakta geç kalmadılar. Onların asıl hedefi ortodoks ve katolik hıristiyanlardı. Buraların som katolik veya som ortodoks olmayışı, kâfirlerin idaresi altında olmaları din ayartıcılığına çok güzel bir zemin hazırladığını görüyorlardı. O dönemin protestan hıristiyanlığı bunları gerçek hıristiyanlıktan saymazdı. Bugünkü gibi birleşme, kucaklaşma sözleri da yoktu. Onların bu yanlış, sapık dinlerinin karartığı kalplerine protestanlığın nurlarını saçacaklardı.

Amerikan kıt'asının beyaz protestan insanını çelikleştiren çetinlikleri içinde yetişmiş bu mutaassıp ve kanaatkâr idealistler, asıl yardımı, Doğuda hıristiyanlığın en sert savaşçısı İngiliz Sefiri Stradford Canning ile onun uydusu Tanzimat paşalarından görüyorlardı. Bizim, şu geçen günkü Nuri Sait Paşa dostu devlet adamlarımızın «hikmet-i hükûmet» görüşlerine nasıl aklımız ermezse, o zamanki paşaların da ne düşündüğüne akıl erdirmek pek kolay değil. Ama her halde bir düşündükleri vardı. Galiba, Rum ve katolik nüfuzunu kırmak için bu protestanları desteklemeyi faydalı buluyorlardı. Çok riskli bir kumar oynamışlar. Çünkü protestan misyonerleri Rum ve katolik kiliselerine etki yapacağına Araplar üzerine etki yapmağa başladı. Ve bu etki Arabı hıristiyan yapma şeklinde değil, Arabı milliyetçi Arap yapma şeklinde kendini gösterdi.

Beyrut'taki Amerikan üniversitesi Arap milliyetçiliğinin ilk ocaklarından biri oldu. Bu misyonerlerin bugünkü en son mümessilleri bile, Arapları Türk boyunduruğundan kurtarmada kendilerinin ne kadar büyük bir rolü olduğunu iftiharla hatırlatırlar. Amerikada zengin ve hükûmette hatırlı bir misyoner olan Mr. Bayard Dodge çeşitli yazılarında Arapların geriliğinin kabahatini Türk idaresine yükletmekte hiç fırsat kaçırmaz. Üç dört yıl önce, Arap Birliğinin Amerikada yayınladığı dergide, muhteşem Arap medeniyetini yıkan Türklere veriştiren bir yazısını okumuştum. İyilik, sulh ve insan kardeşliği, milletlerin birbirin sevmesi uğruna çalışmak iddiasında bulunan bu hayırsever misyoner Araplara şunu demek istiyordu: Bize düşman olacağınıza, Türklere düşman olsanız a. Ne çabuk unuttunuz; onların boyunduruğundan kurtulmanız için size yaptığımız yardımları?

Protestan misyonerlerinin bütün püritenliklerine, bütün katılıklarına rağmen, gittikleri memleketlerde en güzel tabiat parçalarını seçmekte şaşmaz bir estetik sezileri vardır. Beyrut'ta da öyle oldu. Bugün burada büyük bir üniversite haline gelen müessese denize karşı nefis ağaçlar arasında uzanıyor. Katolik müesseselerinin manastır havali, yüksek duvarlar arkasına gizlenmiş hali yok. Yüzyıl önce mütevazı bir iki bina ile başlamış olan bu üniversite bugün her hangi bir Amerikan üniversitesinin kampusu ile yarışacak güzellikte. Ferah, müreffeh, dünyevî bir hali var. Arap hıristiyan, Arap veya Arap olmayan müslüman, Ermeni delikanlı ve kızları giyinişleri ile, jestleri ile, yürüyüşleri ile, hattâ kitaplarını kollarında yaşıyışları ile Amerikalı. Özellikle Ermeni gençlerinin Amerikanlaşmışları benim daima dikkatimi çeker. Genç kız ve kadınları çalışkanlıklarıyla, modern usulleri benimsedikleri becerikliliklerıyle ve sadakatlarıyla daima Amerikalıların çok beğendiği ve tuttuğu unsurlar olmuşlardır. Galiba öteki kavimlere kıyasla şekillenmeye çok elverişli olmak gibi bir özellikleri var. Azra Erhat'a, en aşağı Paris'e vardığım zaman bulup gönderebileceğimi umduğum Galile hakkındaki kitap, bu Amerikan üniversitesinin karşısındaki Ermeni kitap mağazasına girer girmez, gözümün içine girecek gibi duruyordu. Kitabı, postaya verecek şekilde paketlemelerini söylediğim zaman, kasadaki genç Ermeni hanımı derhal: «Adresi verin, biz postalarız» dedi. Bu kadar kolaylık ancak Amerika'da bulunur doğrusu. İnşallah eline varmıştır, Azra Hanımın. Üniversitenin karşısındaki dizi dizi kitapçılarda yalnız Galile hakkında kitap değil, ne bileyim Hegel'in, hattâ Marx'ın ve Engels'in kitapları bile var. Yığın yığın. Hattâ, Rusyada basılmış komünizm yayınları. Serbest serbest satılıyor. Ne Amerikanizm ne de Protestanizm bunları yasaklıyacak kadar korkaklık göstermiyor. Amerikanizmin bu gibi yanları bizde nedense hiç iltifat görmez.

Protestan misyonerlerinin yüzyıl önceki davranışlarının isabetliliğini bugünkü Beyrut'ta yaşıyan Amerikan kolonisi takdir ediyor mu, bilmiyorum. Din, ekonomik çıkarların matematiğinden yüzyıl önce ileride giden bir öncü. Ve bugünkü Lübnan'ın siyasî ve dinî mozayığına şıp diye oturacak kadar da uygun. Az önce, buranın ne tam anlamı ile bir İslâm, ne de tam anlamı ile bir Osmanlı ülkesi olmadığını söylemiştim. Osmanlı zamanında bir aralık otonom bir idaresi de vardı. Çok eski zamandan beri Vatikan ve Fransa burayı cepte keklik sayıyordu. Fakat katolikliğin matematiği protestan din matematiğinin tam tersi işliyor. Ne katoliklik, ne de Fransız çıkarlarının güttüğü siyaset buranın yapısına uydu. Lübnan, çok üstünkörü şekilde bağlı olduğu ve bu bağlılıktan faydalandığı Osmanlı imparatorluğunun bozulma ve batma alâmetlerinden biri olan bir müessesesine yani «millet sistemi»ne sımsıkı yapıştı. Ve hâlâ, geçenlerde bir Amerikalı profesörün yazdığı gibi, bu anlamda bir Osmanlı vârisi, minyatür bir Tanzimat rejimi olarak tutunuyor. Hattâ, bazı noktalarda bu sistemi geliştirip modernleştirdi bile. Lübnan'ın diğer Arap ülkelerinden kendini ayıran en önemli yanı bu sistemdir. Bugünkü refahı, ve belki yarınki felâketi burada.

«MİLLET»LER MOZAYİĞİ

Bu sisteme göre, birbuçuk milyondan az fazla olan nüfusu dinlere göre bölünmüş. Kabataslak hıristiyan - müslüman ayırımı halinde. Bugünkü tam nüfus bilinmiyor. 1945 tenberi sayım yapılmamış. Neden yapılmadığını şimdi anlıyacağız. Tanzimat devrinde ve Fransız mandası zamanında hıristiyanlar çoğunlukta idiler. Gerçekte memleket âdeta bir hıristiyan memleketi sayılabilirdi. Fakat son nüfus sayımında oran yarı yarıya denecek hale gelmiş. O gün bugün, hıristiyan Lübnanlılar nüfus sayımı yaptırmıyorlar. Nüfus sayımı gibi mâsum bir işin önemli bir politik çekişme haline geldiği bir memleket varsa dünyada, o burası.

Müslümanların inancına göre, kendileri daha çok ve daha hızla artıyorlar. Hıristiyanlar, kuzey ve güney Amerikaya daha çok göç ediyorlar. Bu yüzden, müslümanlar şimdi kendilerinin çoğunlukta olduğunu iddia ediyorlar. Fakat bu, Anayasayı allak bullak edecek bir şey. Eski öğrencim Hişam Neşşabi'nin anlattığına göre, dışişleri bakanlığındaki hıristiyanlar, Amerikadaki Lübnanlıları da vatandaş sayarak denge sağlıyorlar. Anayasaya göre, hıristiyanlar çoğunluk sayıldığından cumhurbaşkanı hıristiyan olacak. Başbakan da müslüman. Ama sünnî müslüman. Çünkü bir de şiî müslümanlar, bir de Dürzîler var. Bunlara yüksek mevkilerde kotalar ayrılmış. Avuç kadar memleket, sanki bir alay milletten mürekkep. Hıristiyanlar da müslümanlar da bölük bölük.

Bu sistem yalnız siyasi hayatta değil, hayatın her yanında kendini gösteriyor. Bu bakımdan, Amerikalı profesör onu minyatür bir Osmanlı imparatorluğuna benzeteceğine bugünkü Amerikanın bir minyatürüne benzetseydi daha yerinde olacaktı. Eğitim alanını alayım. Eski öğrencim Hişam'ın «Cemiyet-i Makâsıd-ı Hayriye» adında, ve bizde «Şirket-i Hayriye» gibi adlar taşıyan şirketler kurulduğu bir tarihte burada kurulmuş olan bir cemiyetin özel okulunun müdürü olduğunu biliyordum, ama ben bunu şimdi İstanbul'da şurada burada görülen bir apartman katlık özel kolejler veya hiç değilse Darüşşafaka veya Maarif Cemiyeti Okulu gibi birşey sanmıştım. Bulunduğu müesseseye gidince hayretler içinde kaldım. Kartımı alınca: «Hocam, bize ne büyük şeref, ne büyük sürpriz» diyerek, mutad Arap konukseverliği ile odasından fırlayan bizim Hişam, şöyle böyle bir Millî Eğitim Bakanlığı ayarında bir teşkilâtın başında idi. Sekreterleri, mefruşatı, çelik masaları, döner koltukları, dizi dizi telefonları ile bir Amerikalı korporasyon direktörüne benziyordu. Öğrenciliği zamanında karşıma gelip oturduğu odamın ve masamın görünüşünü hatırlıyarak, bürosunda gösterdiği koltuğa büzüldüm.

Memlekette üç çeşit eğitim teşkilâtı var: Devlet eğitim müesseseleri, hıristiyan eğitim kurumları, müslüman eğitim kurumları. Bunlara bir de Fransız katolik ve Amerikan protestan kurumlarını katmak gerek. Hişam'ın dediğine göre, herşey pazarlıkla yürüyor. Tam Amerikan usulü. Batı kapitalizminin güneşinde tatlı tatlı ısınan Lübnan'ın hıristiyan ve müslüman tüccarları için aranıp ta bulunamıyacak bir sistem. Bizim özel teşebbüsçülerin hasretini çektiği bir ideal.

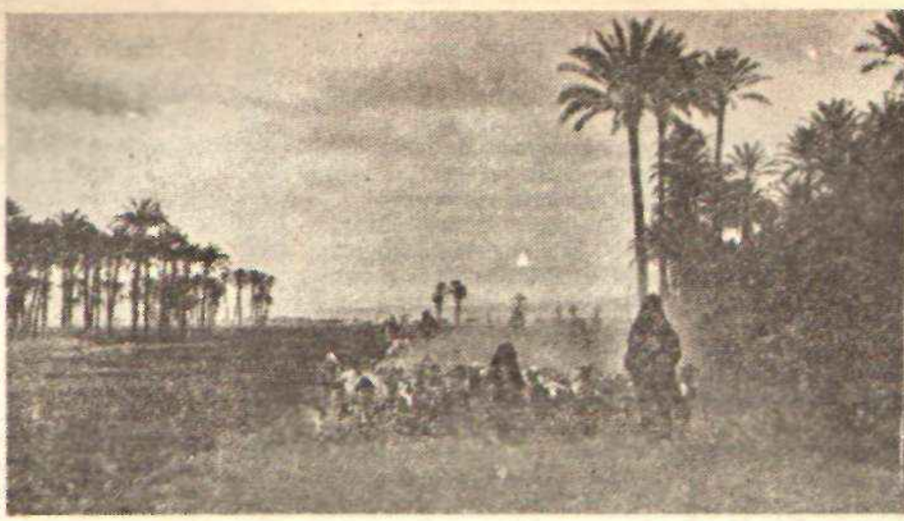
Gerçekten dış görünüşü gözalıcı. Beyrut, İstanbul kadar büyük bir şehir değilse de ondan daha zengin ve refahlı gözüküyor. Lübnanlılar da belli ki bununla öğünüyorlar. Amerikan üniversitesinde tarih hocası olan Lübnanlı profesör: «Beyrut gibi bir incinin kıymetini bilemediniz; kaçırdınız» dedi bir sohbet esnasında. Bunu anlayıp ta elimizden kaçırmasaydık, sırf bu incinin değerinin bizlere tanıttırılmış olması pahasına şimdi Türk idaresi altında yaşamağa razı olacak gibi gözüken bir iftihar havası vardı profesörün yüzünde. Şehir daha çok Batı görünüşlü; Amerikanlaşmakta da İstanbuldan hayli önde. Bizde batılılaşma, şarklılaşma ile sonuçlanıyor. Burada tam bizim özleyip te bir türlü iyice kendimize kısmet ettiremediğimiz batılılaşma, Pera batılılaşması. Otel ve banka bolluğu. Amerikan şehirlerindeki bakkaliye mağazalarına benzer mağazalarda, Amerikada çıkan en önemsiz ihtiyaç maddelerine kadar herşey var. Bizim devrik cumhurbaşkanımızın, Migros Türk gibi ne dilden olduğu belli olmayan garip bir ad taşıyan mağazaların Ankara şubesinde önüne bir alış-veriş arabası katarak Amerikan müstehliki rolündeki resimlerini hatırladım. Bir cumhurbaşkanını, Amerikada çoğunlukla kadınların yaptığı işi rolüne gören Amerikalı olmuşsa, kimbilir nekadar eğlenmiştir. Buradaki mağazalar da, böyle «nümune-i imtisal» olarak cumhurbaşkanları mı halkı alıştırdı bilmiyorum. Burada bunlar sırıtmıyor. Lübnanın Amerikaya yerleşen hıristiyanları oraya, beyaz peynirden dolma yaprağına kadar, Yakındoğunun yiyecek maddelerini getirtirler, epey de para yaparlar. Burada aynı şeyi ters yönde yapıyorlar. Amerikan çikletinden Amerikan irmiğine kadar Amerika burada. Amerikalı ev hanımları da (ne kadar da çok var) önlerinde tekerlekli arabaları, istediklerini geldikleri kasabalarda olduğu gibi elleriyle koymuşcasına alıp, alış - verişlerini memleketlerindeki kadar rahatlıkla yapıyorlar.

Bunlar, bu şehri onlara sevdiriyor. Uçak alanından şehre gelirken bindirildiğimiz otomobildeki Amerikalı, Texas şivesiyle karısına usulca şöyle dedi: «Burası İstanbuldan daha medenî bir şehir» şivesi icabı, bu fısıldama bizdeki en yüksek perdeden sayılacak bir konuşma olduğundan duydum. Caddelerde otomobillerin, İstanbul'da olduğu gibi göbekten aşağısını çalkalayan dansözler gibi kıvrıla kıvrıla gitmediklerini de herhalde farketmişti. Biz İstanbulu Batı otomobilleriyle doldurduk, ama Batı usulü dimdik gidemiyorlar; şark usulü göbek atarak gidiyorlar.

Belki onbeş ya da yirmi yıl önce mağazaların tepesinde fransızca ve ihtimal arapça yazılar vardı. Bugün bunlar ingilizce ve arapça. Arap harfleriyle yazılmış isimlerin çoğu da aslında ingilizce. Bizde de vaktiyle Beyoğlunda böyleydi. Hâlâ da dilimizde artıkları var. Serkildoryan, Haylayf gibi isimler vardı. Bugün, «Kuvaför» Anadolu kasabalarına kadar yayılmış, evrensel bir kurul haline gelmiş. Burada arap harflerini kullanış, bizde eskiden olduğundan farklı olduğu için bu gibi kelimelerin arap harfleriyle yazılı olnlarından ingilizce asıllarını kolay kolay sökemiyorum. Örneğin, şöyle bir yazı gördüm, arapçası (eski harfleri bilmediğinizden latin harflerine dökeceğim) şöyle okunuyor: Ciro Sâlim Heves. E. ne demek bu? Gözüm tabelânın yan tarafına kayıp ta ingilizcesini görünce anlıyorum: «Jerusalem House» mış. Biz yazsaydık arapça harflerle şöyle olacaktı: Ceruzalem Havuz. Sokaklarda yürürken bu arap ve latin harfleriyle İngiliz ve Arap telâffuzları arasındaki tutarsızlıklar beni eğlendiriyor. Önce arapçasını okuyorum, bazan arapçasını hemen söküyorum. Çok defa sökemiyorum, ingilizcesine bakıyorum. Bir nevi salon oyunu gibi eğlendiriyor beni. Şehir her bakımdan ilginç doğrusu.

Hişamın otomobili ile bir tura çıktık. Önce, bizim Mahmutpaşa, Beşiktaş çarşısı cinsinden yerlerden geçtik. Buraları bile benzettiğim yerlerden daha iyi. Belli ki İstanbula gelemiyen belediye buraya gelebilmiş. Sokaklar otomobil dolu, ama bel kıvırmıyorlar. Düz çizgili bir trafik. Arasıra fesli, eski kuşaktan adamlar görüyorum. Bir de başındaki fesin etrafında, fese dikili gibi gözüken geniş beyaz bir sargı bulunanlar var. Bunlar Dürzî hocaları imiş. Birçok ta bâdiye Arabı kılıklı kimseler. Şurada genç bir din adamı. Uzun boylu, kemikli vücudu ile bir atlet gibi yürüyor. Sırtında uzun gri bir cübbe, başında fes ve sarık; ibrişim mavi renkli sık püskülü fesin ibiğinden kıvrılıp sarığın arkasında kayboluyor. Hazretin hiç bir ruhanî hali yok. Kilisesine yetişmeye çalışan bir protestan din adamı gibi atletik bir hızla gidiyor; otomobil ağır gittiğinden yüzünü bir türlü göremiyorum.

İnsanlar etnik gröünüşüyle tıpkı bizdeki insanlar gibi. Hangisi müslüman, hangisi hıristiyan, hangisi Ermeni veya Maronit, belli değil. Çoğu yakışıklı, güzel yüzlü insanlar. Kadınların bazılarının Lübnanlı mı, Amerikalı mı olduğunda tereddüde düşüyorum. Satıcıların çıkardığı sesler kulağıma türkçe imiş gibi geliyor. Şu boyacı çocuk, boya kutusuna fırçasıyla vurarak: «Buyurun beğim, boyarız» diyor sanki. Yanılıp türkçe cevap verseniz belki o da bunu arapça söylemiş birşey sanacak. Dil başka, fakat sesler çok benziyor. Otelde sabah akşam duyduğum ezan sesi de bizdekinin aynı. Bu yanları ile kendimi hâlâ İstanbulda sanıyorum →

DÜNYA TIP BİRLİĞİ KONGRESİ

Prof. Dr. Sabahattin Payzın

Yaşama Şartlarının Sağlığa Etkisini İnceleme Dünya Tıp Birliğinin Dördüncü Uluslararası Kongresi Çekoslovakya'da yapıldı. Birliğin Başkanı, YÖN okuyucularının iyi tanıdığı Brezilyalı hümanist profesör Josée de Castro'dur. Toplantıya Türkiye'den Prof. Sabahattin Payzın katıldı. Bu önemli kongre ile ilgili olarak, Prof. Payzın'ın Tüberküloz ve Toraks Dergisinde de yer alan notlarını yayınlıyoruz.

SOSYALIZASYON

Yaşama Şartlarının Sağlığa Etkisini İnceleme Dünya Tıp Birliğinin dördüncü uluslararası kongresi Çekoslovakya'nın Kaplıca şehri Karlovi Vari (Karlsbad) da üç seksiyon halinde toplanmıştır.

A Seksiyonu: Halk Sağlığı ve ekonomik plânlamada hekimler ve göç eden işçilerin sağlık problemleri.

B Seksiyonu: Polikliniklerde ayaktan hasta tedavisinin integrasrasyonu.

C Seksiyonu: Çalışan halkın hijyenik bakımı
ile ilgili ana raporlar ve bu konular ile ilgili bilimsel tıbbî ve sosyo-ekonomik tebliğleri kapsıyordu.

Ayrıca «Polikinliklerde hasta bakımının integrasyonu» konulu bir panel yapılmıştır.

Biz A seksiyonu toplantılarına katıldık ve ilk gün sabahı «Türkiye'de Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirimi» konulu ve metni ilişik ve özeti basılmış olan tebliği yaptık Bu raporumuz ilgi ile karşılanmış ve Devlet Plânlama Teşkilâtına vermiş olduğumuz mufassal raporun İtalya'da ayrıca tam olarak basılması kararlaştırılmıştır.

Konferans Prof. De Castro'nun konuşması ile açılmıştır. Başkan, uygarlığın atom ve sürat çağına girdiğini ve feza çağının başlamış olup, toplumun çok hızla değiştiğini, buna karşı sağlık şartlarının bir çok memleketlerde, gerek tıp öğretiminin şekli ve gerekse organizasyonu yönünden yeni şartlara uymadığını belirtmiştir. Yaşama şartları bozukluğu, besin yetersizliği ve kitle hastalıklarının bugünkü bilim ve teknik ve tarım imkânları ile önlenebileceğini, bunun için hekim, sosyolog ve ekonomistlerin gayretlerinin önemine işaret etmiştir.

Prof. Stich (Prag) «ekonomik plânlamada sağlık ve doktor» konulu tebliğinde Çekoslovakya'da yalnız 1963-1964 yıllarında azaltılan verem dolayısı ile tedavi masraflarında 84 milyon Kuron ve sigorta masraflarında 68 milyon kuron olarak 230 milyon TL. tasarruf sağlandığını belirtmiş ve bu tip çalışmanın az gelişmiş memleketlerde güç olduğunu söylemiştir.» Zira sağlık servisleri az ve fena, teçhizat ve organizasyon fenadır demiştir.

Bugün her yerde olduğu gibi az gelişmiş memleketlerde de ulus sağlığı devletin sorumluluğu altına girdiği gözönüne alınarak:

1 — Sağlık plânlanması sosyal ve ekonomik plânlama ile birlikte gitmelidir.

2 — Sağlık plânı (comprefensive) bütüncül olmalı ve
— Personel eğitimi
— Teçhizat temin ve imali
— Servislerin çeşitli tiplerinin tesisi
— Malî kaynaklar - sigorta ve vergi islâhı
— Halkın sağlık eğitimini kapsamalıdır.

3 — Halkın beslenme, Konut, senitasyon problemleri bütün olarak ele alınıp plânlanmasının zaruretini belirtmiştir.

Prof. Roussel (Fransa - Paris):

Tıp tarihinin bir devrin kapanıp yeni bir devrin başladığını gösterdiğini, Fransa'nın personel ve eğitimi, teçhizat, araştırma ve organizasyon yönünden geri kaldığına işaret edip, İngiltere'deki görevini iyi yapan Medical Research Council in Fransa'da olmamasının bunda rolü olduğunu belirtmiştir. Şimdi yeni sağlık plânı (1970 de sona erecek 5 plân) ile

1 — Başta Paris olmak üzere, artan nüfusa yeterli yatak temini.

2 — Pratisyenlerin arttırılması ve eğitimi (bilhassa psişyatri kursları açılıyor ve hastaların evlerinde tedavisi imkânı pratisyenlerle sağlanıyor).

3 — Pazar ve tatil günleri için sağlık servisleri kuruluyor.

4 — Polikinliklere çocukcu, nisaiyeci ve dişçi ilâvesi sağlanıyor.

5 — Tıp okullarında koruyucu tıp eğitimi arttırılıp, kanser, verem, kalp hastalıklarını önleme ve savaş gibi hastane masraflarını da azaltıcı sosyal tıp eğitimine önem veriliyor. Ayrıtik ve mikrobiyoloji ve hijyen eşitimine önem veriliyor. Ayrıca Diploma en Medicine Sociale ihdas edilmiştir.

Prof. Katvold (S.S.C.B.):

Sağlık servisleri masrafları oranı, devletin halkın sağlığına önem verme göstergesi olduğu gibi, mortalite ve morbidite göstergeleri düştüğü zaman ekonominin sıhhatli olduğunu, yükseldiği veya değişmediği zaman ise ekonominin kötüye gittiğinin göstergesi olduğuna işaret etmiştir.

HİZMETLERDEN YARARLANMADA EŞİTLİK

Prof. Karloyi (Macaristan):

Macaristan sağlık servislerinin etüdlere dayanılarak kurulduğunu belirtmiş ve Macaristan halkının yüzde 30 unun tarımla uğraştığına değinmiştir. Organizasyon için:

— Hastaların yaş gurupları inceleniyor (yüzde 80'i 55 yaş üstü imiş).

— Hangi hastalarına ne kadar zaman muayene, tedavi ve yatma istediği (genel olarak beher hasta 8 dakika, yazın, 22 dakika kışın muayene zamanı gerekli imiş).

— Hekimin ve sağlık personelinin çalışma süresi yılda 300 gün imiş). Bunlar kronometrik metodla tesbit ediliyor.

— Bölgelere ve işe göre farklar yüzde 5 olarak saptanmış.

1963 de Budapeşte polikinlikleri bu araştırma sonucuna ve hipertansiyon, verem, kalp hastalığı, solunum hastalıkları frekanslarına göre ve genel olarak 3000 kişiye bir doktor (ortalama) düşmek üzere ayarlandığını ve sıkıntının giderildiğini belirtmiştir.

Fölöp (Macaristan):

Sağlık servislerinden ve sigortadan faydalanmada köy ve kent farkına ait etüdü bildirmiş ve

Polikinliklere gelen yüzde
Köyden 37
Kentten 100

sigorta pirimlerinin azaltılması gerektiğine değinmiştir. Köy ve Kent doktorları için tedavi ettikleri 100 hastalık için yapılan ankette doktorların kentlerde yüzde 92 köylerde ise ancak yüzde 67 oranında bilgi sahibi oldukları ortaya konulmuştur.

Macaristan'da 27981 doktor (1950 de 12580) mevcut olup bunların 5254 ü köylerde çalışır ve maalesef köy hekimleri tedaviye çalıştıkları hastalıkların 1/3 ü için bilgi sahibi değillerdir.

ATOM BOMBASI VE SAĞLIK

Akimato (Japonya):

Atom bombasının geç etkileri için yapılan yayınları özet

Hastaneye yatan yüzde:
8,6 köyden
20 kentten

olarak istifade edilip, durumun köy aleyhine işlediğini ve köy ledi:

— Atış alanına yakın halkta lösemiler artıyor.

— Son atom denemeleri lökosit kromozomlarında değişiklik yapmıştır.

— Myelomalarda artış olmuş 1958 den sonra kadın meme kanserleri azalmış, dölerganı ve barsak kanserleri artmıştır.

— Ölüm oranları millî ortalama üzerine çıkmıştır.

İŞÇİ GÖÇLERİ

İşçi göçleri ve sağlık konusunda yapılan tebliğlerin bilhassa üçü ilgi çekicidir, özetliyoruz:

Fransa'da yabancı işçilerin durumu fotoğraf sergisi ile açıklanmış ve İtalyan işçilerinin nisbeten iyi, Portekiz, İspanya işçilerinin, fena Afrikadan gelenleri fecî şartlarda oldukları,

— Tromotoloji yönünden yerli ve yabancı işçi kaza oranlarında fark olmadığı,

— Madenlerde çalışan yabancılarda dermatoz ve silikozun,

— İspanyol işçilerinde romatizmanın çok olduğu,

— Mesken şartlarının son üç grupta çok fena olduğu belirmiştir (bir odada 20-30 kişi yatıyor).

Latin Amerika'da işçi göçleri ve sağlığını inceleyen Palermo (Arjantin):

Köyden, Kente

Az gelişmiş memleketlerden gelişmişlere akın olduğuna ve Meksikadan A.B.D. ne yılda 1,5 milyon tarım işçisi gittiğini Buenos Aires'in 1958 nüfusunun 1964'e kadar yüzde 400 arttığını Lima'nın 500 binden 1 milyon 500 bine çıktığı-

SÜRÜLEN ÖĞRETMENLERE ÖVGÜ

İbrahim TÜRK

Halkına mutluluk isteyen mutsuzları, sürülen öğretmenleri övüyorum. Karakışın altında yuvasından, evinden sevgililerinden sevdiklerinden, öğrencilerinden, öğretmenlerinden yasaları zorlayarak ayrı düşürülenleri övüyorum. Çevrelerin kötü kişilere karşı onurları iki paralık edilenleri, çocukları, karıları, perişan edilenleri övüyorum.

Ulusal kurtuluşumuz için kendini ve de ailecek mutluluklarını ayaklar altına alacak kadar ulus sevgisi, halk sevgisi, insan ve memleket sevgisi gönüllerinde dolup taşanları övüyorum. Sahte demokrasinin gerçeğini savunurken yaralananları, yasalar çiğnenirken yürekleri kanayanları, yasaların yasası Anayasanın tastamam uygulanmasını isterken sözleri başka yöne çekilip çamur atılanları övüyorum. Neden mi?

Yurdumu, insanımı uygar uluslar gibi mutlu ve onarılmış görme özlemi içindeyim ben. Benim övgü yazdığım öğretmenlerin hiç birisinin benden ya da sizden daha az bu toprakların mutlu insanlar yurdu olmasını özlemediklerini bilirim.

İkinci Dünya savaşından sonra yurdumuzda bir öğretmen tipi yetişti. Bu öğretmenler gerçek öğretmenlerdir. Bu öğretmenler onları yetiştiren öğretmenlerinden büyük yararlar sağlayarak yetişmiştir. Onların süregelen eğitim düzeninden büyük yaraları vardı. İlkin bu eğitim düzeni adalete dayanmıyordu. 20 milyona yakın halk koyu karanlıklar içinde tutuluyor, ilk öğretim haklarından bile yoksun ediliyordu. İlk fırsatta eşit utulamayan bu milyonların yurdun yönetimine katılma olanakları yoktu. Bunlar hep yönetilen kişiler olarak yaşatılıp gidiyordu. Çarkın böylesine ters döndüğü bir ülkede demokrasinin gerçeği elbette görülmiyecekti.

Bu eğitim düzeni, tüm didinme ve çığlıklarına karşı, ulusçu da olamamıştı. Ulusçuluk, halkı kaderde ve kıvançta bir tutmaktı. Oysa, durum böyle olmamış teknik öğretim, yüksek öğretim ve de üniversitelerin kapıları halka halkça, hakça açılmamıştı. Üniversitelerin anfilerinde, kitaplıklarında, iş yerlerinde Ayşeler, Fatmalar hiç yok Aliler, Mustafalar da çok seyrek karşılaşılan kimselerdi.

Ulus açlığa, açıklığa sürüklenirken bu eğitim düzeni ve onu sürdürmeye çalışanların kılı bile kıpırdamamıştı. Yurt sorunlarını sınıflarına, okullarına sokan, köylerde uyarıcı geziler yapan öğretmenlerin bu davranışları, ellerine verilen okul öğretim programlarına karşı, bir suçluluk sayılıyordu. Öğretmenlerin çağdaş eğitim yöntemleri uygulamaları, öğrencilerini duyan düşünen ve de kişilikleri olan insanlar yetiştirme-

BİR DOLAP KI DONUYOR

Şehrin daha modern semtlerine geldik. Deniz boyu, Kaliforniya sahillerine benziyen modern yüksek apartmanlar dizim dizim. Bu semtlerin servetinin önemli payı petrol şeyhlerinin yatırımlarından geliyormuş. Zaten bütün şehir bir koca yatırımhaneye benziyor. Deniz boyu uzanan büyük ve lüks lokantalardan birine girdik. Eski öğrencim buranın ekâbirinden olmak sıfatiyle tanınıyor, onun için bana İstanbuldan saklık verilen Zahle rakısından kendisi içmedi. Temsil ettiği müslüman cemaatindeki mevkii böyle gerektiriyor.

Sahil boyu refahı, geceleri büsbütün Amerikan oluyor. Nereden geliyor bu yatırılanlar diye düşündüm. Küçücük bir toplumun kişileri poker masasına oturur gibi boyuna birbiriyle alış-veriş etmekle önemli bir sermaye birikimi olur mu acaba? Olması için bunların birbirlerine boyuna kazık atmaları gerekir. Böyle bir ekonomi yürür mü acaba diye bir daha sordum kendi kendime. Ya boyuna fiyatlar yükselir, ya da kazığı yiyen mukabil bir kazık atarak telâfi eder, gene de bir fazlalık hasıl olmaz. Halbuki, her halinden belli, buradaki refah sadece böyle sürekli bir karşılıklı - kazıklama sisteminden gelme değil. Fazla servetin geldiği, bizim kolayca göremediğimiz bir kaynak olmalı. Bir ihtimal tarımdır. Ama Lübnanın öyle ahım şahım bir tarımcılığı yok. Suriyeye giderken gördüm, taşralar bir nevi zerzevat ve meyva bahçesi. Yetiştirilen tahıl Lübnana belki de yetmez bile. Lübnan buna bel bağlasa Suriyeye döner. Belli ki buralarda başka bir oyun var. Acaba dış sermaye oyunu mu? Lübnan ekonomisinin özelliği ve esrarlı hali Lübnanlıları bile güldürüyor. Bir aralık Avrupadan bir iktisatçı getirtmişler (bu, gûya meşhur Schacht imiş). Adam incelemiş, incelemiş; bura ekonomisinin inceliklerine aklını yatıramamış; en sonunda: «Siz gene bildiğiniz gibi yürütün bu işi. Benim size verecek tavsiyem yok. Siz benden ustasınız» diyerek çekip gitmiş (böyle söyliyecek iktisatçı olacağına hiç inanamıyorum, ama hikâye böyle). Lübnanlılar da «Bir dolap ki dönüyor, biz de içinde yaşıyoruz işte» diyorlar.

Bir Arap profesörü durumu şöyle açıkladı ve toparladı: Lübnanın ekonomik refahının birinci kaynağı görünmez gelirler; ikinci kaynağı Suriye, Irak ve Ürdün'e liman olması; üçüncü kaynağı protestan - katolik yarışmasının getirdiği servet yatırımları; dördüncü kaynağı başka Arap memleketlerinin zenginlerinin ve petrol şeyhlerinin paralarını bura bankalarına ve emlâkine yatırmaları; beşinci kaynağı Amerikalıların birçok teşebbüslerinin emniyetle idare edilebileceği bir yer olarak burayı seçmeleri, birçok ofislerini burada kurmaları.

Bizde de, Türkiye de Lübnan gibi olsa diye hasretle içini çekecek olanların çok olduğunu sanıyorum.

ye çalışmaları soruşturma konusu ediliyordu. Bu öğretmenler üzerindeki baskılar o denli artmış, soruşturmalar yasa dışına çıkmıştı ki, öğretmenlerin Türkçe cümleler yapmaları, bayramlarda okul müdürlerinin ellerini sıkmamaları, Büyük Kurtarıcı Atatürk'ün kalpaklı resimlerini sınıflara asmaları hep disiplin suçu sayılıyordu.

Ulusçu eğitim, ulusal geliri sadece yoğaltmayı amaç bilen eğitim değil çoğaltmayı da amaç bilen eğitimdir. Oysa ki bu eğitim düzeni ile hep yoğaltıcılar yetiştiriliyordu.

Bu eğitim düzeninin özünde ekonomi anlayışı yoktu. Ulusal gelirin azalması onun yetiştirdiği insanları pek de ilgilendirmiyordu. 1945 den sonra ulusun gittikçe borçlandırılması, bu alınan paraların ya da yardımların çarçur edilip harcanması sorunu okullarımızın duvarlarını aşamıyordu. Zaman *geçtikçe Devlet borçları bir çığ gibi artarak 23 milyara* yaklaşıyordu. Ulusumuzun borçlanmasında etkili olan uluslar yavaş, yavaş içişlerimize de karışmaya başlamışlardı. Kurtuluş Savaşımızla kazandığımız bağımsızlığımız yardımlar örtüsü altında elimizden alınmaya çalışılıyordu. Yardımın yardım eden devletten başka birisinin işine yaramayacağı büyük *bir tarihi gerçekti. Nitekim yirmi yıla* yakın yardım görmemize karşı ulusal yoksulluğumuz bilgisizliğimiz gözle görülecek kadar azalmamıştı.

Sürüp giden yoğaltıcı eğitim düzeni bizi; sömürücü ulusların tuzağına yeniden düşürmüştü. Atımız, etimiz, otumuz hep sınırlarımızın dışından getirilmeye çalışılıyordu. Buna karşı Anadolu insanının karnı açtı. Uğruna vatan diye öldüğümüz toprakların her yıl bir ilçesini seller alıp götürüyordu. Yeşil yurtlar kayalıklı boz yamaçlara döndürülmüş, çağıl, çağıl akan pınarlar ve bunların beslediği dereler, çaylar kurumuş Anadoluda bir iç göç başlamıştı.

Eldeki topraklar belli ellerde toplanmış ya da alabildiğine küçük parçalara ayrılmıştı. İki halde tarım bölümünde üretimin düşmesinin nedeni oluyordu. 1958 yılından beri tarım bölümündeki ulusal gelir azalmaya başlamış besin sıkıntısı çalışanları ve de çocukları kansızlığa götürüyordu. Bundan böyle Türkiyemizin otlaklarını sürerek tarım ürünlerimizi çoağltmanın olanakları ta 1960 yılından beri kalkmış bulunuyordu. Artık buna bir çözüm yolu bulunmalıydı. Yurdumuzu bir yandan üretim sanayine kavuştururken öte yandan tarım alanında köklü dönüşümlerin yapılması bizleri bekliyordu.

Halkın uyarılması başarılmadan yoksulluğumuzun, arkadan bağımsız yaşamamızın bir güvenliği kurulamıyor, olaylar bizi uçuruma itiyordu. Tarım alanında üretim yapan halkımızın yüzde 75 temel ve teknik öğretim olanaklarından yoksun iken tarım ürünlerin artırılması umudu ya bir aldatma ya da bir aldanmadır. Et yerine dert kaynayan kazanların sayısı gerçekleri zorla saklamaya çalışanların davranışlarından çoğalıyordu.

Sürülen öğretmenler bizim pek azını demeyi başarabildiğimiz yaralarımızı saracak düşünüleri çocuklarına, çevrelerine öğretiyorlardı. Onlar bu davranışları ile öncü öğretmenler, halkçı ve kurtarıcı öğretmenler olarak nitelenecekler. Adını bilemediğimiz öncü öğretmenlere gönüller dolusu selâmlar...

nı belirtmiştir. Palermoya göre göçlerin sebepleri:

1 — *Afrika'dan gelmiş* topraksız köleler veya Avrupa'dan gelmiş topraksız insanlar.

2 — Yerli halkın tasarruflarını, tarıma yatırmamaları, makine almamaları.

3 — İnternasyonal ticarî kuvvetlerin ham madde tarımı yaptırmaları ve fiyatların gitgide düşmesi.

4 — Zenginlerin sermayeleri ne ABD, İsviçre v.s. ye nakledip yeni iş alanları açmamaları.

5 — Nüfus artışının önlenememesi.

6 — Gelirin ortalama 110 dolar olmasına karşı köylerde 46 dolar olması.

7 — Meksika'da 4 milyon çocuğun aç olması ve süt nedir bilmemesi.

8 — Evlerin fenalığı (Venezuella'da yüzde 80 aileler tek odada kalıyor).

9 — 600.000 - 120.000 kişiye tek doktor düşmesi ve köy sağlığına değer verilmemesi (Şeker kamışı plantasyonlarında işçilerin yüzde 22 si veremlidir).

10 — Gelirin yüzde 50 sinin yiyeceğe gitmesine rağmen fena beslenme, fuhuş ve alkolizmin yüksekliği.

11 — Eğitim imkânı ve şansı olmaması.

Lâtin Amerika memleketle*rinde nüfusun yüzde* 30 unun göçer olmasına yol açmıştır. Bunların sağlık şartları, verem, yüksek bebek ölümü başta olmak üzere pek fenadır. Köklü reformlar yapılmadıkça bugünkü sistemle düzeltilemiyeceğini Prof. Palermo belirtmiştir.

BULGARISTAN'DA SAĞLIK

Bulgaristan'da (Prof. Israel ve Apostolov, Mihailov) tebliğinde:

1 — Köy halkının yüzde 78 den yüzde 45 ye indiğini ve doktor sayısının 500 kişiye 1 doktor düşecek şekilde A.B.D. seviyesi üstüne çıktığını, insan başına en az 9 metrekare ev *verecek hale geldiklerini.*

2 — Endüstrileşmenin çok hızlı olmasına karşı hijyenin tam sağlanamadığını, evlerin fabrika çevrelerinde tam yapılamadığını, günde ortalama 22 *Km'den işe gelenler ile kısa* mesafeden işe gelenlerin sağlık etüdünde 22 Km'den gelenlerde 6 kat fazla hastalık görüldüğünü, romatizmanın en çok olduğunu,

3 — Sofya Üniversitesi öğrencilerinde yapılan etüdde Sofya dışından gelenler ile Sofyalı öğrenciler arasında verem insidansı

Sofya'dan
2,1
1.1
Hariçten gelenler
2.6 % iken
1.4 % indiğini ve fakat far*kın devam ettiğini bildirmişler*dir.

Prof. Seppili (İtalya):

İtalya'nın henüz iyi ve detaylı plân yapacak durumda olmadığını, hazırlık yaptıklarını, sosyal güvenlik teşkilâtına dayanılıp desantralize bir organizasyona sahip olduklarını belirtmiş ve 300.000 nüfuslu (Region)lar kendi işlerini kendileri görür. Kanaatlarına göre «Merkez», plânlamayı yapacak, «region»lar işleri yürütecek, «merkez» direktif vermeyecek, kontrol yapacaktır.

Prof. Semotan: Otomasyon ve mekanizasyon sonucu, büyük makineler karşısında yalnız 'çalışma, gürültü, devamlı dikkat, devamlı ve sık kahve içme, sinir gerginliği (stress sonucu) psikozların çok arttığını ve idareciler, doktorlar ve social hizmetçilerin elbirliği ile tedbir aramaları gerektiğini belirtmiştir.

Şilide alkolizm ve provoke düşükler, Hindistan'da mental hastalıkların epidemiyolojisi, Japonya'da endüstride intaksikasyonu önleme çalışmaları, Çekoslavakya'da Yönetici - sendromu (Manager Syndroms) problemi İtalya'da köylerde insektisid zehirlenmeleri gibi enteresan tebliğler yapılmıştır.

VE VİETNAM...

Kongrenin son günü Asyalıları kazanma davranışında olan Japonya Vietnam harbinde A.B.D. nin mikrop harbi, gaz harbi, napalm taktiği üzerinde denemeler yaptığının Japon hükümetince tesbit edildiğini bildirip çok ağır bir takbih deklerasyonu sunmuştur. Prof. Roussel ve benim siyasî meselelere karışılmaması yolundaki beyanlarımıza rağmen 4 aleyhte ve 6 çekimser oya karşı deklerasyon kabul edilmiştir. İnternasyonal komitede vaki teşebbüsümüz ile metnin yumuşatılması sağlanmıştır. Bu olayın dikkate değer tarafı Vietnam harbinin Anglosaksonlara çok şey kaybettir*diğini göstermesidir.* Konferansa gelmeleri için valnız A.B.D., İngiltere ve Kanadalılara vize verilmemiş olması da dikkati çekmiştir.

SIKIŞTIRILAN DÜŞÜNCE

Fakir Baykurt

Tam on yıl önceydi. İfade vermek için savcılığa gitmişdi. Bir gün önce polis gelip haber bırakmıştı, ama kâğıt bırakmamıştı, koca savcılıkta nereye gideceğimi, kimi soracağımı uzun süre bulamadım. Orası burası, epey dolaştım. Sonra buldular: Tâ bilmem kaç yıl önce okuduğum okulun gazetesinde çıkan bir şiirimin sorgusuydu. İfadeyi verip çıktım. Savcılıktaki gözlemlerimden biri beni o zaman çok şaşırttı. Bu gözlemin benimle direk bir ilgisi yoktu. Dosyaları karıştırıp, o mu, bu mu, arayan görevli, farkında olmadan, bir fıkra yazarının dosyasını da açıverdi önüme. Bu yazar o zaman karşı kanattandı. Sonradan milletvekili çıktı, bakan oldu. Her fıkrası kesilip dosyalanmıştı. Kırmızı kalemle çizile çizile çiçek tarlasına dönmüş gazete kesikleri üçer beşer savruldular önümde. Yazıların çizilmiş satırı, çizilmemiş satırından çoktu! Ne oluyordu? Yazarı tanıyordum. Yazdıklarını biliyordum. Bomba yoktu bu yazılarda. Zararı yeni anlaşılmış bir takım göksel çekirdekler de yoktu. Sadece bazı düşünceler vardı. İşler bozuk gidiyordu. Nasıl yapılırsa düzelir bir çıkış yolu bulunur? Bunları araştırıyordu? Bu araştırmalar yurdu batırmazdı. Nitekim yazar bakan olunca düşüncelerinin birazını uyguladı, ne yurt battı, ne ulus!

Düşüncenin üzerine böyle kırmızı kalem, dosya tutanak çullanılmasına şaştım o zaman. Bir Anayasayı bıraktık, yenisini aldık: savcılar artık çoğunluk partisinin değil, devletin savcıları oldu; ama benzeri davranışlar halâ tükenmedi. Aradan geçen az değil, on yıldır. Ben biraz daha yaşımı başımı aldım, eski duyarlığım azaldı, ama devlet gücünü elinde bulunduranların düşünceleri sıkıştırmalarına eskisinden daha çok şaşıyorum şimdi. Duyarlığım azaldığına göre, «ciheti otorite» nin düşünce karşısındaki telâşı eskisinden çok çok artıyor demek ki! Demek ki, çoğalan okullarımız, gazetelerimizin kitaplarımızın artan tirajları, masrafı gittikçe kabaran dış geziler, yöneticilerimize umulan etkiyi yapmıyor, gerekli hoşgörüyü vermiyor. Biz gene eski biz. Ulusal gelirimiz bir iki lira artsa da faydası yok.

Geçenlerde bir toplantıda bulundum. Salonda seksen kişi kadar vardı. Bunların hepsi bir mesleğin insanıydı. Devlete çalışıyorlardı. Hattâ devlet adına bazı yetkileri kullanıyorlardı. Dışarda köylüler kasabalılar, bunları kendilerinden değil, devletten sayarlardı. Ama yazılıp çizilip önceden izin alınmıştı. Yeni rejim toplantıları böyle yazıya çiziye, izne bağlamıştı. Anayasa istediği kadar, «Herkes düşüncesini sözle, yazıyla, resimle, tek başına, ya da toplu olarak açıklayabilir, bu hakkın özü kısıtlanamaz!» desin, izin alınacak. Alınmıştı. Gidip bir yere oturdum. Bir masa. Mikrofon, kordon... Üç dört kişi de teyp yerleştiriyor, band takıyor. Bir arkadaşa sordum: «Bunlar meraklı mı? Konuşmaları banda alıp ilerde çalacaklar mı?» Arkadaş kulağıma eğildi: «Bunlar görevli.» Kaç tane görevliydi bu kadar; ve açık açık? Bildiğime göre böyle toplantılara bir «hükümet komiseri» gelir, oturur izler sonra kalkar giderdi. Bence bu bile yersizdir, bu bile düşünce özgürlüğünü kısıtlar. Görevli sayısı üç dört olunca kısıtlama daha da şiddetlenir. O toplantıda konuşanları hiç rahat bulmadım o gün. Zaten fıs fıs, kos kos, haber bütün salona yayıldı. En coşkun konuşmacılar bile gözlerini ikide bir masaya görevlilerin koyduğu mikrofona indirip yutkunuyorlardı. Bazı bazı söyliyeceklerini de şaşırıyorlardı. Ne olacaktı bu band? Alıp götürecekler, «İşte şefim, şunları şunları konuştular, bu cümlede biraz suç var gibi, acaba savcılığa versek mi, vermesek mi?» Dört beş saat çalışıp yorulacaklardı. Kâğıt tüketecekler, zaten eski makineleri biraz daha eskiteceklerdi.

Başka bir toplantıda benim bir konuşmam vardı. Bir arkadaş önceden gelip, «Aman dikkatli konuş, çok «memur» var, gelip aralara oturdular, biz tanıyoruz,» diye beni uyardı.

Ne oluyoruz böyle? Bu yurt bizim değil mi? Başkasının yurdunda mı oturuyoruz biz? Böyle böyle neye benzetmek istiyoruz Türkiyeyi? Hiç okula gitmez mi bizim yöneticilerimiz? Gittikleri okullarda hiç tarih okumazlar mı? Düşünce tarihinden, düşünce özgürlüğü tarihinden birkaç yaprak çevirmezler mi? Neden böyle fıkraları kesip kesip dosyalar, dosyaladıklarını çizerler çizerler? Neden toplantıları banda aldırıp pürdikkat izletirler? Düşünceyi böyle neden sıkıştırırlar, sıkıştırırlar?

Eyy şevketlû, devletlû, haşmetlû efendiler! Sorumlu beyler, sorumsuz beyler! Bu sıkıştırdığınıza düşünce derler. Düşünce tuluğa basılan yağ, deriye basılan çökelek değildir. O, havadaki oksijene benzer biraz. Sıkıştırdıkça tehlikeli olur. Biraz daha sıkıştırırsanız patlar. Patlayınca en yakındakini götürür.

En yakındaki, anlıyorsunuz, düşünceyi sıkıştırandır.

Sayın Kocagöz'den bir mektup ve bir yazı aldık. Mektupta şöyle deniyor: «YÖN'ün 4 Mart 1966 tarihli sayısının Sanat Sayfasında, Semih Emre imzasıyla kitap tanıtmaları yapan bir arkadaş, (Kutsal İsyan) adlı Hasan İzzet Dinamo'nun kitabını tanıtırken, benimle ilgili şu satırları yazmış: (...... Şimdi yazdıklarım da Kutsal İsyanın bir eleştirmesi değil, yöntemine küçük bir dokunuştur. Çünkü İstiklâl Savaşının yazılışında bilinçli emekler ancak yeni yeni eser veriyorlar. Sabahattin Selek'in eşi güç bulunur usta terkibinin yanında -Anadolu İhtilâli-, büyük romancı Kemal Tahir'in -Yorgun Savaşçı- ve devamı var. Bir yandan da hatasına Konur Ertop'un doğrulukla dokunduğu -Dost, Aralık 1963, Sayı 33- Samim Kocagöz'ün Kalpaklılar ve Doludizgin'i).

Sizden ricam, Konur'a yazdığım karşılığı yayınlamanızdır yeniden... Yazıyı okuyunca benim hatam ve sevabım ortaya çıkacaktır».

Değerli romancı Samim Kocagöz'ün isteğini yerine getiriyoruz:

YERME SANATI

Samim Kocagöz

Dost'un Aralık 1963 sayısında Bay Konur, «Yeni Yayınlar» başlığı altında benim «Kalpaklılar» adlı romanım için bir not yazmış. «Savaşı konu edinen» romanların türü, niteliği hakkında önce fikir yürüttükten sonra, küçümseyen bir deyişle, «Böyle bir roman hazırlıyabilmek için uzun çalışmalara girişmiş Kocagöz. Kurtuluş savaşımızla ilgili sürüyle kitap okumuş. O günleri yaşayanların anılarını dinlemiş. Önsözünde kendi romanında anlatılan serüvenlerin tanıtılan kahramanların meraklı okurlarca başka kitaplarda da kolayca bulunabileceğini önceden bildiriyor» diyor. Sonra da şu sözleri ekliyor: «Merak edilip araştırılırsa, Kocagöz'ün elindeki kaynakları anıları hangi ölçüde değiştirerek kullandığı, romanını kurarken yaratıcılığından ortaya neler koyduğunu yani romanın ne kadarının malı olduğu ortaya çıkarılsa gerçekten iyi edilirdi. Böyle bir iş Bay Kocagöz'ün sanat dünyamızdaki yerini belirtme ödevini yüklenecek babayiğitlere düşer.»

Önce Bay Konur'un yukarıdaki sözlerine kısaca karşılık vereyim: Bir savaşı anlatan romanı yazarken nasıl ve nelerden, hangi kaynaklardan faydalandığımı önsözümde açıklamışım. Kalpaklılar ve onun devamı Doludizgin, 650 sayfayı bulan bir romandır. Konur, her ikisinden de söz ettiğine göre, yuvarlak söz edeceğine, bu 650 sayfanın ne kadarının benim olduğunu, yaratıcılığımı bu romana ne kadar koyabildiğimi araştırmak (Babayiğitliğini) göstermek kendisine düşerdi. Bir kişiyi kötülemek için gözünün üstünde kaşın var, demek yetmez. Bay Konur romanımın 650 sayfası içinde beş sayfayı geçmeyen yararlandığım bir kaynaktan örnek almış. Karşılaştırmalar yapmış. Cümleleri bile değiştirmeden, ya da az değiştirerek aldığımı görmüş kitabıma. Ben daha fazlasını söyliyeyim: Kalpaklılarda Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgali günü telgrafcı Hamdi Beyle yaptığı makine başındaki konuşmaları da olduğu gibi aldım. Hilâfetçilerden Kastamonu temizlenirken, Miralay Osman beyin yine telgraf başında Mustafa Kemal ile konuşmalarını da olduğu gibi aldım. Faydalandığım yerleri ya metin içinde ya da dipnotlarla belirttim. Önsözümde de açık açık söyledim Bay Konur'un söz konusu ettiği Samih Nafiz Tansu'nun Albay Hüsamettin Ertürk'ten dinleyip -ya da not tutup- yazdığı bir belgeden yararlanırken bu yararlandığım yeri belirtmedim. Galip adını Talip'e çevirdim. Bunu niçin yaptığımı da Bay Konur'un yazısından iki ay önce 1 Ekim 1963 tarihli ATAÇ dergisinde yayınlanan bir yazımda açıkladım. Bu açıklamamı Bay Konur, görmemiş olabilir. Yazımdaki bu konu ile ilgili bölümü olduğu gibi buraya aktardıktan sonra Bay Konur'a daha söyleyeceklerim var:

(Belgeler deyince önemli bir konuya değinmek gerekiyor: Romanımı yazarken, o günleri yaşamış, (Konur'a bu sözü ederken, «o günleri yaşamış kişilerden söz ederken haber vereyim: Kalpaklıların en önemli kahramanlarından biri olan Mehmet, gerçekten yaşamış bir kişidir. Onun da anlattıklarını olduğu gibi yazdım. Bugün Sayın Mehmet Fişekçi, sağdır, Söke'de yaşamaktadır.) o günleri yaratmış kişilerin yazdıkları anılardan elbette faydalandım. Ama roman havası içinde erittiğim olaylara not koymadım. (Hani Bay Mehmet Fişekçi Söke'dedir, inanmazsanız, gidin kendisine sorun.. Gibisine.) Bazı kişilerin kahramanlığını romanımda gereken önemi vererek yazdım. Kişilerden bir teşekkür beklerken, birisi beni mahkemeye vermeye kalktı. Daha doğrusu kendisi değil de anılarını not ettirip yazdırdığı kişi beni haksız çıkarmak istedi. Üstelik anılarını anlatan Sayın Alb. Hüsamettin Ertürk, savaş sırasında «Millî Mücadele Grubu» başkanıydı. Anlattıklarını gerçek tarih olayları olarak, birer belge olarak anlatıyordu. Anıları Samih Nafiz Tansu, sadece dinleyip not etmişti. Anılar önce Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilmiş sonra «İki Devrin Perde Arkası» başlığı ile kitap halinde yayınlanmıştır. «Telif Hakları» yasamızda, «Tarihe mal olmuş belgelerden, anılardan sanatçılar faydalanabilirler» denir. Eğer belgelerden, anılardan faydalanmıyacak olsaydık, tarihle ilgili yazılar nasıl yazılabilirdi? Kurtuluş Savaşı sırasında tarihsel bir rol oynamış bir kişi, belge olarak başka bir kişinin kahramanlığını ayrıntıları ile anlatıyor; bu kişinin yaptığını, ettiğini tarihleştiriyor, bir romancı da çıkıp bu tarih olmuş kahramanı ulusa iyice tanıtmak istiyor.. Hem de bütün iyi niyetiyle. Yasa da ortada.. Peki bu işin suç neresinde? Bu kahramanın adını romanımı yazdığım günlerde anmadım, değiştirdim. Çünkü anıların bazı yerleri kahramanın özel hayatına değiniyordu. Anıları tarih olmuştu ama kendisi yaşadığı için özel hayatına değinen noktalar kendisinindi. Özel hayatından söz etmek hakkı kendisinindi. Bugün bu kahraman rahmete kavuşmuş bulunuyor. Eğer kitabımı bugünlerde yazmış olsaydım, adını anmakta hiçbir sakınca görmezdim. Çünkü bu kahramanın özel hayatı da tarih olmuş, ulusun malı olmuştur. Artık bugün bu kahramanın adını, Kurtuluş Savaşında çok büyük sorumluluklar yüklenip, ödevini yerine getiren bu kişiyi, sevgiyle, rahmetle anmakta hiçbir sakınca kalmamıştır. Kalpaklılar ve Doludizgin'de (Talip) adı ile yazılan gerçek olayların, büyük işlerin sahibi, rahmetli GALIP VARDAR'dır. Onu, Kabataş Lisesinin eski öğrencileri yakından tanırlar. Uzun yıllar bu ünlü lisemizde öğretmenlik etmiştir. Kurtuluş Savaşımızın onbinlerce kahramanı içinde, unutulamıyacak kahramanlardandır. Nur içinde yatsın!)

İşte Bay Konur'un beni suçlayan yazısından iki ay önce yazdığım Galip Vardar'a saygımı belirten sözler bunlar. 650 sayfalık iki ciltlik bir romanın 14 bölümünden birinde Samih Nafiz Tansu'nun kâtipliğini ettiği bir tarih belgesinden böylece faydalandım. faydalandığım yerleri de cümle cümle Konur göstermiş. Küçük değişikliklerle almışım olayı, pek değiştirmemişim. Sırf olaya sâdık kalmak, anlatan kişinin anısını bozmamak için, tarihi değiştirmemek için bunu yaptım. Bilimsel bir kitap yazmış olsaydım, «Bu sözler Alb. Ertürk'ündür» diye not koyardım. Tansu'nun kâtipliğinin sözünü etmek bile gerekmezdi. İki ay önce yazdığım gerçek bugün beni doğruluyor. Üstelik yazısında Konur, «Stendhal de İtalya Hikâyelerinde, Parma Manastırında İtalyan kroniklerinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Hatta kendisi bunları satır satır çevirdiğini söylemeye kadar vardırır işi» diyor. Ama Samim Kocagöz'ün suçu, Stendhal'ca yapamamış olmasıymış. Hayır efendim, Samim Kocagöz'ün -yapıp yapamadığı söz konusu değildir- suçu, ille de beni mahkemeye vermek isteyen, ama yasalar karşısında öfkesini yenemeyen Samih Nafiz Tansu'yu bir kâtip olarak saymasıdır. Bay Konur'un da bu zatın savunmasını üzerine almasıdır, (Bilerek ya da bilmeyerek), işin aslı astarı budur. Yakın gelecekte Kalpaklılar ve Doludizgin'i Yeni baskıda (Talip)i, yukarıdaki gerekçemden ötürü (Galip) olarak yazacağım, ve de Sayın Alb. Hüsamettin Ertürk'ün bu anıları anlattığına ilişkin bir notu istersem koyacağım, istemezsem koymıyacağım, yasanın dili açık... Samih Nafiz Tansu'nun bu arada esamisi okunmaz elbette. Kâtipliktir yaptığı. Atatürk de Büyük Nutuk'larını kâtiplere yazdırmıştır. Kendisi söylemiştir.

Bay Konur 650 sayfalık romanda benim yaratıcılığımın, sanat gücümün yetersizliğinden söz edemiyeceğini, bunu eleştirmen babayiğitlere bıraktığını söylüyor ama yazısının sonlarına doğru (Not dediği yazısının) dayanamamış cümle, tertip yanlışlarını söz konusu etmiş. Örneğin bir yerde ben, (Bastonuna basa basa yürüdü) demişim. Yanlışmış. Herhalde doğrusu, (Bastonuna dayana dayana) olacak. Ama benim yazdığımı da dilimizde kullanırlar. Zaten bir yazarın dil yanlışlarına girişti mi bir kişi, ucuzladığını bilmelidir. Bay Konur, yanlışsız Türkçe yazan bir romancı bulabilir mi Türk Edebiyatında? Sözü bu yakaya dökmeyelim. En ünlü yazarların kitaplarından örnekler verebilirim. Hatta Bay Konur'un yazdığı, beni kötülemek için yazdığı yazıyı bir dikkatlice okuyunuz, virgül konması gereken yerlerde virgül yok. Ama bunu söylemek beni haklı çıkarmadığı gibi herhangi bir konuda, Konur'u da benim sanat gücümün yetersizliğini ispatlamak için dil yanlışları var demesi, onu haklı çıkarmaz. Açın Sait Faik'i, doğru cümle bulmak için akla karayı seçersiniz. Yaşar Kemal'in Türkçesini bölgesel şive yapıyor diye doğru kabul ederiz... Hele eski kuşak, noktayı nereye koyacağını kestiremez. Ama bunlar hep yazarların suçu değildir. Türkçe yerleşmiş, oturmuş bir dil değildir. Her yazarda dikkatsizlikler de vardır. Fransa'da ünlü yazarların dikkatsizliğini, yanlışlarını -imlâ yanlışlarını bile- toparlayan kitaplar yazılmıştır. Bütün bunlar yazarları hiç de küçültmez. Yazar, dil yazmaz, roman yazar, hikâye yazar. Konur'lar düzeltirler. Ve de yazarları bazı nedenlerle küçültmek istediler mi küçültmek için gözünün üstünde kaşın var derler.

Romanımda orta okul çocuklarının heyecanını yansıtan sözler olduğunu da söylüyor Bay Konur, bu sözler orta okul çocuklarının diline 1919 yılının havasından dolanıp bugüne değin geldiğini unutuyor, ya da bir orta okul çocuğu değin Kurtuluş Savaşımızın heyecanını duyamıyor yüreğinde. Yaşını başını bilmem ama, Kurtuluş Savaşı dendi mi, ben, Konur gibi büyük lâflar aramam. Romanımı, 1919 çağının havası içinde yazdım. Ne Stendhal'lik ne Tolstoy'luk savındayım. Memleketimi anlatıyorum, geçmişiyle, haliyle.. Haliyle dedim: benim bugünü konu edinen romanlarımı, hikâyelerimi de birara söz konusu eden Bay Konur, bunlardaki dil yanlışlarına değiniyor -var diyor sadece- ama şu da bir gerçek ki, bizden önceki kuşaktan da, bizim kuşaktan da batı dillerine, bütün dil yanlışlarımıza rağmen hep eserlerimiz çevriliyor. Bu arada en çok çevrilen hikâyeciler arasında ben de varım. Bir romanım bir yabancı memlekette bir yılda iki baskı yaptı. Herhalde yabancılar Konur kadar dil bilseler, eserlerimizi hiçbirimizin çevirmezlerdi, bunlarda dil yanlışı var (!) derlerdi. Ne yapalım yanlış manlış yürütüyoruz bu işleri. Bay Konur, bilmem neden bana öfkelenmiş. Not yazayım demiş, kötüleyici bir yazı yazmış dayanıksız. Ben de bu yazı uyarınca Bay Konur'a kızsam da bir şair'in dediği, bize de çevrilen sözleri gibi söz etsem:

«Bay Konur adında biri,
Tattara tittiri...»

Ne anlam çıkar böylesine alaydan, küçümsemeden? Bay Konur'un not'u, önyargı ile yazılmış besbelli.

BİR AÇIKLAMA

YÖN'ün sanat sayfalarının hazırlanmasını bu sayıdan itibaren bırakıyorum.

Bu sayfaları hazırladığım haftalar boyunca yardımlarını esirgemeyen sanatçılara, yazarlara teşekkür ederim.

Fethi NACİ

«MURAD'IN TÜRKÜSÜ»

Baykan Sezer

Geçen hafta İstanbul'un gösterişsiz sinemalarından birisinde «Murad'ın Türküsü» sessiz sedasız oynayıp geçti. Filmin jeneriğinde kalbur üstü sinemacılarımızdan Atıf Yılmaz'ın ve Yaşar Kemal'in imzalarının bulunması, üstelik de filmin bu yıl gördüğümüz yerli filmler içinde en iyilerinden birisi olması hiç bir şeyi değiştirmedi.

Filmin ismi, baş oyuncularla rejisörün aynı oluşu insana ister istemez «Gelinin Muradı»nı hatırlatıyor. Ayrıca iki film arasındaki yakınlıklar yalnızca *isimlerde kalmıyor. Her iki filmde* küçük bir kasabanın günlük yaşayışını, o yaşayışın içinde aynı sevimli aşk hikâyesini anlatıyor. O kadar ki Fikret Hakan'ın canlandırdığı tiplerde belirli bir değişiklik bulunabilse bile Pervin Par'ın oynadığı kişiler biribirinin eşi. Atıf Yılmaz da sinemadaki başarısının iki unsurunu (küçük taşra kasabası çevresi ve hafif mizah) bulunca «Gelinin Muradı» ndaki gücünü kolayca yenilivebiliyor.

Avcı Murad dolayların ağasının kızına vurgun: kız da Murad'a gönüllü ama ağa «kızı vermem» diye tutturuyor. Film ağanın inadının, iki sevgilinin de konu komşunun elbirliği ile bu inadı yenmeye cabalayışlarının hikâyesi.

«Gelinin Muradı» ıyla en büyük ayrılık Atıf Yılmaz'ın yeniden döndüğü bu çevrede artık *olup biten bazı olayların* gerçek anlamını, iç yüzünü daha iyi görebilmesidir. «Gelinin Muradı» nda çatışmalar su üstüne kaba bir güldürü olarak çıkarken bu filmde güldürü bile çatışmaların ana nedenlerini ortaya koymak için kullanılıyor.

Bunun ağırlığı, yükü de ağa tipinin üzerine kurulmuş. Filmde hikâye, olup bitenleri açıklamak çabası ağanın üzerine eğilindikçe belirleniyor, elle tutulur oluyor. Murad da, sevgilisi de ağanın yoğunluğunu, canlılığını kazanamıyorlar film boyunca. Hikâvedeki görevleri de ağanın tanımlanmasına aracı olmaktan öteye geçemiyor; ağanın karşısında yiğit olmak, dürüst ve sevimli olmak görevini yüklenmişler. Film süresince de *bu kılığı taşımaktan* başka bir şey yapmıyorlar.

Ağa, ufak çıkarlarını hesaplayışından kasabadaki insanlarla olan ilişkileri kendi kafasınca düzenleyişine, devlet kapısındaki alış verişlerine kadar gayet iyi verilmektedir. En ufak olaylarda işi şantajcılığa, ihbarcılığa döken tutumu, bugünkü düzenin kendi çıkar düzeni olduğuna inancı, herhangı bir isteğinde, çıkmazında polisin seferber olması gerektiğindeki direnişiyle bize başımızdakı şaşkın A.P. yöneticilerini yakından hatırlatıyor. Filmin seçimlerden önce çevrildiği düşünülürse Atıf Yılmaz'ın bu öngörüşündeki başarısını, bunu seyirciye duyurmak çabasını övmek gerekir.

Atıf Yılmaz aynı başarıyı kasaba yaşayışını çizerken de gösteriyor. Gerek ağanın evi önünde halkın gecelediği, gerek falcı, ilmühaberci, *taksili sahneler* filmin en canlı görüntüleri. Ancak konunun kasabadan ayrıldığı sahnelerde aynı başarının gösterildiğini söylemek güç.

Fikret Hakan'ın da, Pervin Par'ın da oynadığı kişilerin donuk, yoğunluktan yoksun kişiler olduklarını söylemiştik. Ancak hikâyenin temel taşları olmaları filme kaynaştırıyor kendilerini. Ufak arkadaşlarının yapmalığı ise filmde sırıtıyor. Önce filmde sevimli kişilerin bir fazla olmasını sağlamaktan başka görevi yok. Tasarılardan söz ediyor. Bunun yalnızca böyle tasarıları vermek, eleştirmek için konulduğu belli. Tasarıların özünü, nedenini filmde bulamıyorsunuz. Ayrıca küçüğün yapmalığı Murad'ın anasının evindeki yemek sahnesinde karşılaştığı çocuğun gerçeği, canlılığı karşısında *büsbütün sırıtıyor.*

Ağa tipi oynanışıyla olsun işlenişiyle olsun sinemamızın en büyük başarılarından birisi. Filme herhalde daha fazla bir ilgi gösterilmesini gerektirirdi.

«Murad'ın Türküsü» nden bir sahne

Modiglinai'nin çizgileriyle Anna Akhmatova

AKHMATOVA ÖLDÜ

Büyük Rus kadın şairi Anna Akhmatova, uzun bir hastalıktan sonra 5 Mart 1966'da Moskova'da 77 yaşında öldü.

Haberi veren Tass ajansı, sanatçıyı saygıyla andıktan sonra onun, özellikle «büyük bir estetik incelik taşıyan lirizmine» dikkati çekmiştir. Bu arada, şu açıklamalar da yapılmıştır: «Akhmatova'nın şiiri, *halk motifleri* ve klâsik Rus şiirinin geleneklerinden esinlenmiştir. Akhmatova, ikinci dünya savaşı yıllarında ise, yazdığı şiirlerle, halkı için acı çeken ve aynı zamanda onun cesaretine hayran olan bir vatanseverin duygularını dile getirmiştir.»

***

Anna Akhmatovanın ülkesinde hakkı olan üne kavuşması için ölümü beklemesi gerekti. Ama çok uzun bir süredir aydınlar, rus şiirinin bu büyük kadınından sevgilerini esirgemiyorlardı. Gerçekten de, şiir sanatına yüzyılımızın başında giren bu kadına, çağdaş sovyet edebiyatının en parlak temsilcilerinden biri olarak bakılmaktaydı.

Ama Akhmatova, Moskova'da yayınlanan son şiir kitabına yazdığı kısa bir önsözde büyük bir *alçak gönüllülük* ve *içtenlikle* hayatından söz etmektedir. Şair, bu önsözünde, 1888 yılında Odessa bölgesinde dünyaya geldiğini ve ilk şiirlerini on bir yaşında yazdığını anlatmaktadır.

Akhmatova, yirmi iki yaşında Petersburg'da «Akmeistler gurubuna» katıldıktan sonra o sıralarda her rusun yapmak istediği gibi «Paris havası almak» amacıyla Fransa'nın yolunu tutmuştu. Paris'te iki yıl geçiren sanatçının ilk şiir kitabı «Gece»yi 1912'de yayınladığı bilinmektedir. Akhmatova, bu kitabıyla «Akmeistlerin» yıldızı haline gelmişti. Bir süre sonra, gurubun lideri ünlü şair Gumiliev ile evlendi. Ne var ki, devrimci bir ortamda bir Mayakvski'nin yetişmesine karşılık, şiiri lirizme ve insanın iç dünyasına yönelmiş olan Akhmatova, zamanın sarsıntılarına ayak uydurmakta zorluk çekiyordu. Sanatçı o sıralarda kişisel krizler de geçirmekteydi. Evlenmesi başarısızlıkla sonuçlanmış, 1918 yılında boşanmıştı. Üç yıl sonra, Gumiliev, karşı-devrimcilik suçuyla kurşuna dizildi. Akhmatova, 1921'de Berlin'de basılan şiir kitabı «Anno Domini MCMXXI» örneğinde olduğu gibi şiirlerini artık dışarda yayınlayabiliyordu. Şair bir süre, arkeolojik araştırmalara ve Puşkin'in eserleri *üzerinde yaptığı incelemelere verdi kendini.* Bu arada, şiir yazmaktan da geri kalmıyordu. Yayınlayabilmek umudunu yitirmişti.

ve yalnızlık tam yirmi yıl sürdü. 1940 yılında, Parti içinde sözü geçen bazı önemli yöneticilerin aracılığıyla «yasak» kısmen de olsa kaldırıldı. Böylece Sovyet halkı, Akhmatova'nın 1924 ile 1938 arasında yazmış olduğu şiirlerini tanıdı. Kitabı, kısa bir süre içinde tükendi.

İkinci Dünya Savaşı başlangıcında, Akhmatova Leningrad'da bulunuyordu. Sanatçı orada, halkla birlikte, yıllarca süren «kuşatma»nın bütün acılarını paylaştı.

1945'de Akhmatova da herkes gibi artık iyi günlerin geldiğine inanıyordu. Ama iktidar tedirgindi. Okkanın altına ilk sanatçılar gitti. 1946 da Jdanov tarafından imzalanan ünlü kararnamede Akhmatova, ağır bir dille «yozlaşmış burjuvaziye ve aristokratik estetizme sadık kalmakla» suçlanıyordu. Jdanov'a göre, o bir «rahibe ve sokak kızı» karışımıydı.

Yazarlar Birliği'nden de çıkarılan Akhmatova için yeni ve çok daha acı bir gözden düşme süresi başlıyordu.

Oğlunun o günlerde Stalin kamplarına gönderilmesi sanatçının acılarını bir kat daha artırmıştı. Akhmatova'nın bu devrede yazdığı «Ağıt» adlı şiiri tutukları ziyaret etmek için kuyrukta bekleşen anaların ve evli kadınların dramını dile getirmektedir.

Bu acı olaylar karşısında kişiliği derin bir **biçimde etkilenen Akhmatova, Yirminci Kongreden sonra yeniden saygı ve sevgiye kavuştu.**

Şiirleri, 1959'da ve 1961'de yeniden yayınlandı. Yetmiş beşinci doğum yıldönümünde, basın, Sovyet şiirinin bu büyük ustasına lâyık olduğu saygıyı gösterdi. Akhmatova, yeni Sovyet şiirinin temsilcileri olan gençler için tıpkı Pasternak gibi bir usta, bir örnekti.

Sanatçı, Yazarlar Birliğinin dördüncü kongresine delege seçildi. Yorgun ve hastaydı. Gözden düştüğü devirlerde gösterdiği alçak gönüllülükten hiç bir şey kaybetmemişti. Eski acı günlerin hesabını sormadı. 1964 yılında Londra'ya bir *yolculuk yaptı. Ama çok istemesine rağmen* Paris ziyaretini son anda geri bırakmak zorunda kaldı. Anna Akhmatova, kısa biyografisinde, çektiği acılara belirsiz bir biçimde değinmekle yetinmiştir. Son'un yaklaşmakta olduğunu duyduğu zaman, yakınmak için herkesten daha haklı olan bu büyük şair sadece şunları yazmakla yetinmiştir: «Pişman değilim...»

Aşağıda, Anna Akhmatova'nın şiirlerinden bir kaç örnek bulacaksınız.

***

Kıyı küçük limanlarla bezenmiş
Bütün yelkenliler denize kaçıştılar.
Bir mil ötede, açıkta, tuzlu
Saçlarımı kurutuyorum
Düz bir taşın üstünde.
Yeşil Balık bana doğru yüzdü,
Bana doğru uçtu ak martı.
Ve ben dik başlı, kötü ve neşeliydim,
Bilmiyordum bunun mutluluk olduğunu.

(1914)

***

Pazartesi yirmi bir. Gece.
Kent penceremde biçimleniyor.
Hangi işe yaramaz çıkardı bilmem
Dünya'da aşkın olduğunu.

(1917)

***

Lânet sana. Lânetli ruhuna ne
Bakışlarım ne de yakınmalarımla
İlişmeyeceğim
Ama meleklerin, cennetin
İkonların ve mucizenin
Gecelerimizin dumanları ve yangınları
Adına yemin ediyorum:
Sana dönmeyeceğim.

(1921)

***

Atlı arabalar Noel ve Ateş şenliklerini
Köprülerin üstünden boşaltıyorlar.
Karalara, aklara bürünmüş yaslı Kent
Neva'ya bırakmış kendini ya da
Ona karşı yüzüyor.
Nereye olursa olsun... ölülerinden
Kaçmak için...
Ve ayın gümüş renkli hilâli
Gümüş yüzyılda donuyor.

(1941)

***

Değil mi ki geleceksin... Neden şimdi olmasın
Yaşamak güç geliyor bana... Seni bekliyorum
Işıkları söndürdüm ve kapıyı açtım
Senin için... Yalın ve büyük
Seç istediğin yüzü...

(1940)

***

Tek tebessümün huzuruna gülen
Ölümün tebessümü olduğu zamandı,
Leningrad'ın cezaevleri duvarlarına
Değersiz bir süs parçası gibi
Asıldığı zaman.

(1940)

***

Eğer bu ülkede bir gün
Anıma heykel dikilirse
İsteğim şudur:
Bu heykel doğduğum deniz kıyısına değil-
Denizle son bağlantılarımı da yitirdim-
Üççüz saat ve fazlasını bekleyip
Kilitlerin açılmadığı yere,
Dikilsin.

(1940)

Türkçesi: Hüseyin BAŞ

MARKSİZM VE DEMOKRASİ

Prof. Maurice Duverger

Paris'te bu hafta açılan Marksist Düşün Haftası, bu yıl demokrasiyi konu almış bulunuyor. Bu tema'nın seçilmiş olması anlamlıdır. Fransız Komünist Partisi, Batıda sosyalizmin geleceğini derinden etkileyen bu temel problemi karşılamaya kararlı gözükmektedir. Sosyalizm, Sovyetler Birliği, kısa bir süre için Doğu Almanya ve Çekoslovakya'nın istisnasıyla Doğu Avrupa ve Çin gibi politik özgürlüğü tanımamış olan ülkelerde yerleşmiştir. Bu ülkelerde sosyalizm, sağcı bir otoriter rejim yerine, solcu bir otoriter rejimi getirmiştir. Solcu otoriter rejimler, derebeylik egemenliğine son vererek, sanayileşmeyi hızlandırarak, eğitimi geliştirerek, genel olarak kendilerinden önce mevcut olmıyan bir demokratik ortamı yaratmışlardır. Ama bu solcu otoriter rejimlerin monolitik niteliği, şimdi artık Avrupanın komünist ülkelerinde bu olumlu evrimi frenlemeye başlamıştır.

Batıda demokrasi, halkların görenekleninde derin kökler salmıştır. Demokrasi Batıda sanayileşmiş ileri ülkelerin yapılarına ve bu ülkelerin vatandaşlarının ihtiyaçlarına uymaktadır. Bu ülkeler vatandaşları, ileride daha büyük özgürlüklere kavuşturulacakları gerekçesiyle, şimdiden sahip bulundukları özgürlükleri, geçici bir süre için de olsa, feda etmeye razı değillerdir. Batı halkları, sosyalizm ile diktatörlüğü (geçici de olsa) bir saydıkları sürece sosyalizmi kabul etmiyeceklerdir. Bu bakımdan Batının Komünist Partileri için ve özellikle Fransız Komünist Partisi için hiç bir sorun, çok partili demokrasiye sahip çıkma konusu kadar önemli olamaz. Ama Bay Waldeck Rochet'nin Merkez Komitesinde ve başka yerlerdeki beyanları, sosyalist iktidarın kuruluşunda yer alacak partilerin niteliği bakımından olsun, yeni sosyal rejimi korumak için alınacak tedbirler bakımından olsun, bu konuda fazla iyimserliğe imkân vermemektedir. Burada söz konusu olan uzak geleceğe ait bir perspektif değildir, en kısa vâdeli bir siyasi stratejidir. P.C.F. (Fransız Komünist Partisi), hiç bir şüpheye meydan bırakmıyacak biçimde demokrasiye sahip çıkmadıkça solun ittifakı yüzeyde, zayıf ve eğreti olarak kalacaktır.

Eylemin her zaman sıkı sıkıya teoriye bağlandığı partilerde, bu yeni tutumun sağlam teorik temellere dayandırılması gereklidir. Birkaç yıldır bu yolda harcanan çabalar, doyurucu olmaktan henüz uzaktır. İlk önce sosyalizmin kuruluşu döneminde tek partiler, ya da millî cephelerin yerini komünist, sosyalist ve liberal partiler arasında gerçek bir işbirliğinin ve dostça bir rekabetin alması ileri sürülmüştür(1). Ama böyle bir işbirliği, işin mahiyeti icabı geçicidir. Başkaları biraz daha ileri gitmişlerdir. Sosyalist toplumun, özel üretim ve hizmetlere önemli bir rol ayıracağı düşüncesiyle, bunda devamlı bir çok partili düzenin temelini görmüşlerdir(2). Ama bu plüralizm çok sınırlı kalacaktı. Zira Komünist Partisinin yönetici rolü, olağan sayılmaktadır. Öteki partiler, ikinci plânda bir rol oynayacaklardır. Ayrı adaylar gösterebilseler de, onların Komünist Partiyi yenerek, iktidarı ele almaları düşünülmemektedir. Böylece ulaşılan şey, gerçek çok partili sistem değil, bir hâkim parti sistemidir. Bu çözüm, bir liberalleşme aşaması olarak, Doğu ülkelerine uygun gelebilir, ama Batıya uymaz.

Bütün bu doktrin araştırmalarında pek ürkek davranılmaktadır. Marksizmin resmî yorumuna aşırı ölçüde saygı gösterilmektedir. Bir tez nüanslandırmakla başarı kazanılamaz. Syllabus'a karşı çıkanlar sâdece onun tezlerini nüanslandırmakla yetinselerdi, neticede yenilgiye uğrayacaklardı. Onlar, bu tezlere cepheden hücum ettiler, tezlerin geçici ve itibari niteliğini gösterdiler ve esaslı biçimde çürüttüler. Ancak bu sâyede önemli sonuçlar elde edebildiler. Liberal komünistler de benzer bir yola girmedikçe, zayıf durumda kalacaklardır. Söz konusu olan, sık sık söylendiği gibi Marksizmi «revizyona tâbi tutmak». Marksizmin ana temellerinin doğruluğundan şüphe etmek değildir. Söz konusu olan, Marksizmin Batı toplumlarının bugünkü tarihsel şartlarını göz önünde tutarak yorumlamaktır. Bu konuda iki nokta önemlidir: Siyasi partilerle sosyal sınıflar arasındaki ilişkiler ve sosyalist devletin niteliği.

Eğer parti bir sınıfın ifadesinden başka bir şey değilse, o zaman çok partili düzen sınıf savaşına tekabül eder ve sınıf mücadelesinin kalkması, tek partiye yönelmeyi gerektirir. Bu durumda sosyalist devlette, zorunlu olarak sınırlı kalacak olan çok partili düzenin gerekçesini bulmakta büyük zorluk çekeriz. Ama «Parti = Sınıf» formülü mutlak olarak gerçeğe uymamaktadır. Bu formülün gerçeğe en çok yaklaştığı Ondokuzuncu Yüzyılda bile tam bir durum hiç bir zaman meydana gelmedi. Çoğunlukla partiler, bir sınıfın birbirinden farklı ve birbirine karşı zümrelerini temsil ederler (örneğin dün Jakobenler ve Jirondenler, bugün de Muhafazakârlar, Hıristiyan-Demokratlar, Liberaller, Radikaller burjuvazisinin çeşitli unsurlarını temsil etmektedirler. Nasıl ki komünistler ile sosyalistler de ücretlilerin değişik kategorilerini temsil ederler). Kimi durumda da partiler bir çok sınıflardan gelen unsurları grup halinde birleştirirler. (Hâlen merkez partileri, sosyalistler ve hattâ giderek komünistler, ayni zamanda üreticilere, tâcirlere, küçük sanayicilere, köylülere dayanmaktadırlar).

Ve son olarak partiler tam anlamıyla sınıflardan çok sosyal katlara tekabül etmektedirler. Sosyal kat deyimi, ilerlemiş sosyalist ülkelerde gün geçtikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Marksistler bu ülkelerde birbirine karşıt sınıfların ortadan kalktığını ama «düşmanca olmıyan çelişkiler» ile birbirinden ayrılan sosyal «katlar»ın ileri sosyalist ülkelerde halâ bulunduğunu söylemektedirler. Bu gözlem, üretim şartlarının çaprasıklığının zorunlu olarak değişik durumlar doğurduğu sanayileşmiş sosyalist bir devlette çok partili düzenin Marksist doğrulamasına yolu pekâlâ açabilir. «Düşmanca olmayan çelişkiler» kavramı zaten Batılı «Consensus = temel konularda görüş birliği» teorisine bir bakıma pek yaklaşmaktadır. Partiler rejiminin temelleri ve niteliği konusunda bir görüş birliğine varmadıkları, asgari oyun kurallarına katlanmayı kabul etmedikleri, yani Marksist anlamda düşmanca çelişki durumunda oldukları ve aralarındaki «temel konularda görüş birliği» ortadan kalktığı zaman çok partili düzen yaşayamaz. Çok partili düzenin var olabilmesi için düşmanca ilişkilerin yerini düşmanca olmıyan çelişkiler almalıdır.

Marksizmin resmi yorumunda devlet teorisi engeli daha büyük önem taşır. Eğer siyasi iktidarın ezici karakteri de sadece sınıf savaşına bağlı ise, (ki bu durumda burjuva devlet, ancak bir hükmetme ve sömürme aracından başka şey olamaz) hükümetlerin iktidarı kötüye kullanmalarına meydan vermemek ve muhalefet sorununu kökten çözmek için bu sınıf savaşına son vermek ve burjuva devletten sosyalist devlete geçmek yeterlidir. Böylelikle sosyalist devlete her eleştirinin üstünde yüksek bir değer verilmektedir. Ama bu tezin aşırı ölçüde iyimser olduğunu olaylar göstermiştir. Stalinizmin aşırılıkları konusunda Marksist tahlil, sadece dış tehlikeleri belirtmekle ve Stalin'in ve halk demokrasilerinde Stalin'in yolunu izleyenlerin kişisel kusurlarını göstermekle yetinemez.

Her devlet, her otorite, her iktidar, özellikleri gereği halkı ezme yeteneklerini kendi özünde taşır. Siyasal bilimin tek kesin sonucu belki budur. Toplumda bireylere dayanışma ve toplumculuk ruhunu kazandırarak sosyalizmin yarattığı psikolojik değişiklik, Ondokuzuncu Yüzyıl liberallerinin o kadar iyi belirttikleri iktirarın psikoloik tehlikelerini sınırlayabilir diye düşünülebilir. Böyle bir değişikliğin uzak, şüpheli ve kısmî olacağı gözükmektedir. Böyle bir perspektif bir Marksist devlet teorisini kurmak için yeterli değildir. Sosyalizm, iktidarı ellerinde tutanların bunu kötüye kullanmalarını hiç bir zaman tam ve mutlak olarak önleyemez. Sosyalizm kararların mekanik ve anonim bir nitelik edindiği büyük örgütler kurarak, teknolojik otorite tehlikelerini arttırabilir de. Sosyalizm, siyasi iktidar ile iktisadi iktidarı tek elde birleştirerek bunların biribirini sınırlamasına engel olmaktadır. Marksistler bu gerçeği incelemeye henüz başlamışlardır, ama «bürokrasi» adı altında yürütülen bu inceleme henüz yüzeyde kalmaktadır.

Her devletin niteliği gereği tehlikeli olduğunu, sosyalist devletin de tehlikeli olduğunu (hattâ bazı bakımlardan sosyalist devletin daha da tehlikeli olabileceğini), ekonomik sömürmeden bağımsız bir politik baskı olduğunu kabul etmek, belki de ilk bakışta sanıldığı kadar Marksizmden uzak bir görüş değildir. Bu doğrultuda yollar açılmış bulunuyor, bu yollarda keşfe çıkmak gerek. Devletin tedricen yokolusunu (burada söz konusu olan sosyalist devlettir) insanın tam özgürlüğe ulaşmasının temel şartı olarak kabul etmek, dolayısiyle devletin, sosyalist olsa bile, insanı ezen unsurlar taşıdığını itiraf etmek değil midir? Marks, Paris Komünü tecrübelerinde, Lenin de Sovyetler örgütünde sosyalist devletin alanını sınırlamak için teknik araçlar aramamışlar mıdır?

Marksizm, siyasî demokrasinin mevcut olmadığı, ya da sadece biçimsel olarak mevcut olduğu Ondokuzuncu Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Marksizmin ilk uygulama alanı çok partili düzenin asla işlemediği ve halâ da işleyemiyeceği otokratik ülkeler oldu. Bu şartlar altında doktrinin sadece monokratik ve otoriter veçhelerinin geliştirilmesi ve öteki veçhelerin ihmal edilmesi doğaldır. Ama şimdi artık doktrinin bu ihmal edilmiş veçhesinin, modern, sanayileşmiş toplum için geliştirilmesi bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılmazsa, Aragon'un beyanları ve buna paralel sözler havada kalır.

(1) Özellikle İspanyol Komünist Partisi Genel SekreteriS. Carillo'nun Milletlerarası Yeni Dergi'deki beyanları, Kasım 1964. Bu, biraz Onyedinci Kongredeki Fransız Komünist Partisinin tutumudur

(2) F. Fürnberg, Avusturya Komünist Partisi yöneticisi, Milletlerarası Yeni Dergi, Kasım 1964.